

अध्याय एक

शोध परिचय

१.१ शोध परिचय

नेपालमा बोलिने विभिन्न भाषा परिवारका भाषाहरूमध्ये नेपाली भाषा भारोपेली परिवारभित्रको भाषा हो । नेपाली भाषा पनि विक्रमको एघारौँ शताब्दीमा आधुनिक भाषाका रूपमा विकास भएको हो । नेपाली भाषा नेपालको साभा सम्पर्क भाषा हो । नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को भाग एकको धारा पाँचको उपधारा एकमा नेपालभित्र बोलिने सबै भाषाहरू नेपालको राष्ट्रभाषा हो र नेपाली भाषा सरकारी कामकाजको भाषा हुनेछ भन्ने कुरा उल्लेख भएको पाइन्छ । पूर्वोत्तर भारत दार्जिलिङ, आसाम, सिक्किम, भुटान, वर्मा, मणिपुर, नागाल्यान्ड, अरुणाचल प्रदेशका तथा नेपालीहरू पुगेको विश्वका विभिन्न देशहरूमा पनि नेपाली जातजातिको भाषाको रूपमा व्यवहार भइ रहेको छ । नेपाली भाषा भारतको संविधानको आठौँ अनुसूचीमा अन्तर्भूत भई आधुनिक भारतीय भाषाको रूपमा मान्यता प्राप्त गरेको छ ।

असमिया भाषा भारतको संविधान अनुसार प्रमुख भारतीय भाषा हुनाका साथै असम राज्यको सरकारी कामकाजको भाषा पनि हो । यो भाषा उक्त राज्यमा बसोबास गर्ने असमिया जातिको मातृ भाषा हो । असमिया भाषा पनि अन्य आधुनिक भारतीय आर्य भाषा सरह विक्रमको एघारौँ शताब्दीमा विकास भएको हो । नेपाली तथा अन्य आधुनिक भारतीय भाषा सरह असमिया भाषा पनि संस्कृत, प्राकृत, अपभ्रंश हुँदै विकसित भएको छ र यो भाषा मागधी प्राकृतबाट विकसित भएको हो भन्ने विद्वान्हरूको मत रहेको पाइन्छ । असमिया भाषा बङ्गला लिपिमा लेखिन्छ । साहित्य लेखन तथा व्याकरणका दृष्टिले असमिया समृद्ध भाषा मानिन्छ । भारतको असम राज्यमा एक कक्षा देखि लिएर विश्वविद्यालयसम्म यस भाषामा पठनपाठनको व्यवस्था रहेको छ ।

प्रत्येक भाषाको आफ्नै भौगोलिक र भाषिक विशेषता र व्याकरणात्मक विशेषता रहेका हुन्छन् । सामान्यतः भाषाका वर्ण, व्याकरण, शब्द र अर्थका तहमा बेग्लाइले व्यवस्था हुन्छन् । यी बेग्लाइले व्यवस्थाहरू भए तापनि संसारका विभिन्न भाषाका व्याकरणकारहरू केही समानता र केही भिन्नता रहका हुन्छन् । यिनै कोटिकरणको अध्ययन गर्दै नेपाली र असमिया भाषामा देखा पर्ने समान भिन्न र तत्वको निरूपण गर्नु यस शोधकार्यको विषय रहेको छ ।

१.२ समस्या कथन

शोध शीर्षक सम्बद्ध समस्याहरू निम्न अनुसार रहेका छन् :

- क) नेपाली र असमियाको पारिवारिक तथा सामाजिक सम्बन्ध कस्तो छ ?
- ख) नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणका शब्दवर्गका के कस्तो समानता र भिन्नता पाइन्छ ?
- ग) नेपाली र असमिया भाषाका नामिक पदका व्याकरणिक कोटिहरूमा के कस्तो समानता र भिन्नता पाइन्छ ?
- घ) नेपाली र असमिया भाषाका क्रिया र पदका व्याकरणिक कोटिहरूमा के कस्तो समानता र भिन्नता पाइन्छ ?

१.३ शोधको उद्देश्य

शोध समस्यामा उल्लेख गरिएका विविध प्रश्नहरूको उचित समाधान दिँदै नै शोध कार्यको उद्देश्य हो । अतः यस शोध कार्यका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- क) नेपाली र असमिया पारिवारिक तथा सामाजिक सम्बन्ध निरूपण गर्ने,
- ख) नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणात्मक शब्द बीच समानता र भिन्नता देखाउनु,
- ग) नेपाली र असमिया भाषाका नामिक पदका व्याकरणात्मक कोटिहरूका समानता र भिन्नता देखाउनु र
- घ) नेपाली र असमिया भाषाका क्रियापदका व्याकरणात्मक कोटिहरूका समानता र भिन्नता देखाउनु ।

१.४ पूर्व कार्यको समीक्षा

नेपाली र असमिया भाषा व्याकरण कोटिका तुलनात्मक अध्ययन अहिलेसम्म कसैले गरेको पाइँदैन । यी दुवै भाषाको छुट्टा छुट्टै अध्ययन भने धेरैले गरेको पाइन्छ । यस शोध शीर्षक सम्बद्ध केही पूर्व अध्ययनहरूलाई पुर्वकार्यका रूपमा निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

१.४.१ नेपाली व्याकरणको अध्यय परम्परा

नेपाली भाषाको व्याकरण लेखन कार्य जे.एटनको GRAMMER OF NEPALI LANGUAGE (सन् १८२०) देखि सुरु भएको पाइन्छ । व्याकरण अङ्ग्रेजी भाषीहरूलाई सिकाउने उद्देश्यले लेखिएको हो । यसै गरी टर्नबुलको नेपाली ग्रामर एन्ड इडलिस नेपाली विस्तृत रूपमा नेपाली सिकाउने उद्देश्यले लेखिएको व्याकरण हो ।

गुरुराज हेमराज पण्डितको **चन्द्रिका** (वि:स १९३९) नेपालीको एक भाषामा लेखिएको व्याकरण हो । यसमा व्याकरणिक पदलाई विश्लेषण गरिएको छ । नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, अव्यय, गरेर पाँच भागमा विभाजन गरेको छ । लिङ्ग, वचन, पुरुष र काल तिन भागमा विभाजन गरेका छन् ।

सोमनाथ सिग्दलको **मध्यचन्द्रिका** (१९७६ साल) यसलाई हेमराज पण्डितको व्याकरणकै छोटकरी प्रयोग हो । यस व्याकरणमा भाषा र व्याकरण, वर्ण विचार, पदविचार, नाम, रूपभेद, लिङ्ग, वचन, विभक्ति, नामको रूपवाली, सर्वनाम, सर्वनामको, रूपावाली, विशेषण, क्रियापद, क्रियापदको रूपभेद, सरल र संयुक्त क्रियापद, क्रियापदको रूपवाली, अकरण, कर्मावाच्य र भाववाच्य, प्रेरणार्थक र नामधातु, मिलित क्रिया, क्रियायोगी, नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक, शब्दरचना, पद व्याकरण, वाक्य, वाक्य व्याकरण, चिह्न आदि व्याकरणको प्रयोग गरेका छन् ।

रोहिणी प्रसाद भट्टराईको **बृहत् नेपाली व्याकरण** (वि:स २०३३) बृहत् आकारको नेपाली व्याकरण हो । पारम्परिक शैलीमा लिखिएको व्याकरण हो । यसमा चन्द्रिका र मध्यचन्द्रिका व्याकरणिक शब्दकोटि वर्णहरूको वितरण विश्लेषण गरिएको छ ।

नेपाली व्याकरण परम्परामा भाषावैज्ञानिक अध्ययनको सुरुवात मोहन राज शर्माको **शब्द रचना र वर्णविन्यास भाषा वैज्ञानिक पद्धति** (वि.सं.२०३६) बाट मानिएको छ । यसमा काललाई भूत, भूत र वर्तमान गरी तिन भागमा विभाजन गरेका छन् । पक्षलाई पनि सामान्य, पूर्ण र अपूर्ण गरेको छन् । लिङ्ग, वचन, पुरुष, विभक्ति र व्याकरण कोटिको उल्लेख गरेका छन् ।

माधवप्रसाद पोखरेलद्वारा लिखित **नेपाली वाक्य व्याकरण** (वि:स २०५६) मा नेपाली भाषामा काल सम्बन्धी अध्ययन गरेको भेटिन्छ । उनले क्रियाको पक्ष अन्तर्गत काललाई पक्षको सूक्ष्म कालको विश्लेषण गरेका छन् । यसमा व्याकरण कोटिको वर्णको विश्लेषण छ ।

हेमाङ्गराज अधिकारी (वि.स २०४९) **समसामयिक नेपाली व्याकरण**मा वर्णव्यवस्था, क्रियापद, काल र त्यसका विविध पक्षका साथै सङ्गति, विभक्ति प्रयोग तथा वाक्य संरचना विषयमा यसमा अपेक्षित विस्तारका साथ चर्चा गरिएको छ । शब्द व्युत्पादनमा पनि अन्य पक्षका साथै समास र द्वित्वको केही विस्तारका साथ चर्चा भएको छ ।

१.४.२ असमिया भाषाको व्याकरण परम्परा

असमिया भाषाको अध्ययन गर्ने क्रममा असमिया व्याकरण परम्पराको पहिलो व्याकरण विलियम रविन्सले ए **ग्रामर अफ द आसामिस ल्याङ्गवेज** (सन् १८३९) मा असमिया व्याकरण र भाषाको बारेमा चर्चा गरेका छन् । त्यसै गरी असमिया व्याकरणको गहन अध्ययन गर्ने अर्का व्यक्ति हुन् नाथन ब्राउन । उनको **ग्वेज ग्रामाटिकल नोट अन द आसामिस ल्याङ्ग** (सन् १८४८) व्याकरण लेखेका छन् । यी दुवै अङ्ग्रेजी भाषी विद्वान्हरु हुन् ।

असमिया भाषी विद्वान्हरुद्वारा लिखित सबैभन्दा पुरानो व्याकरण हेमचन्द्र बरुवाको **असमिया भाषा व्याकरण** (सन् १८५९) हो । यसमा असमिया भाषाको विकास र व्याकरणको नियमहरुलाई सजिलोसँग प्रस्तुत दिएका छ । लोकनाथ शर्मा (सन् १८५९) ले पनि **असमिया व्याकरण** भन्ने पुस्तकमा असमिय भाषाका व्याकरणिक कोटिको अध्ययन गरेको छन् । यसै गरी दिनबन्धु तर्कालङ्कार र धर्मेश्वर गोश्वामीले **लराबोध व्याकरण** मा रूपावलीभिन्न नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापदहरु कारक लिङ्ग वचन वाक्यको पनि विश्लेषण गरेका छन् ।

देवानन्द भरालीले **असमिया भाषा र मौलिक विचार** (सन् १९१२) मा असमिया भाषाको विकास र उत्पत्तिबारे मौलिक चर्चा र असमिया भाषाका सर्वनामलाई सात भागमा विभाजन गरेका छन् र यस प्रकारले व्याक्तिवाचक, निर्देशवोधक, साकल्यवाचक, सम्बन्धवाचक, अनिश्चयवाचक, प्रश्नवाचक, आत्मवाचक आदि सर्वनामलाई विभाजन गरेका छन् । लीलावति शर्माको **असमिया भाषा रूपतत्व को परिचय**मा असमिया भाषाको सर्ग, शैली विभाजन र प्रयोग, शब्द साधन, क्रियापद र सम्बन्धवाचक शब्द, नामपदको वचन, नामपदको लिङ्ग, कारक र विभक्ति, सर्वनाम क्रिया, अव्यय र अनुपात आदिको चर्चा गरिएको छ ।

तुलानत्मक अध्ययनमा असमिया विभाग टिब्रगङ्ग विश्व विद्यालयबाट, नगेन शर्माको रूप तत्त्वमा तुलानत्मक अनुसन्धान गरेका छन् । हत्यानाथ बराले (सन् १९२५) **बहल व्याकरण** लेखेका छन् । यसरी असमिया भाषामा लिङ्ग दुई भागमा विभाजन गरेका छन् र पुरुषलाई तीन भागमा विभाजन गरेका छन् । व्याकरणको शब्दमा पनि नामलाई व्यक्तिवाचक, जातिवाचक, संख्यावाचक, र असङ्ख्या नाम र सजीव र निर्जीव नाम मानवीय र मानवेत्तर नाम विभाजन गरेर देखाएका छन् । सर्वनामका चार भेद छन् ।

व्यक्तिबोध सर्वनाम, विशेषण सर्व नाम, कालबोध सर्वनाम, स्थानबोध सर्वनाम विभाजन गरेका छन् । कारक छ, भागमा विभाजन गरेका छन्, कर्ताकारक, कर्मकारक, सम्पादनकारक, अपदानकारक, अधिकरणकारक, काल तीन प्रकारले विभाजन गरेका छन् । वर्तमान काल भूतकाल, भविष्यत् काल हुने देखाएका छन्, पृ: ४१ ।

कालिराम मेदिनको (सन् १९३६) “असमिया व्याकरण आहरु भाषा तत्व” मा पनि भाषाको विकास र असमिया भाषाको कृत प्रक्रिया र क्दन्त प्रत्यय बारे चर्चा गरेका छन्, पृ: ३६२ । शरद् चन्द्र गोश्वामीले “सहज व्याकरण” (सन् १९४२) मा गिरीधर शर्मा (सन् १९५३) मा “आधुनिक असमिया व्याकरण” र गोलक चन्द्र गोश्वामीले असमिया व्याकरण बोध भाग (सन् १९७२) मा असमको असमिया भाषामा रहेका त्रुटिहरु देखाएका छन् । उपेन्द्रनाथ गोस्वामी “असमिया भाषा र व्याकरण” (सन् १९८१) मा वापचन्द्र महन्त असमियाको असमिया व्याकरण रूपरेखा (सन् १९८९) र नरनारायण शर्माको “असमिया भाषा रूप तत्व आहरु व्याकरण” (सन् १९९९) यसमा असमिया भाषाको रूपतत्वको विश्लेषण गरेका छन् । लीलावति सङ्किया बरा “असमिया भाषा रूप तत्व” (सन् २००६) यसमा असमिया भाषाका रूप तत्वका आधारमा सूक्ष्म तरिकाले विश्लेषण गरेर देखाएका छन् ।

यी उल्लेखित अध्ययनहरुले समग्र असमिया भाषाको विकास आवश्यक परे जति योगदान दिन नसकेको पनि केही अवश्य सफल कार्य दिएका छन् । यसर्थ असमिया भाषा र नेपाली भाषा बीचको अन्तर्सम्बन्ध अध्ययन भइ नसकेकाले असमिया भाषाको कोटिकरणको तुलनात्मक अध्ययन आवश्यक देखिन्छ । त्यसैले पनि यो अध्ययन सार्थक हुने देखिन्छ ।

१.५ अध्ययनको औचित्य

भारतको असम प्रान्तमा बोलिने भाषाहरुमध्ये नेपाली र असमिया प्रमुख हुन् । असमका विभिन्न स्थानहरुमा जम्मा पाँच लाख जति नेपाली भाषीहरु छरिएर बसो वाँस गरेका पाइन्छन् । त्यहाँका विद्यार्थीहरुले असमिया माध्यममा नै पठनपाठन गर्नुपर्छ साथै सरकारी कामकाज तथा साभ्ना सम्पर्क पनि असमिया भाषामा नै हुने गर्छ । नेपाली विषयको पठनपाठन भए तापनि शिक्षण सामग्रीको अभाव नै रको हुनाले प्रस्तुत शोधकार्यले केही हदसम्म यस क्षेत्रमा सहयोग पुऱ्यानेछ । नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणिक अध्ययन हो । यसमा दुवै भाषाको पारिवारिक र सामाजिक सम्बन्ध स्पष्ट पारी शब्दको र व्याकरणिक कोटिमा पाइने समनता र भिन्नताको अध्ययन गरिएको छ ।

यस अध्ययनमा नेपाली र असमियाका कथ्ये र लेख्य दुवै प्रयोगबाट आधार मानेर तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ। नेपाली र असमिया भाषाका बिचमा शब्द/पद, पदावली, उपवाक्य, वाक्यहरूको तुलना गरिएको हुँदा यो अध्ययन औचित्यपूर्ण छ।

१.६ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा

भारतको आसाम राज्यमा पनि नेपाली भाषाका वक्ताहरू छन्। आसामका विभिन्न जिल्लामा छरिएर बसोबास गरेका छन्। प्रस्तुत शोध कार्यमा गुवाहाटी तथा यसका आसपासमा बोलिने नेपाली र असमिया भाषाको मानक रूपलाई आधार मानिएको छ। यो अध्ययन स्तरीय नेपाली भाषा र असमिया भाषा बिचमा भाषाका प्रमुख व्यकरणात्मक कोटि (लिङ्ग, वचन, आदर, कारक, काल, भाव, पक्ष, वाच्य र ध्रुवीयता) का आधारमा तुलना गर्नुमा केन्द्रित छ।

१.७ शोधविधि

१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि

प्रस्तुत शोध कार्यका निम्ति आवश्यक सामग्रीको सङ्कलन मूल रूपमा दुवै भाषाका वक्ताहरूलाई लिइएको छ साथै पुस्तकालय स्रोतबाट पनि सामग्रीहरूको सङ्कलन गरिएको छ। नेपाली र असमिया दुवै भाषामा लिखित व्याकरण, भाषाविज्ञानका पुस्तकहरू, पूर्व शोध कर्ताहरूका शोध प्रबन्धता पत्र पत्रिकाहरूलाई आधार बनाइएको छ।

१.७.२ सामग्री विश्लेषण विधि

यस शोध कार्यमा वर्णनात्मक भाषा विज्ञान तथा परम्परा व्याकरणका पूर्व स्थापित सिद्धान्तलाई अधि राखेर त्यसैका शोध कार्यमा वर्णनात्मक, तुलनात्मक, विश्लेषणात्मक विधि प्रयोग गरी सङ्कलित सामग्रीहरूबाट विश्लेषण गरिएको छ। पण्डित हेमराजको चन्द्रिका, सोमनाथ सिग्द्यालको मध्य चन्द्रिका, हेमाङ्ग राज अधिकारीको समसामयिक नेपाली व्याकरण, शरद् चन्द्र गोश्वामीको सहज व्याकरण (सन् १९४२), गिरीधर शर्माको (सन् १९५३) आधुनिक असमिया व्याकरण, गोलक चन्द्र गोश्वामीको असमिया व्याकरण बोध भाग (सन् १९७२) उपेन्द्रनाथ गोस्वामीको असमिया भाषा र व्याकरण (सन् १९८१) लीलावति सङ्किया बरा असमिया भाषा रूप तत्व (सन् २००६) र हत्यनाथ बराको बहल व्याकरणलाई अध्ययन मानेर तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ।

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा

यस शोधकार्यको संरचनालाई सुसङ्गठित र व्यवस्थित रूपमा प्रस्तुत गर्नका लागि निम्न लिखित अध्यायहरूमा विभाजन गरिएको छ :

अध्याय एक : शोधको परिचय

अध्याय दुई : नेपाली र असमिया भाषाको पारिवारिक र सामाजिक सम्बन्ध

अध्याय तिन : नेपाली र असमिया भाषाका व्याकरणिक शब्दवर्गको तुलना

अध्याय चार : नेपाली र असमिया भाषाका नामिक पदका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलना

अध्याय पाँच : नेपाली र असमिया भाषाका क्रिया पदका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलना

अध्याय छ : उपसंहार

सन्दर्भ सामग्री सूची

अध्याय दुई

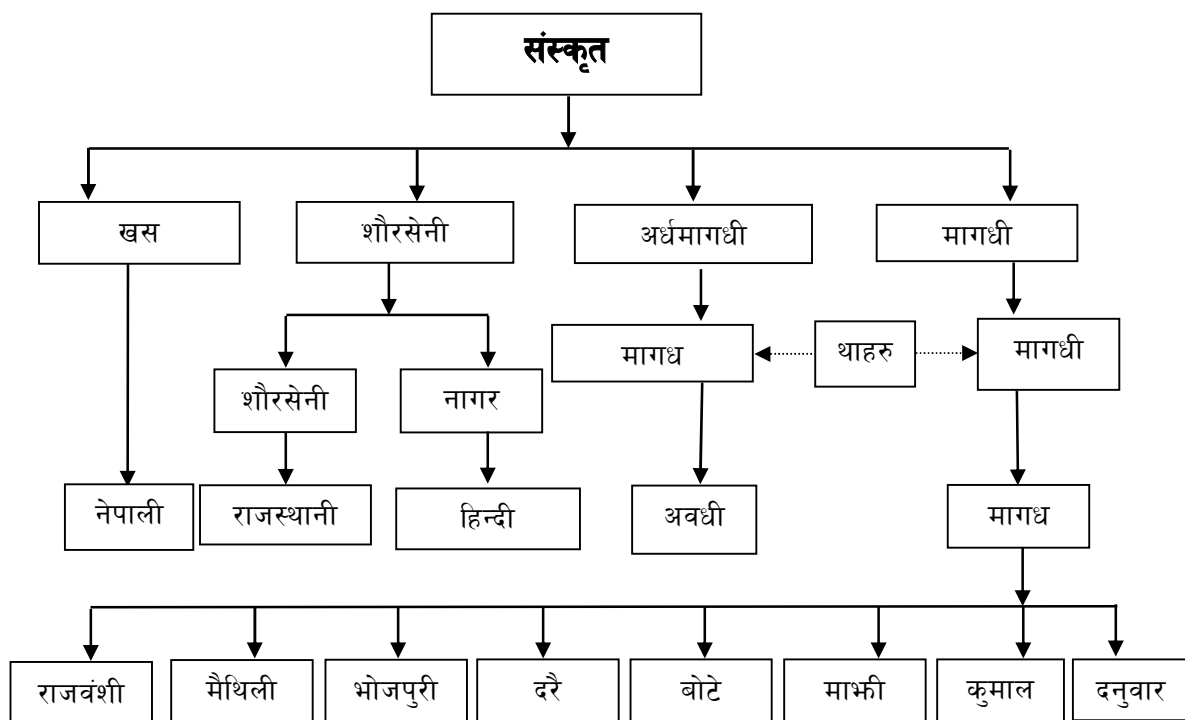
नेपाली भाषा र असमिया भाषाको पारिवारिक तथा सम्बन्ध

२.१ नेपाली भाषा

नेपालका बहुसङ्ख्यक जनताले मातृभाषाका रूपमा नेपाली भाषा बोल्दछन् । यसै गरी नेपालभित्र बोलिने अन्य भाषाभाषीहरू पनि सम्पर्कका निम्ति नेपाली भाषा प्रयोग गर्दछन् (आचार्य, २०५८ : भूमिकामा) । नेपाल अधिराज्यको अन्तरिम संविधान २०६३ को भाग एकको धारा पाँचको उपधारा एकमा नेपालभित्र बोलिने सबै मातृभाषालाई राष्ट्र भाषा र देवनागरी लिपिमा नेपाली भाषा सरकारी कामकाजको भाषा मानिएको छ । यस भाषालाई गणतन्त्र भारतको आठौँ अनुसूचीमा राखिएको छ । पूर्व मेचिदेखि पश्चिम महाकालीसम्म फैलिएको नेपाल अधिराज्य भरि प्रचलित विभिन्न भाषाहरू मध्ये जनसङ्ख्या र क्षेत्र विस्तारका दृष्टिले नेपाली भाषा प्रमुख भाषाका रूपमा देखा पर्दछ । क्षेत्रफलको दृष्टिकोणले नेपाल सानो भए तापनि बहुजातीय, बहु भाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक विशेषता युक्त देश हो । २०६८ को जनगणना अनुसार ४४.६% नेपाली मातृभाषीहरू रहेका छन् । यस कारण नेपाली भाषा नेपालमा साभ्ना सम्पर्कको माध्यम र मानक भाषा बनेको छ ।

२.१.१ उद्भव र विकास

नेपाली भाषा भारोपेली परिवार अन्तर्गतको भाषा हो । यो भाषा भारोपेली परिवारको आर्य इरानेली शाखा अन्तर्गत पर्दछ । संस्कृत अपभ्रंशबाट नेपाली भाषाको उत्पत्ति भएको हो भन्नेमा विद्वानहरू बिच एकमत पाइन्छ । नेपाली भाषाको उद्भव खस भाषाबाट विकसित भएको भाषा हो (पोखरेल, २०५५ : २०) । संस्कृतबाट विकसित भएका विभिन्न अपभ्रंशहरू मध्ये खस अपभ्रंसबाट नेपाली भाषाको विकास भएको हो भनेका छन् । संस्कृतबाट नेपाली भाषाको उद्भव प्रक्रियालाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

(स्रोत : आचार्य, २०४० : ११७)

आर्य भाषा सरह विक्रमको एघारौं शताब्दीमा नै भएको हो । कतिपय अन्वेषकले वि.सं. १०३८ को दामुपालको शिलालेखलाई नेपाली भाषाको सर्वप्राचीन नमुना मानेको भएपनि अभिलेख प्रमाणित छैन । यसैले वि:स १३१२ को अशोक चल्लको शिलालेख नेपाली भाषाको पहिलो अभिलेखको रूपमा देखा पर्दछ । प्रारम्भ देखि अहिले सम्म नेपाली भाषाको ऐतिहासिक विकास क्रमलाई निम्न अनुसार विभाजन गरिन्छ :

(क) प्राचीन नेपाली : ११ औं शताब्दीदेखि १५ औं सम्म

(ख) मध्यकालीन नेपाली १६ औं शताब्दीदेखि १९ औं सम्म

(ग) आधुनिक नेपाली : २० औं शताब्दीदेखि हालसम्म

नेपाली भाषा वर्तमान समयमा आमसञ्चारको माध्यम, पठन पाठन सामग्री, सरकारी क्षेत्र र विभिन्न भाषा भाषीहरूको सम्पर्क भाषाको रूपमा समेत प्रचलनमा देखिन्छ । विदेशी सञ्चारका माध्यमहरूले समेत नेपाली भाषामा निश्चित कार्यक्रमहरू प्रसारण गर्नुले पनि यसको विकास र महत्व देखिएको छ ।

२.१.२ विस्तार क्षेत्र र भाषिका

नेपालमा नेपाली भाषा पूर्व मेचीदेखि पश्चिममा महाकालीसम्म फैलिएको छ । नेपाल अधिराज्यभरि सर्वाधिक प्राथमिकता प्राप्त भाषा हो र यो भाषा देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ । यो भाषा सरकारी काम काजको भाषा हो । वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नेपाली भाषा

नेपाल बाहिरका दार्जिलिङ, आसाम, अहरुणाचल प्रदेश, मेघालय, मणिपुर, त्रिपुरा, सिक्किम, पश्चिम बङ्गाल, आदि राज्यमा र बर्मा, भुटान, हङकङ, चिन, आदि देशमा बोलिन्छ। नेपाली बस्तीहरूमा तथा नेपालीहरू पुगेका विश्वका विभिन्न परिवेशमा आफ्नो प्रभाव देखाई परिचित भएको छ। यसरी आज नेपाली भाषाले अन्तराष्ट्रिय जगतमा समेत आफ्नो वर्चस्व बढाएको छ। नेपाली भाषीहरूको बसाइको क्षेत्रगत विविधताको कारणले गर्दा नेपाली भाषा सर्वत्र एकानासले बोलिएको पाइँदैन। त्यसकारण विभिन्न भाषाशास्त्रीहरूले नेपाली भाषाको भाषिकाहरूको निर्धारण गरेका छन्। कुनै पनि भाषाको क्षेत्रगत विस्तार र सामाजिक विभेदका कारणले गर्दा कुनै निश्चित क्षेत्र विशेषमा प्रचलनमा रहेको भिन्न प्रयोगका आधारहरू नै त्यस भाषाका भाषिकाहरू हुन्। यसै क्रममा भाषा शास्त्रीहरूले नेपाली भाषाका तिन वटा भाषिकादेखि चौध वटा भाषिकासम्म निर्धारण गरेका छन्। आचार्य (२०४०, पृ. ६-६४) तिन भाषिका, चूडामणि बन्धु (२०५२ : पृ. ५६) ले नेपाली भाषाका पूर्वी पश्चिमी र केन्द्रीय तीन भाषिका गरी विभाजन गरेका छन्। पोखरेल (२०५५, पृ. ४३-७२) ले पूर्वेली भाषिका, माझाली भाषिका, ओरपश्चिमा भाषिका, मझपश्चिमा भाषिका, परपश्चिमा भाषिका गरी विभाजन गरेका छन्। यी पाँच भाषिकाको संक्षिप्त परिचय तल दिइएको छ :

पूर्वेली

सबैभन्दा बढी विस्तार भएको यो भाषिका दैलेख, जाजरकोट र सल्यानदेखि पूर्वमा भारत, भुटान, बर्मा आदि देशमा पनि विस्तार भएको छ। यो भाषिका सम्पूर्ण नेपालीहरूको साभा सम्पर्कको माध्यम समेत बन्न पुगेको छ। यस भाषिकाका तीन उपभाषिका छन् खसानी, पर्वती, गोर्खाली।

माझाली

यो भाषिका केन्द्रीय उपभाषिकाहरूको समूह हो। यस भाषिकालाई जुम्ली भाषिका पनि भनिन्छ। यसका उपभाषिकाहरू कर्णाली अञ्चलमा बोलिन्छ र यो क्षेत्र खस जातिहरूको क्रीडा भूमि भएकाले यस वर्गका भाषामा अनेकौँ उपभाषिकाहरू पाइन्छन्। जसमध्येका प्रमुख उपभाषिकाहरू : हुम्ली, तिब्रिकोटी, आसीदराली, गुम्की, रास्कोटी हुन्।

ओरपश्चिमा

यो भाषिका बझाङ, बाजुरा र अछाम जिल्लामा बोलिन्छ। यसका तिन उपभाषिका रहका छन् बझाङ्गी, अच्छामी, र बाजुराली।

मभ्रपश्चिमा

यो भाषिकाले धेरै परपच्छिमा र थोरै माभ्रालीसँग मेल राख्दछ । यो भाषिका डोटी र डडेलधुरामा जिल्लामा बोलिन्छ । यसका तीन उपभाषिका छन् डुम्राकोटी, डडेलधुरा र निरोली ।

परपच्छिमा

महाकाली अञ्चलका माथिल्लो सोराड, बैतडी, दुहुँ, मारमा, लेकम, चुहाँगढ, पुचौडी, इत्यादि इलाकामा यो भाषिका बोलिन्छ । यो कुमाउनीबाट केही मात्रामा प्रभावित छ तापनि यसमा आफ्ना मौलिक विशेषताहरु रहेका छन् ।

२.१.३ सामाजिक भूमिका

नेपालमा नेपाली भाषा बहु सङ्ख्यक नेपालीहरुले बोल्दछन् । यो भाषा नेपालमा सर्वसाधारण जनतादेखि उच्च समुदायको मानिसहरुले समेत बोल्ने र बुझ्ने यो भाषा हरेक वर्ग समुदायको लागि माध्यम भाषाको रूपमा रहेका छन् । अन्तरिम संविधान (२०६३, पृ. १३) ले नेपालभित्र बोलिने सबै मातृभाषालाई राष्ट्रभाषा मान्दै सरकारी कामकाजको लागि नेपाली भाषालाई नै मान्यता दिएको छ । नेपाल भौगोलिक दृष्टिले सानो भए पनि भाषिक दृष्टिले सानो छैन तर पनि नेपाली भाषा भिन्न भाषा भाषी समाजको बिचमा साभ्रा सम्पर्कको भाषाको रूपमा रहेको छ । नेपाली भाषाको पूर्वेली भाषिका मानक भाषाको रूपमा स्थापित भइ सकेको छ । नेपाल लगायत विश्वका अन्य सञ्चार माध्यमहरु रेडियो नेपाल, नेपाल टेलिभिजन, कान्तिपुर टेलिभिजन आदि र विभिन्न एफ.एम. रेडियोहरु, वर्ल्ड सर्भिस, अलइण्डिया रेडियो, भुटान एफ एम आदि तथा विभिन्न सञ्चारका छापा माध्यम-गोरखापत्र, कान्तिपुर इत्यादिबाट नेपाली भाषामा कार्यक्रमहरु प्रसारित हुनु र छापिनुले पनि यस भाषाको सामाजिक भूमिकालाई प्रष्ट पार्दछ । आज विश्वमा नेपालीहरु पुगेको हरेक भू-भागमा वा क्षेत्रमा नेपाली भाषाको माध्यमबाट आफ्नो पहिचान गराउन सङ्गठित बन्न निकै सजिलो भएको छ । यसरी नेपाली समाजमा नेपाली भाषाले खेलेको भूमिकाको कारण नेपाल भित्र रहेका जुनसुकै भाषाभाषीले आजको वैज्ञानिक युगको नयाँ आविष्कारदेखि परिवर्तनका हरेक विषयवस्तुसँग आत्मसात गर्दै अगाडि बढ्न र तिनलाई बुझ्न सहज भएको छ ।

नेपाली भाषाको यी र यस्ता भूमिका कै कारण आम नेपाली समाजमा नेपाली जातित्वको भावनाको पनि विकास हुने देखिन्छ । आज देशको सामाजिक, राजनीतिक,

आर्थिक तथा राष्ट्रिय जीवनको क्रियाशीलतालाई व्यक्त गर्ने र बोध गर्ने माध्यम भाषाको रूपमा नेपाली भाषाको विकास भएको छ ।

२.१.४ साहित्यिक रूपरेखा

नेपाली भाषाको साहित्यिक रूपरेखा निम्न चरणमा अध्ययन गर्न सकिन्छ :

- (क) पृष्ठभूमि काल- प्राग ऐतिहासिक कालदेखि एकीकरण पूर्व
- (ख) प्राथमिक काल- वीरधारा र भक्तिधारा
- (ग) माध्यमिक काल- शृङ्गार धारा
- (घ) आधुनिक काल- लेखनाथ पौड्यालदेखि हालसम्म

पृष्ठभूमि काल

नेपाली साहित्यको पृष्ठभूमि काल वा प्राचीन काल भन्नाले लोकमा नै जीवित रहेको साहित्यिक परम्परा र वाङ्मय रचना भएको समय हो । यस कालमा अभिलेख ताम्रपात्र, स्वर्णपत्र, ज्योतिष ग्रन्थ, धर्मकर्म सम्बन्धी ग्रन्थ आदि केही अनुदित र केही मौलिक रचनाहरू रचिएको पाइन्छ ।

प्राथमिक काल

नेपाली साहित्यको ऐतिहासिक यात्रामा साहित्यको श्री गणेश यसै कालबाट भएको हो । यसर्थ यस काललाई नेपाली साहित्यको प्रस्थान बिन्दु पनि भनिएको पाइन्छ । यस कालमा वीर रस वा वीर धारा र भक्ति रस वा भक्ति धारा आदिमा आधारित पद्य कविताहरू रचिएको पाइन्छ । यसकालको आजसम्म उपलब्ध भएका मध्ये सबैभन्दा पुरानो कविका रूपमा सुवानन्द दास र उनको 'पृथ्वीनारायण' शीर्षकको कविता नै मानिन्छ, (शर्मा २०६३: पृ. १७) । यसैगरी प्रथम गद्याख्यानकार शक्ति बल्लभ अर्ज्यालको 'महाभारत विराटपर्व' (१८७२) पहिलो गद्य रचना मानिन्छ (शर्मा र भट्टराई, २०६१: पृ. ५०) ।

यसरी यस कालमा गद्य तथा पद्य दुवै किसिमको साहित्य लेखिएका छन् । यस कालखण्डमा विविध साहित्यकारहरूले वीर धारा र भक्तिधारा (राम भक्ति धारा, कृष्ण भक्ति धारा, निर्गुण भक्ति धारा) आदिमा कलम चलाएको पाइन्छ । यस कालको भानुभक्तको 'रामायण', बसन्त शर्माको 'कृष्णचरित्र', सन्त ज्ञानदिलदासको 'उदयलहरी' आदि उत्कृष्ट रचनाहरू मानिन्छन् । गद्य साहित्यिक रचनाहरूमा 'हितोपदेश मित्रलाभ', 'तीन आहान', 'पिनासको कथा', 'हास्यकदम्ब', आदि पाइन्छन् । समग्रमा वीरस्तुति र भगवानको उपासनामा उन्मुख रचना भएकाले यस काल खण्डलाई स्तुतिकाल पनि भनिन्छ ।

माध्यमिक काल

नेपाली साहित्यको ऐतिहासिक परम्परामा माध्यमिक काललाई शृङ्गारिक धाराका नामले पनि चिनिन्छ । किनभने यसकालमा शृङ्गारिक भावधारामा आधारित भएर पद्यात्मक रचनाका साथसाथै जासुसी, तिलस्मी र रोमाञ्चक कथावस्तुयुक्त आख्यानात्मक कृतिहरू पनि रचिएका छन् । जसका कृतिमा शृङ्गारिकताको अग्रणी स्थान रहेको छ । यसै समयवधिमा मुद्रणको र छापाखानाको सुहुरुवात भयो र नेपाली साहित्यले पनि एउटा नयाँ गति लिँदै छापाखानाको युगमा प्रवेश गरेको पाइन्छ । यसै कालमा नेपाली भाषा साहित्यको विकासको लागि 'गोर्खा भारत जीवन-१९४३', 'सुधासागर-१९९५', 'गोरखापत्र- १९५८', 'माधवी-१९६५', 'सुनहरी-१९९३' आदि पत्रिकाहरूका प्रकाशित भएका छन् । यसै समयवधिमा पद्यसाहित्यका मोतिराम भट्ट, राजीव लोचन जोशी, शम्भु प्रसाद ढुङ्गेल, चक्रपाणि चालिसे आदिका कविता, गजल र गीतहरू महत्वपूर्ण मानिन्छन् भने गद्य साहित्यमा सदाशिव शर्मा, गिरीश बल्लभ जोशी आदिले कलम चलाएका छन् ।

आधुनिक काल

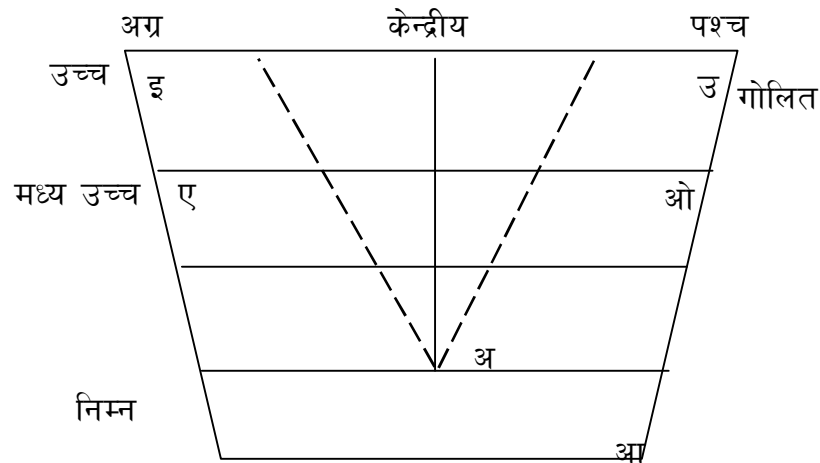
आधुनिक अन्य भाषाहरूको समकक्षी रूपमा नेपाली कविताको रचना हुनु, नेपाली भाषा साहित्यमा पाश्चात्य विभिन्न धाराहरूको आगमन हुनु तथा सात्यहित्यकारहरूले धेरै धारा अनुसरण गर्न पुग्न, कविहरू, लेखकहरूको सङ्ख्या बढ्दै जानु, राष्ट्रिय चेतनाको स्वर गुञ्जनु आदि प्रवृत्ति पाइएकाले गर्दा नेपाली कवितामा देखा परेका आधुनिकता प्रवृत्तिहरू देखा परेका छन् (त्रिपाठी, २०६६: पृ. ११३) । यो प्रवृत्ति १९७५ देखि १९८५/९० अन्तरालको बिचको समयमा नेपाली साहित्यका सम्पूर्ण विधाले आधुनिकता देखापरेको छ । यस समयमा लेखनाथ पौड्याल, लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा र गोपाल प्रसाद रिमाल आदि कविहरू अनि बालकृष्ण सम, विजय मल्ल, गोपाल प्रसाद रिमाल, सहरुभक्त आदि नाटककारहरू, हरुद्रराज पाण्डे, भवानी भिक्षु, ध्रुवचन्द्र गौतम, विश्वेश्वर प्रसाद कोइराला, पारिजात आदि आख्यानकारहरू र त्यसरी नै लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा, शङ्कर लामिछाने, भैरव अर्याल र श्याम प्रसाद शर्मा आदि निबन्धकारहरू मुख्य रूपमा देखापरेका छन् ।

२.१.५ सामान्य विशेषता

नेपाली भाषा एक हजार वर्षजति इतिहास बोकेको भाषा हो । यसरी विकसित नेपाली भाषालाई वर्तमान सन्दर्भमा लेख्य तथा कथ्य दुबै आधारमा हेर्नु पर्दछ । लेख्य रूपमा आधुनिक नेपाली भाषा अनेकताबाट एकरूपता तिर अगाडि बढेको छ, भने कथ्यरूपमा चाहिँ

यसका अनेक भेदोपभेद पाइन्छन्, (गौतम, २०४९: पृ. ६०) । वर्तमान सन्दर्भमा नेपाली भाषा स्तरीकृत, मानकीकृत अनि परिष्कृत, परिमार्जित स्वरूप, मानक व्याकरणहरूद्वारा अनुशासित साथै शब्दकोशद्वारा व्यवस्थित अनि सुनिश्चित लेख्य प्रणालीद्वारा सर्वत्र एकै किसिमले देवनागरी लिपिमा लिपिवद्ध गर्न सकिने भाषा हो । नेपाली भाषा भारत वर्षको प्राचीन ब्राह्मी लिपिबाट विकसित, बायाँबाट दायाँतर्फ लेखिँदै जाने आक्षरिक देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ (आचार्य, २०५८: पृ.९) । नेपाली भाषाको परम्परागत वर्णमालामा १५ वटा स्वर र ३६ वटा व्यञ्जन वर्णहरू पाइन्छन् तर वर्तमान अवस्थामा ती सबै वर्णमाला कथ्य भाषामा सुरक्षित रहन सकेका छैनन् (पोखरेल, २०५५; पृ. ४५) ।

नेपालीका स्वरवर्णहरू यस प्रकार छन् - अ, आ, इ, उ, ए, ओ । यिनीहरूलाई निम्न अनुसार रेखाचित्रमा देखाइन्छ :

नेपालीका व्यञ्जनवर्ण यस प्रकार छन् - क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ट, ठ, ड, ढ, प, फ, ब, भ, म, त, थ, द, ध, न, य, र, ल, स, व, ह । यिनीहरूलाई स्थान, प्रयत्न, प्राणत्न, घोषत्तको छिन्न सकिन्छ । नेपाली व्यञ्जन वर्णका तालिका निम्न अनुसार छन् :

स्थान प्रयत्न		ओष्ठ्य		दन्त्य		वर्त्स		तालु		कण्ठ्य		स्वरयन्त्रमुखी	
स्पर्श	अ.प्र.	प	ब	त	द	ट	ड			क	ग		
	म.प्र.	फ	भ	थ	ध	ठ	ढ			ख	घ		
स्पर्श सङ्घषी	अ.प्र.					च	ज						
	म.प्र.					छ	झ						
नासिक्य	अ.प्र.												
	म.प्र.	म					न			ङ			
सङ्घर्षी	अ.प्र.												
	म.प्र.												ह
कम्पित	अ.प्र.						र						
	म.प्र.												
पार्श्विक	अ.प्र.						ल						
	म.प्र.												
अर्धस्वर	अ.प्र.		व						थ				
	म.प्र.												

(स्रोत : आचार्य, २०४० : ७)

यी नेपाली भाषाको अक्षर संरचनालाई नियाल्दा सम्मान्द्रन सम्पूर्ण स्वरहरु आक्षरिक व्यञ्जन वर्णहरु चाहिँ अनाक्षरिक पाइन्छ र सामान्यतः स्वरवर्णभन्दा पहिला एउटा व्यञ्जन वर्ण र स्वरवर्ण पछि एउटा व्यञ्जन वर्ण आउन सक्दछ । त्यसैगरी स्वरभन्दा पहिले दुईवटा व्यञ्जन वर्ण आउन सक्ने स्थिति देखिन्छ । त्यसैले संसारमा अन्य कतिपय भाषाहरु सरह नेपाली अक्षरको संरचनामा केन्द्रीय घटकको रूपमा चाहिँ एक वा एक भन्दा बढी स्वर वर्णहरु रहेका छन् ।

नेपाली भाषा मूलतः बहिरङ्ग आदेशात्मक भाषा हो, तथापि यसमा आगम तत्त्वको पनि अभाव छैन, पोखरेल (२०५५: पृ १४७) । नेपाली भाषाको पदक्रमको व्यवस्थालाई नियाल्दा कर्ता, कर्म र क्रियाको पदक्रममा पाइन्छ । यस भाषामा वाक्य पूरा हुनको लागि एउटा समापिका क्रियाको आवश्यकता पर्दछ । त्यसरी नै यस भाषाको वाक्यमा लिङ्ग, वचन र पुहरुष अनुसार क्रियाको सङ्गति मिलाइएको हुन्छ, यसरी यो भाषा संगति प्रधान पनि देखिन्छ । नेपाली भाषामा नामपदमा विभक्ति चिह्न नामयोगी जोडिने मुख्य क्रियासँग सहायक क्रिया पनि रहने व्यवस्था पाइन्छ । यस भाषामा खुल्ला वर्ग वा मुख्य वर्गका र बद्ध वर्ग वा गौण वर्गका रूपहरु पनि पाइन्छन् । साथसाथै खुला वर्गमा आगमन हुने र त्यसमा गौण वर्गको रूप संयुक्त गरी नेपालीकरण गर्ने व्यवस्था पनि रहेको छ ।

२.२ असमिया भाषा

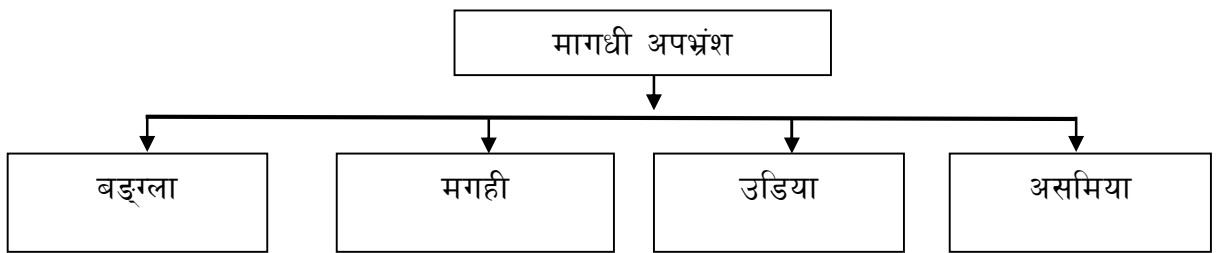
नव्य भारतीय आर्य भाषाभिन्नको एक असमिया भाषो भारतको उत्तर पूर्वी प्रान्त असम प्रदेशको राज्य भाषा हो । ब्रम्हपुत्र उपत्यकाको विस्तृत अञ्चलको छेउछाउको राज्य अहरुणाचल, नागाल्येण्ड, मेगालाय, आदि पान्तमा पनि यो भाषा प्रयोगमा आएको छ । असमिया भाषा भारतीय संविधानको आठौँ अनुसूचीमा स्थान पाउन सफल रहेको छ ।

२.२.१ उद्भव र विकास

असमिया भाषा भारोपेली परिवारको भारतीय आर्य भाषा संस्कृतबाट विकास हुँदै भारतको अन्य आधुनिक भाषा जस्तै स्वीकृत भएको भाषा हो । भारतीय आर्य भाषा संस्कृतको विकास भएको छ । मध्यभारतीय, महाराष्ट्री शौरसेनी, मागधी, अध मागधी र पैशाची नामक प्राकृत रूपका भएको छ । असमिया मागधीबाट जन्मको भाषा हो । ग्रीयर्सनका अनुसार मागधी प्राकृतलाई पूर्वी भारतका भाषाहरुको मूल मानेका छन् । मागधीबाट विकासित प्रमुख भाषाहरु बङ्गाली र असमिया हो । सुनिति कुमार चेटारजीले मागधी प्राकृतबाट विकास भएको मानेका छन् । भाषाहरु यस प्रकार देखाएका छन् :

- (क) प्राञ्चनमागधीबाट वाङ्ला, असमिया र उरिया भाषा
- (ख) मध्य मागधीबाट मगही
- (ग) पश्चिम मागधीबाट नागपुरी र भोजपुरी भाषा

यसै गरी भाषाविद् वानिकान्त काकगतिले पनि असमिया भाषा र बङ्गालीलाई मागधीबाट विकास भएको मानेका छन् :

स्रोत : भराली, (सन् १९९६ पृ: ३०)

मागधीय प्राकृतको इतिहासलाई लक्ष्य गरेर हेर्दा असमिया भाषा वास्तवमा भारत युरोपीय परिवारको सतम् शाखाबाट विकास भएको छ । सतम् शाखाको प्रदान भाग आर्य वा भारत इरानीय आर्य भाषाको प्रधान अंश हो । छैटौँ शताब्दीदेखि दशौँ शताब्दीसम्म भिन्न भएको मानिन्छ । मध्य भारतीय आर्य भाषा अन्तर्गत पर्ने मागधीय प्राकृत हुँदै अन्य प्राकृत अपभ्रंश हुँदै असमिया भाषा जन्म भएको छ ।

२.२.२ विस्तार क्षेत्र र भाषिका

यसको सीमा कामहरुप कामहरुपको पूर्वदेखि पश्चिम करतोयासम्म, उत्तर चीन, दक्षिण पश्चिम सागरसम्म छन् । ई.सं. शताब्दीको माजभागमा करतोयाबाट कामहरुपतिर आएका चीनापरिव्रमनच डिउवेन चाडले कामहरुपीया भाषालाई भारतीय आर्य भाषाबाट विकास भएको मानेका छन् । असम राज्यको सीमा वर्तमान उत्तर भुटान, उत्तर पूर्व अहरुणाचल प्रदेश, पूर्व नागालाण्ड, मणिपुर, र ब्रह्मदेश, दक्षिणपूर्व तिर मेघालय, त्रिपुरा, दक्षिणतिर त्रिपुरा र वाङ्लादेश, अनि पश्चिम तिर वाङ्लादेश, पश्चिमवङ्गाल, र नेपाल । यसमा पनि प्रदानगरेर उत्तर पूर्व भारतको असम राज्यमा बोलिने भाषा हो । असमको राजकीय भाषा पनि हो । यसका भाषीहरु अहरुणाञ्चल प्रदेशमा कोही कोही ठाउँमा उत्तर पूर्वअञ्चलका अन्य राज्यहरुमा पनि असमिया भाषी भेटिन्छ । असमिया भित्रका नागामिमा नामको एउटा मिश्रित भाषा नागल्यण्डमा पनि प्रयोग हुन्छ । यसको छिमेकी राष्ट्र भएकाले भुटानमा पनि केही असमिया भाषाको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

२.२.३ असमिया भाषाको उपभाषा

असमिया भाषा प्रधान गरेर दुई भागमा विभाजन पाइन्छ । असम पुर्व अञ्चल वा उजनी असम उपभाषा र पश्चिम अञ्चल वा नामनि असम उपभाषा । यी दुई उप भाषालाई काकती (सन् १८६७,पृ:२५,) ले कामहरुपीया र गौलपारीया उपभाषा मानेका छन् । वर्तमान मान्य भाषा उजनी असमको भाषालाई मानिन्छ । १२२८ सन् मा आहोमहरुले पूर्व हसममा अधिकार गरेर शिवसागर जिल्लालाई राजधानी बनाएका छन् । नामनि असम १६८२ सन् सम्म उजनी असमसग छुटिएको थियो । १७औं शताब्दीमा उजनी र नामनि असम मिलेको छ । शिक्षा ,साहित्य, कला नामनि असममा भएको छ । कमतापुर, जयन्तापुर र कोसविहारमा राजाहरुले प्राचीन असमिया साहित्यको रचना गरेका थिए । पछि गएर अंग्रेज (मीसनेरीहरु)ले उजनी असमको शिवसागर जिल्लालाई आफ्नो कार्य स्थल बनाएका छन् । १८४६ सन्मा अहरुणोदइ, काकत प्रकासन आएँपछि असमिया व्याकरण र पुस्तक

प्रकासनमा आएका छन् । असमिया साहित्यकारहरूले पनि रचना गर्न क्रम विकास गरेका छन् । उजनी असमको भाषालाई मान्य भाषा मानेका छन् ।

नामनि असममा राजनैतिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक आदि विभिन्न कारनले गर्दा भाषामा विभाजन घटेर कामहरूपीया र गौलपारीया भाषा भएका छन् । दुई भाषाका निम्न अनुसार ठाउँमा प्रयोग भएको छ । तर वर्तमानमा यस भाषालाई बानिकान्त काकतिले चार उप भाषामा विभाजन गरेका छन् । ती हुन् :

(क) पूर्वीय उपभाषा: शिव सागरदेखि अन्य जिल्लामा :

(ख) मध्य उपभाषा: असमको नौगाउँ, मरिगाउँ र ब्रह्मपुत्र नदीको छेउछाउको जिल्लामा ।

(ग) कामहरूपीय उपभाषा: कामहरूप नलवारी, बाक्सा, बरपेटा, दरड, शिराड, कोक्राभार, बगाइगाउँ आदि जिल्लामा

(घ) गोवालपारा उपभाषा- गवालपारा, धुबुरी, कोक्राभार, र बगायगाउँ आदि जिल्लामा ।

असमिया भाषाको प्रभाव परेका भाषाहरू कासर जिल्लाको कासारी भाषा, चिया वगानको सादानीभाषा, नगालाण्डको नागामिज भाषा र अहरूणाचलको अरणामिज भाषा आदि भाषाहरूलाई पनि असमिया भाषाको उपभाषा भन्न सकिन्छ । (शर्मा: सन्,१९७७,पृ:३९) ।

२.२.४ सामाजिक भूमिका

असमिया भाषा असमिया समाजका बहुसङ्ख्यक र अन्य भाषीहरू बोल्दछन् । आसमको सर्वसाधारण जनतादेखि उच्च समुदायको मानिसहरूले समेत बोल्ने र बुझ्ने यो भाषा हरेक वर्ग समुदायको लागि माध्यम भाषाको रूपमा रहेका छन् । यो भाषा भारतको आठ अनुच्छेदमा रहेको छ । सरकारी कामकाजको लागि असमिया भाषा नै व्यवहार उपयोगी ठानेको छ । असमको भौगोलिक दृष्टिले राज्य भएपनि भाषिक दृष्टिले सानो छैन तर पनि असमिया भाषा भिन्न भाषाभाषी समाजको बीचमा साझा सम्पर्कको भाषाको रूपमा रहेको छ । असमिया भाषाको गोलपारिया र कामरूपिया भाषिका मानक भाषाको रूपमा स्थापित भइसकेको छ । असमको सञ्चार माध्यमहरू रेडियो गुवहाटी, टेलिभिजन, विभिन्न एफ.एम. रेडियोहरू विभिन्न संचारका छापा माध्यमले यस भाषाको सामाजिक भूमिकालाई प्रष्ट पार्दछ । यसरी असमिया समाजमा असमिया भाषाले खेलेको भूमिकाको कारण असमिया भित्र रहेका जुनसुकै भाषाभाषीले आजको वैज्ञानिक युगको नयाँ आविष्कारदेखि परिवर्तनका हरेक विषयवस्तुसँग आत्मसात गर्दै अगाडि बढ्न र तिनलाई

बुझ्न सहज भएको छ । असमिया भाषाको यी र यस्ता भूमिकाकै कारण आम असमिया समाजमा अरू जातित्वको भावना पनि विकास हुने सकेको देखिन्छ । आज देशको सामाजिक, राजनीतिक र सांस्कृतिक आदि असमिया समाजमा विकास भएका छन्

२.२.५ साहित्यिक रूपरेखा

असमिया साहित्यको इतिहासमा भाषा पत्रिका प्राचीन छ । यसलाई मोटामोटी तीन काल खण्डमा विभाज गरेका छ । ती हुन्:

- (१) प्राचीन युग : चारौं शताब्दीदेखि सोह्र शताब्दी सम्म
 (२) मध्य युग : असम १७ औं शताब्दीदेखि १९औं शताब्दीको आरम्भ सम्म
 (३) आधुनिक युग : असमिया: १९औं शताब्दीदेखि वर्तमानसम्म

प्राचीन

प्राचीन असमिया भाषा साहित्य प्राक्शंकरी र शंकरी गरी दुई भागमा विभाजन पाइन्छ । ईस्वी चौथो शताब्दीदेखि पाँचौं शताब्दीसम्म प्राक्शंकरी, र ईस्वी पाँचौं शताब्दीदेखि सोह्र शताब्दी सम्म शंकरी युग पर्दछ । हेम सरस्वती, हरिवर विप्र, कविरत्न सरस्वती, माधव कन्दली, हरुद्र कन्दली आदि कवि हरुले प्राक्शंकरी युगलाई प्रतिनिधित्व गरेका छन् । यस युगका श्रेष्ठ कवि माधव कन्दली रहेका छन् । राजा महामानिक्यको पृष्ठपोषणमा उनले वाल्मीकिले रचना गरेका रामायणका सात काण्डलाई असमियामा अनुवाद गरेका छन् । कन्दलीको रामयण उत्तर भारतको आञ्चलिक भाषाभित्रको पहिलो रामयण हो ।

शंकरी युगका कवि र साहित्यकारहरुमा शङ्करदेव र उनका छात्र माधवदेव, अहरु वैष्णव कवि अनन्त कन्दली, राम सरस्वती, रत्नाकर कन्दली, श्रीधर कन्दली, गैपाल चरण द्विज आदिको साथै असमिया गद्य साहित्यका प्रतिभा वैष्णनाथ भागवत भट्टाचार्यदेव, महापुहरुष शंकरदेव समयमा सान्त कवि मनकर, दुर्गावर कायस्थ, पीताम्बर कवि आदि पर्दछन् । महापुहरुष शंकरदेवको समयमा नाटक, गीत, काव्य, भक्तिमुलक रचना, अनुवाद आदि रचना मान्दछन् । शंकरदेवले रचना गरेका गद्य, कविरत्न, र वैकूण्डनाथ भट्टाचार्यको कथा भागवत गीतावाट नयाँ रूपलिएर प्राचीन कालको प्रतिनिधि गरका छन् । (नेउगःसन, १९९३, पृ: ८६) ।

मध्य

ई:स १६ देखि १९ शताब्दीसम्मलाई मध्य असमिया युग मानिएको छ । यस युगवाट विशेष गरेर गद्य साहित्य युग मार्षनन्छ । असमको सत्रीया समाजमा सृष्टि भएको

गद्य चरित्र, आहोम राजत्व कालमा लेखिएको इतिहास किताब, व्यवहारी ज्ञानको किताब, हस्त विद्यार्णव, घौरा निदान आदि जोतिष खाले ग्रन्थ भास्वती, अंकर आर्या, नृत्य, कामरत्न आदि विषय गद्य पुस्तक भेटिन्छ । रघुनाथ महन्तको कथा रामयण, परशुराम कथाघोषा आदि साहित्यको विषय वस्तु हो । आहोम राजाका कालमा पुस्तक रचना गर्दा छोटो वाक्य प्रयोग भएको छ । **पासे बोले** आदि शब्दले वाक्यको प्रयोगमा आउदा सहमापिका क्रिया प्रत्येक वाक्यमा प्रयोग हुन्छ । यसमा खण्डवाक्य, अक्षर जोरेका (जतुवाठाँस), तुक्का (फकरायोजन) आदि प्रयोमा आएँका छन । थलुवा भाषा र कथिक भाषा प्रयोगमा आएको भेटिन्छ ।

आधुनिक

१९ शताब्दीमा आदि भाग देखि वर्तमान सम्म आधुनिक असमिया युग मानिन्छ । साहित्यलाई तिन चरणमा विभाजन गरको पाइन्छ : अहरुणोदई भाग (स्तर), जोनाकी भाग (स्तर), युद्ध काल भाग (स्तर)

असमिया भाषा आधुनिक युगमा अंग्रेज वेष्टिष्ठ मिसनेरीहरुले (१८१३) सन् मा आत्माराम शर्माको **वाईवेल** पुस्तक रचनालाई अनुवाद गरेका छन् । १८४६ सन् मा शिवसागर जिल्लामा कथिक भाषाको **अहरुनोदय** पत्रिका प्रकाशनमा ल्याएका छन् । पत्रिकाको साथ साथै असमियाको भाषा विकास भएको छ । १८४६ सन् देखि (१८७३) सन् भित्र असमिया पठन पाठन हुन थालेको छ । यस समयमा असमिया भाषामा नाटकको जन्म भएको छ । **असम विलानि** (१८७१(८३), **आहाम निउज** (१८८२(८५), **आहम वन्दु** (१८८५(८६) मा (१८८६) **लरावन्दु** (१८८८) आदि पत्रिकाहरु एस समयमा विकास भएका छन् ।

असमिया भाषा अंग्रेज र मिसनेरीहरुको भाषाको प्रभाव परेको छ । असमिया ध्वनिको ह्रस्व र दीर्घ ध्वनि भिन्नता देखाका छन् । स्वरमा प्रयोगमा आएका ध्वनिहरु श, ष, स, आदि को ठाउँमा स, र न, ण को ठाउँमा न र ज, य, को ठाउँमा ज र ड, ई प्रयोगमा संडयुक्त हुन । अंग्रेजीको ठाउँमा असमियाको ध्वनि प्रयोग गरेको छ ।

१८८९सन्मा कलिकत्तावाट प्रकासन भएको (जोनाकी) ले साहित्यको विकास गरेको छ । आधुनिक कालमा आधुनिक कविता, छोटो कथा, उपन्यास, नाटक, प्रबन्ध, आत्मजीवनी, समालोचना, आदि साहित्यमा आधुनिक कालमा विकास भएको छ । वाँही आलोसनी, चेतना, आह्वान, जोनाकी आदि पत्र पत्रिकाको विकास भएको छन् । यो स्तरमा आधुनिक भाषाको विस्तार गरेर पठन पाठन र लेखाईमा पनि भएको छ । आधुनिक भाषा भित्र

परिमारजीत गरेर मान्य भाषाको रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । खण्डवाक्य, प्रचलन, मिश्र वाक्य प्रयोग प्रतीकधर्मी भाषा को व्यवहार, कविताको आधुनिक रूपधान र मधुर स्वर प्रयोग गरेका छन् ।

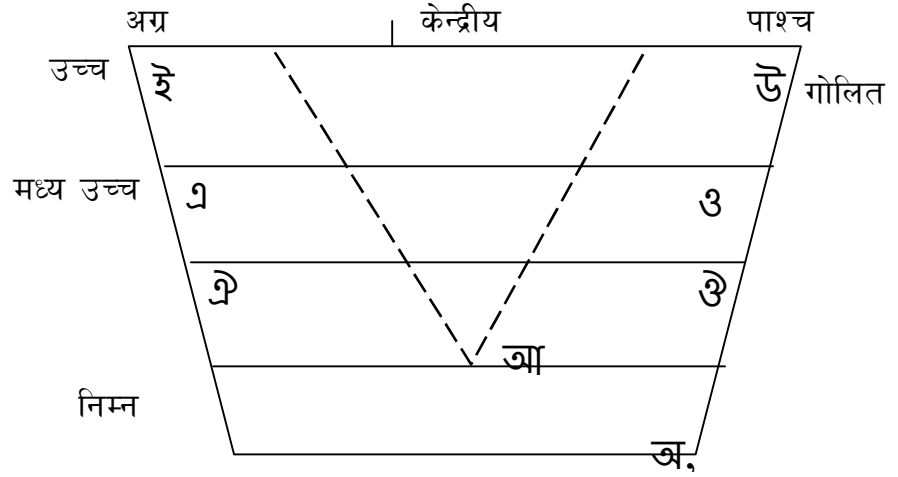
दौस्रौ विश्व युद्धको समयदेखि भाषामा परिवर्तन आएको छ । वास्तव घटनालाई लिएर साहित्य रचना हुन थालेको छ । भाव, भाषा, विषय वस्तु, आङ्गिक आदि परिवर्तन गरेर कवितामा नयाँ यात्रा सुहरूगरेको छन् । गद्य, नाटक, उपन्यास, कथा र प्रबन्धमा परिवर्तन ल्याएका छन् । असमिया भाषामा नयाँ शब्दहरू र अग्रेजी, हिन्दी, पार्सी, आरबी आदि भाषाको प्रभाव परेको छ । (नेउगःसन्, १९९३, पृ: ८९ : ९१) ।

२.२.६ सामान्य विशेषण

असमिया भाषा असम राज्यका मानक भाषाको रूपमा रहेका छ । असमिया भाषामा असम राज्यको सम्पर्क भाषाको रूपमा रहेको छ । यस भाषामा स्वर वर्ण र व्याञ्जन वर्ण आक्षरिक पाइन्छ । यस भाषाको पदक्रम व्यावस्था सामान्य कर्ता, कर्म, क्रिया आदि रहेको छ । यस भाषामा वाक्य पुरा हुनका लागि समापिका क्रिया आवश्यक पर्दछ । यस भाषाको वाक्य लिङ्ग वचन क्रिया पूरक क्रियाको संगति पाइदैन । त्यसैले असमिया भाषा संगति प्रदान छैन भन्न सकिन्छ । त्यस गरी नामपदमा विभक्ति चिन्ह र नामयोगी जोडिने र मुख्य क्रिया संग सहायक क्रिया पनि रहने व्यवस्था पाइन्छ । यस भाषामा खुला वर्ग वा मुख्य वर्ग र बन्द वर्ग वा गौण वर्ग रूपहरू पाइन्छ । साथसाथै खुला वर्गमा आगमन हुने व्यवस्था र त्यसमा गौणरूपहरू संयुक्त भई असमिया करणहुने व्यवस्था पनि पाइन्छ ।

ध्वनि तत्व

असमिया भाषामा ध्वनि तत्वलाई प्रधान दुई भागमा विभाजन गरेको छ : स्वर वर्ण, व्याञ्जन वर्ण । स्वर वर्ण ११ ओटा स्वर रहेका छन् तर प्रयोमा आउने आठ हुन । ती हुन् :
अ, आ, इ, ए, ॐ, ॐ, ॐ, ॐ, ॐ

असमिया भाषका व्यञ्जनवर्णहरू ४१ वटा छन तर उच्चारनमा आउने चिह्नहरू :
 क, थ, ग, घ, ङ, च, ज, त, थ, द, ध, न, प, फ, व, भ, म, य, ल, ब, प्र,
 र, श ।

यी वर्णहरूलाई स्थान, प्रयत्न, प्राणत्व, घोषत्व, आदिलाई छुटिएर निम्न अनुसार देखाइको छ :

स्थान प्रयत्न	ओष्ठ्य	दन्तमूलीय	तालव्य	कण्ठ/पच्यतालव्य	कण्ठनली
	अ,घो	अ,घो	घो	अ,घो	घो
स्पर्श अल्पप्राण	प व	त द		क ग	
महाप्राण	फ भ	थ ध		थ घ	
वत्स्य		च ज		प्र	श
नासिक्य	म	न		ङ	
पाश्विक		ल			
कम्पित		र			
अर्ध स्वर	ऌ		ऍ		

२.३ नेपाली असमिया भाषाको : पारस्परिक सम्बन्ध

नेपाली र असमिया दुवै संस्कृत भाषाबाटै विकसित भएको कारण दुवै भाषाका बीचका कतिपय शब्दमा समानता पाउन सकिन्छ ।

- (क) नेपाली र असमिया दुवै आधुनिक आर्य भाषा छन ।
- (ख) संस्कृत भाषाको खस अपभ्रंसबाट नेपाली भाषा विकसित भएको हो भने असमिया भाषा मागधेली प्राकृतको मागध अपभ्रंसबाट विकसित भएको हो
- (ग) नेपाली भाषा औपचारिक रूपमा नेपाल र पूर्वत्रर भारतमा पनि शिक्षा सञ्चार आदि विभिन्न क्षेत्रका भाषा हुनेका साथै सरकारी कामकाजको भाषा पनि हो । असमिया असमको सरकारी कामकाज र शिक्षा तथा सम्पर्क भाषा हो ।
- (घ) असमिया भाषाको प्राचीन रूप पाँचौ शताब्दीदेखि बाह्रौ शताब्दीमा उपलब्ध छ भने नेपाली भाषाको प्राचीन रूपको खोजीमा निरन्तरता नै रहे पनि प्रमाणिक भाषिक रूपरेखा तेह्रौ चौधौ शताब्दीसम्मको उपलब्ध छ ।
- (ङ) नेपाली र असमीय भाषाको लिखित साहित्यको आरम्भ हुनुभन्दा पहिले लोकसाहित्यको लामो परम्परा रहेको पाइन्छ ।
- (च) नेपाली र असमिया दुवै भाषा नेपाली र असमिया भाषी पुगेका विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरुमा पुगेको पाइन्छ ।
- (छ) नेपाली र असमिया दुवै भाषामा कर्ता, कर्म, क्रिया मिलेर वाक्य गठन हुन्छ ।
- (ज) नेपालीमा ६ स्व वर्ण छन् भनि असमियामा पनि मुल स्वर ८ नै छन् ।
- (ञ) नेपालीमा प्रयोमा आउने २९ व्यञ्जण छन् भनि असमियामा पनि २३ छन् ।
- (ट) नेपालीको त्र र ज्ञ वर्णमाला असमिया भाषामा छैन ।
- (ठ) असमिया वर्णको ड,व,य प्राय प्रयोग छैन तर नेपालीमा यसको प्रयोग धेरै छ ।
- (ड) असमियाको वर्णमाला रँ : हुन् भनि नेपालीमा वर्णमाला हैन तर प्रयोगमा आएका छन् ।

२.४ निष्कर्ष

नेपालमा नेपाली सम्पर्कको भाषा हो यस भाषामा शिक्षा, सञ्चार, साहित्य र सरकारी कामकाजको साथै विश्वका कतिप्राय देशमा प्रयोग भएको भाषा हो । असमिया भाषा भारतको उत्तरपूर्वय राज्य असममा शिक्षा, सञ्चार, साहित्य र सरकारी कार्यक्रमको साथै छेउँ छेउँ राज्यमा पनि प्रयोग भएको भाषा हो । नेपाली र असमिया दुवै भाषा आधुनिक आर्य अन्तर्गत पर्दछन् । नेपाली भाषा संस्कृत

भाषाको उदीच्य भेदबाट प्राकृत खस अपभ्रंश हुँदै विकसित भएको हो भने असमिया भाषा मागधी प्राकृतबाट मागध अपभ्रंश हुँदै विकसित भएको हो । नेपाली भाषासञ्चारको माध्यम नेपाल र कतिप्राय देशमा बनेको छ, भने असमिया भाषा भारतको असम राज्य र छेउँ छाउँमा भाषिक व्यवहारमा सीमित देखिन्छ । नेपाली देवनागरिक लिपि लेखिन्छ, भनि असमिया वडगला लिपिमा लेखिन्छ । नेपाली भाषाको विस्तृत सामाजिक, भौगोलिक रहेको छ तर असमियाका असममा सिमित छ । यी दुवै भाषा भिन्न भौगोलिक खण्डमा बोलिने भएको हुँदा यिनीहरुमा प्रायः भिन्नता पाइन्छ ।

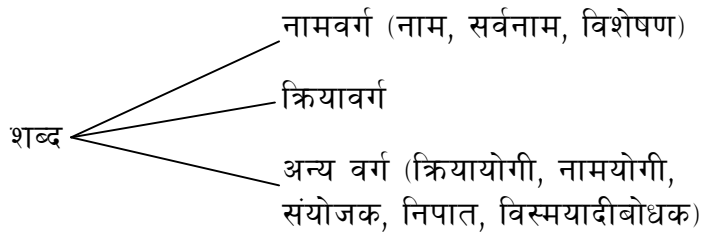
अध्याय तिन

व्याकरणिक शब्दवर्ग

३.१ भूमिका

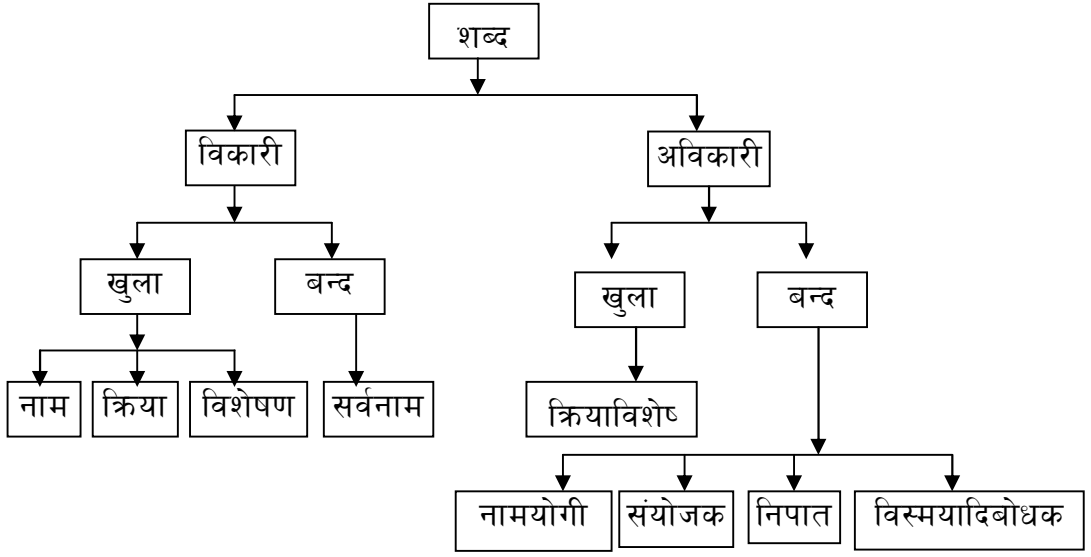
एक वा एक भन्दा बढी अक्षरले बनेको स्वतन्त्र लघुतम् भाषिक एकाइलाई शब्द मानिन्छ (ब्लुमफिल्ड) । तथा सतत्र दुई वा दुई भन्दा बढी लघुतम स्वतन्त्र सम्बन्ध बनेका एकाई पनि पर्दछन् । सोमनाथ सिग्दालले शब्द र पदलाई एकै मानेका छन् (सिग्दाल, २०५५:१) । सामान्य वाक्य शब्द प्रयोग नभएको वाक्य हुन्छ र जब त्यो वाक्यमा प्रयोग हुन्छ तब त्यो पद बन्दछ । शब्दवर्ग भनेको शब्द वै वाक्यको भूमिका आधारमा गरिने वर्गीकरण भएको हुँदा यसलाई पदवर्ग पनि भनिन्छ । नेपाली व्याकरण परम्परामा पदहरूलाई पाँचदेखी आठ वा नौ वर्गमा विभाजन गरेको पाइन्छ । यस्ता वर्गीकरण :अर्थतात्विक, वाक्यतात्विक र रूपतात्विक भनि गरिएको पाइन्छ ।

शब्दहरूको वर्गीकरण गर्ने क्रममा सोमनाथ सिग्दालले नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद क्रियायोगी, संयोजक र विस्मयादिबोधक गरी विभाजन गरेका छन् र अधिल्लो चारलाई विकारी र पछिल्ला चारलाई अविकारी मानेका छन् (सिग्दाल, २०५५: १) । (शर्मा २०५३: १२) ले कार्यको दृष्टिले गरिने शब्दको वर्गीकरण नै उपयुक्त हुन्छ र त्यही नै शब्दार्ग हो भनेका छन् । शर्माका अनुसार शब्दका नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया र अव्ययका वर्गमा शब्दहरूको वर्ग छुट्याइएको पाइन्छ । त्यसैगरी आचार्य (२०५८: ४४-४७) का अनुसार नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक, निपात र विस्मयादिबोधक गरी नौ वर्गमा भएको पाइन्छ । अधिकारी (२०६३: १२) का त्ये पनि शब्दलाई अर्थ, रूप र कार्यका आधारमा निम्नाअनुसार वर्गीकरण गरेका छन् :

यसै गरी नेपाली व्याकरणका परम्परामा शब्दहरूलाई विभाजन गर्दा विभिन्न आधार अवलम्ब नगरिएको छ । यस्ता आधार ले सजिलो वर्गीकरणलाई तालिकामा यसप्रकार देखाउन सकिन्छ :

तालिका १ : शब्दको व्याचकरणिक वर्गीकरण

आगामी शीर्षकमा यिनै आधारमा नेपाली र असमिया भाषाका शब्दहरूको तुलना गरिएको छ ।

३.१.१ नाम

नाम : नामलाई कुनै पनि व्यक्ति, वस्तु, स्थान, अनुभूति र अवस्थालाई बुझाउने शब्द भनिन्छ । यसले लिङ्ग, वचन र कारक आदिको भिन्नतालाई स्पष्ट पार्दछ । यो वाक्यमा कर्ता, कर्म वा पूरक बनी आउन सक्छ (आचार्य, २०५८: ४४)

नामको प्रकार

वाक्यमा नामले गर्ने कार्यको आधारमा कोटिको आधारमा वर्गीकरण गर्ने सकिन्छ ।

वाक्यात्मक नामका आधारमा संरचक

यस आधारमा नामलाई अनिवार्य र ऐच्छिक गरी दुई प्रकारमा बाँड्न सकिन्छ :

(अ) अनिवार्य संरचक

वाक्यमा कर्ता, कर्म र पूरकका स्थानमा आउने नाम अनिवार्य संरचक हुन् । यी तिनै स्थानमा नाम, मात्र आउँदछ । जस्तै :

नेपाली

कर्ता : भाइले भात खायो ।

कर्म : रामले भाइलाई बोलायो

पूरक : श्यामले कृष्णलाई भाइ मान्यो ।

असमिया

भाइटीये भात खाले ।

रामे भाइटिक मातिसे ।

श्यामे कृष्णक भाई हिसापे माने ।

वाक्यमा कर्ता, कर्म र पूरक बनी आउने नामलाई सामान्य भनिन्छ । को, के भन्ने प्रश्नबाट पहिचान गर्न सकिन्छ । को भन्ने प्रश्नको उत्तरमा मानवीय नाम र 'के' भन्ने प्रश्नको उत्तरमा मानवेतर नाम आउँछन् । जस्तै :

(क) नेपाली : को ?

राम, श्याम, हरि, केटा, मान्छे आदि । के ? पुस्तक, पानी, गर्मी, दया, माया आदि (ख) असमिया : कोन ?

राम, श्याम, हरि, लरा आदि । कि ? किताप, पानी, गरम, दया, मरम आदि ।

आ) ऐच्छिक संरचक

वाक्यमा नामपद ऐच्छिक संरचनाको रूपमा पनि प्रयोग हुन्छन् । यसरी प्रयोग हुने नामपद करण, सम्प्रदान, आदिका कारक र भेदक समानाधिकरण विशेषण बनी प्रयोगमा आउँछन् अथवा सम्बन्ध र समानाधिकरण विभक्ति सहित विशेषणको भूमिकामा रहन्छ । जस्तै :

नेपाली

करण : हरिले पैसाले किताब किन्यो ।

सम्प्रदान : सीताले रितालाई कलम दियो ।

भेदक : हरिको छाती ठूलो छ ।

असमिया

हरिये टकादि किताब किनिले ।

सिताए रिताक कलम दिसे ।

हरिर बुकु डाडर

व्याकरणिक कोटि आधारमा नामको वर्गीकरण

नामपदलाई व्याकरणिक कार्यको आधारमा विभिन्न उपवर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ । यसरी वर्गीकरण गर्दा अलग अलग कोटिका नामकरणले अलग अलग व्याकरणिक कोटि धारक गर्दछन् :

(क) व्यक्तिवाचक र जातिवाचक

कुनै व्यक्ति विशेषलाई बुझाउन आउने नामपद व्यक्तिवाचक नाम हो । यो एकवचनमा मात्र प्रयोग हुन्छ । जस्तै :

एकवचन

बहुवचन

नेपाली : माधव शिक्षक भए

असमिया : माधव शिक्षक ह'ल

कुनै पनि एकै प्रकारको जातजाति वा वर्ग बुझाउने नामपद जातिवाचक नाम हो । यस्ता नामपदहरू एकवचन र बहुवचन दुवैमा प्रयोग हुन सक्छन् । जस्तै :

	एकवचन	बहुवचन
नेपाली :	मान्छे बजार गयो ।	मान्छेहरू बजार गए ।
असमिया :	मानुहजन बजारलै ग'ल ।	मानुहबोर बजारलै ग'ल ।

ख) साङ्ख्येय र असङ्ख्येय नाम

साङ्ख्येय

एकाइ-एकाइमा छुट्टयाएर गणना गर्न सकिने नामलाई साङ्ख्येय नाम भनिन्छ । राम, हरि, श्याम, भ्यागुता, माछा, मुसा, चरा आदि साङ्ख्येय नाम छन । यी नामहरू एकवचन र बहुवचन दुवैमा प्रयोग हुन्छन् । जस्तै :

	एकवचन	बहुवचन
नेपाली :	केटो घर गयो ।	केटाहरू घर गए
असमिया :	ल'रा घरलै ग'ल ।	ल'राबोर घरलै ग'ल ।

गन्ती गर्न नसकिने वा समूहमा जनाउने नामलाई असङ्ख्येय नाम भनिन्छ । हावा, पानी, मसी, पिठो आदि शब्दहरू असङ्ख्येय नामहरू हुन् । भाववाचक नामहरू पनि दया, प्रेम, सुख आदि असङ्ख्येय नाम नै हुन् । यिनीहरू एक वचन मात्र जस्तै :

	एकवचन	बहुवचन
नेपाली :	हावाहरी आयो	—
असमिया:	धुमूहा आहिल	—

ग) सजीव र निर्जीव नाम

मान्छे, जनावर आदि जस्ता जीवित तथा सचेत प्राणीलाई जनाउने नाम शब्दलाई सजीव नाम भनिन्छ । दाजु, सुगा, किसान, राम, सीता, आदि सजीव नाम हुन् । सजीव नामहरूलाई भाले-पोथीका आधारमा पनी छुट्टयाउन सकिन्छ । जस्तै :

नेपाली : केटा-केटी, भाले-पोथी

असमिया : लरा-सोवाली, मुर्गा-मुर्गी

प्राणरहित पदार्थ, धारणा, एवम् अचेतन वस्तुलाई बुझाउने नामलाई निर्जीव नाम भनिन्छ । घर, पहाड, सुन, चाँदी, मोती आदि निर्जीव नाम हुन् । निर्जीव नामलाई सानो ठूलो एकाइमा देखाउन सकिन्छ । जस्तै :

	ठूलो	सानो
नेपाली	थाल/गाग्रो	थाली/गाग्री

असमिया

काही / कलह

वाटि / हरूकलह

घ) मानवीय र मानवेतर नाम

मानव वर्गको प्राणीलाई बुझाउने शब्द मानवीय नाम हो । मामा, माइजु, सीता, रीता, आदि शब्दहरू मानवीय वर्गको प्राणीलाई बुझाउने मानवीय नामहरू हुन् । मानवीय नेपाली नामले पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्गमा फरक फरक अन्विति लिने गर्दछ तर असमिया भाषामा यस किसिमको फरक अन्विति पाइँदैन । जस्तै :

	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
नेपाली	भाइ पढ्छ	बहिनी पढिसे
असमिया	भाइये पढे	भन्टी पढिब ।

मानव इतर जन्तु वर्गका पशु-पंक्षी, कीट-पतङ्ग आदि प्राणीलाई बुझाउने शब्दहरू मानवेतर नाम हुन् । माछा, परेवा, पाडी, स्याल आदि मानवेतर नाम हुन् । नेपाली र दुवै भाषामा मानवेतर नामले लिङ्गको संगतिमा भिन्नता देखाउँदैन : जस्तै :

	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
नेपाली – गोरुले	घाँस खान्छ । राँगोले दूध दिँदैन । गाईले	घाँस खान्छ । भैसीले दूध दिन्छ ।
असमिया– गोरुए	घाँह खाए । पेडा गाखिर निदिए । गाइए	घाँह खाए । मोह गाखिर दिए ।

३.१.२ सर्वनाम

नाम वा नामपदावलीको सट्टामा प्रयोग हुने वा पुनरुक्ति रोक्न आउने पदलाई सर्वनाम भनिन्छ । सर्वनाम उपवाक्यको सट्टामा पनि आउन सक्छ । जस्तै :

नेपाली	असमिया
नामको सट्टामा : राम विद्यालय गयो अनि उसले पढयो ।	राम स्कुल गल आरु
हि पढिल । नाम पदावलीको सट्टामा : ऊ आज भकिदैन ।	हि आजि नाआएँ ।

सर्वनामले नामको बारम्बार हुने प्रयोगलाई कम बनाउँछ र वाक्यमा स्वभाविक सुगठितता ल्याउने गर्दछ । वाक्यलाई आकर्षक र स्वाभाविक बनाउनका लागि सर्वनामको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

सर्वनामका वाक्यात्मक कार्य

नामकै स्थानमा सर्वनामको प्रयोग गरिने भएकाले नामद्वारा पूरा हुने सबै कार्य सर्वनामले पनि गर्दछ । फलतः सर्वनाम पनि वाक्यमा ऐच्छिक र अनिवार्य घटकका रूपमा आउँछ ।

(क) अनिवार्य संरचकको स्थानमा सर्वनाम :

नेपाली	असमिया
कर्ता : <u>उसले</u> (हरिले) फुटबल खेल्यो ।	<u>तेउवे</u> (हरि) फुटबल खेलिसे ।
कर्म : <u>रामले</u> मलाई (हरिलाई) पिट्यो ।	रामे <u>मोक</u> (हरिक) मारिसे ।
पूरक : हरिले पुष्पलाई म ठार्न छ ।	हरिए <u>पुष्पक</u> मई भाविसो ।

(ख) ऐच्छिक संरचकका रूपमा सर्वनाम

नेपाली	असमिया
करण : रामले (त्यसले) लट्ठीले सर्प माच्यो ।	राममे (हि) लाठीहे हाप मारिसे । (
सम्प्रदान : श्यामले भाइलाई (त्यसलाई) पैसा दियो ।	श्यामे भायेक (ताक) ढका दिसे
अधिकरण: राम त्यहाँ/घरमा गयो ।	राम (तात) घरत गल ।
भेदक : उसको (रामको) घर अग्लो छ ।	तार (रामर) घर उख आसे ।
समातधिकरण : त्यो (कोशी) खोला लामो छ ।	हेई (कोशी नदी) डीघलव आसे

सर्वनामले पनि नामले भैं दुवै भाषामा वचन र कारक सम्बन्ध स्पष्ट पार्दछ र सन्दर्भ अनुसार लिङ्गको अन्विति वा सङ्गति नेपालीमा लिन सक्छ । भने यसको वर्ण परिच्छेद करिएका छन् :

(क) भाइ पसल गयो अनि उसले किताब किन्यो । (नेपाली)

(ख) भाइटीये दोकान आरु हि गै किताप किनिल । (असमिया)

(ग) बहिनी पसल गई अनि उसले किताब किनी । (नेपाली)

(घ) भन्टीये दोकान गै आरु ताई किताप किनिल । (असमिया)

यहाँ के देखिन्छ भने सर्वनाम नामको सम्पूर्ण कार्य गर्न सक्षम छ तर नामपदले बहन गर्ने कोशीय अर्थ सर्वनाम पदले पूरा गर्न सक्दैन । बरु नामको आश्रयमा सर्वनाम रहन्छ भन्न सकिन्छ ।

सर्वनामका व्याकरणिक उपवर्ग

व्याकरणात्मक कार्यको भिन्नताका आधारमा सर्वनामलाईपूरुष वाचक गरी वर्गीकरण गरिन्छन्

क) पुरुषवाचक सर्वनाम

वक्ता, श्रोता र विषयको सन्दर्भ जनाउन आउने सर्वनामलाई पुरुषवाचक सर्वनाम भनिन्छ । यो सर्वनाम तीन प्रकारको हुन्छ । (क) प्रथम पुरुष (ख) द्वितीय पुरुष (ग) तृतीय पुरुष, आदि ।

प्रथम पुरुष

वक्ता अथवा बोल्ने व्यक्तिलाई जनाउन आउने वा प्रयोग हुन आउने वा प्रयोग गरिने सर्वनामलाई प्रथम पुरुषवाचक सर्वनाम भनिन्छ । यस लप्रकार पाईन्छ :

नेपाली		असमिया	
एक वचन	बहु वचन	एक वचन	बहु वचन
म	हामि	मइ	आर्मि
मेरो	हाम्रो	मोर	आमार
मलाइ	हामिलाई	मोक	आमाक ।
जस्तै			

नेपाली		असमिया	
एक वचन :	म जान्छु	मई जाम	
बहु वचन :	हामीहरू जान्छौं	आमिहकल जाम	

द्वितीय पुरुष : श्रोता अथवा जोसँग वक्ताले बोल्दछ, त्यस व्यक्तिलाई जनाउन आउने, प्रयोग हुने वा प्रयोग गरिने सर्वनाम द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनाम हो । नेपाली र दुवै भाषामा तहगत आधारमा द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनामहरू रहेका छन् । जस्तै :

नेपाली		असमिया	
अनादार	तँ कथा पढ्छस् ।	तई गल्प पढिआसा ।	
सामान्यआदार	तिमि कविता पढ्छौ ।	तुमि कविता पढिआसा ।	
उच्चआदार	तपाईंहरू पत्रिका पढ्नुहुन्छ ।	आपोनालोक आलोसनी पढिआसा ।	

तृतीय पुरुष

दोस्रो व्यक्ति अर्थात वक्ता र श्रोता भन्दा अन्य कुनै व्यक्तिको सूचना दिने वा सो व्यक्तिलाई सम्बोधन गर्ने, गर्न प्रयोग हुने वा प्रयोग गरिने सर्वनाम तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाम हो । नेपाली र का तृतीय पुरुषवाचक सर्वनामहरू निम्न छन् :

नेपाली	असमिया
--------	--------

तिमिहरू कविता पढेछौ

तुमालोके कविता पढिआसा ।

तपाइएहरू कविता पढनुहुन्छ ।

आपुनालोके कविता पढिवा

तृतीय परुरूष मा पनि द्वितीय पूरूष सामान्य र उच्चआदर रूपलेहरू विभक्तिलाई बहुवचनलाई जोडछन । जस्तो :

नेपाली

असमिया

ऊ कहाँ गयो ?

हि कत गल ?

उनी कहाँ गए ?

ताई कत गल ?

उनीहरू परिश्रमी छन् ?

तेऊलोक परिश्रमी आसे ?

ख) दर्शकवाचक सर्वनाम

नजिक वा टाढाका वस्तुलाई तोकेर बताउन प्रयोग गरिने सर्वनामलाई दर्शकवाचक सर्वनाम भनिन्छ । यो सर्वनाम पनि निकटवर्ती र दूरवर्ती गरी दुई किसिमको हुन्छ । नेपाली र दुवै भाषाका तृतीय पुरूषका सर्वनामलेनै दर्साउने काम पनि गर्दछ । जस्तै :

निकटवर्ती दर्शकवाचक सर्वनाम

नेपाली

असमिया

यो : यो मेरो घर हो ।

एई : एई मोर घर हय ।

त्यो : त्यो कसको घर हो ।

हेईटो : हेईटो कार घर हय ।

ऊ : ऊ कहिले आउछ ।

हि : केतिया आहे ।

दूरवर्ती दर्शकवाचक सर्वनाम

नेपाली

असमिया

त्यो : त्यो सुन्तला हो ।

हेई कमला हय ।

ऊ : ऊ को हो

तेऊ कोन ।

दर्शकवाचक सर्वनाममा निकटवर्ती र दूरवर्ती गरी दुई प्रकारका देखाएका छन् । निकटवर्तीमा यो, यी, यिनी यिन, इहा, यहा छन् दूरवर्तीमा त्यो, ऊ, ती तिनि, उनी, उन, उहाँ, आदि छन् । बहुवचनमा लाई विधक्ति लाग्छ ।

ग) सम्बन्धवाचक सर्वनाम

वाक्यमा दुई उपवाक्यहरूको बीचको आपसी सम्बन्धलाई देखाउन प्रयोग हुने सर्वनामलाई सम्बन्धवाचक सर्वनाम भनिन्छ । नेपाली र दुवै भाषामा मानवेतर र मानवीय दुवै प्रकारको सम्बन्धवाचक सर्वनाम पाइन्छन ।

मानवीय : जो मेहनत गर्छ त्यो सफल हुन्छ । (नेपाली)

जी कष्टकोरिबो हि हफल हबौ । (असमिया)

मानवेतर : जे पाउँछ त्यो ल्याऊ । (नेपाली)

जी पावि हेइ आनवि । (असमिया)

सम्बन्धवाचक सर्वनाम प्रायः जसो निश्चित हुन्छ तर पनि केही पद/पदांश जोडी अनिश्चित वाचक रूप बनाउन सकिन्छ । यसप्रकारको व्यवस्था दुवै भाषामा पाइन्छ । जस्तै:

नेपाली

असमिया

जे सुकै भए पनि उसलाई किताब दिन्न ।

जी हलेओ ताक किताप नेदिन ।

भन्न पाएँ भन्दैमा जे पनि नभन न ।

कवा पाइसुबुलि जीपाइ ताके नोकोवा ।

जुनसुकै बेला आए पनि हुन्छ ।

जुनटु हमयत आइले हबो ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषका सम्बन्ध वाचक सर्वनामबाट बनेको सर्वनामिक विशेषणले पनि दुई उपवाक्यलाई जोडनेगरी गर्दै छ । जस्तो

घ) **प्रश्नवाचक सर्वनाम**

कुनै नामको सट्टामा आई प्रश्न वा जिज्ञासा व्यक्त गर्ने सर्वनाम प्रश्नवाचक सर्वनाम हुन् । मानवीय र मानवेतर दुवै बुझाउने भिन्न-भिन्न प्रश्नवाचक सर्वनाम नेपाली र भाषामा पाइन्छ :

नेपाली

असमिया

मानवीय : को : हिजो को गएको थियो ?

जोवाकालि कुनि गोइसिल ?

मानवेतर : के : तिम्रो भोलामा के छ ?

तुमार मनात कि आसे ?

मानवीय र मानवेतर : कुन : तिम्री कुनलाई हेछौं ।

तुमि काका साला

३.१.३ विशेषण

नाम वा नामिक पदको वर्णन गर्ने अथवा नामको अर्थलाई स्पष्ट पार्ने, विस्तार गर्ने, सीमित गर्ने वा विष्टि बनाउने पद नै विशेषण हो । यसले कुनै नामपदको विशेषता बताउने भएकोले विशेषण भनिएको हो । यसले जसको विशेषता बताउँछ, त्यस नामलाई विशेष्य भनिन्छ । जस्तै :

नेपाली

असमिया

विशेषण

कालो/ठुलो

कला/डाडर

विशेष्य

राम/मान्छे

राम/मानु

विशेषणका वाक्यत्मक कार्य

विशेषण विकारी वर्गको शब्द भएकोले लिङ्ग, वचन र कारकको आधारमा रूपायन हुने गर्दछ । विशेषण पनि वाक्य रचनाको अवस्थामा दुई प्रकारले संयोजित हुन्छन् । ती हुन् : ऐच्छिक र अनिवार्य : वाक्य रचनामा पुरकको स्थानमा आउने विशेषण पद अनिवार्य संरचक हुन्छ । जस्तै :

नेपाली	असमिया
कुन : दुबै घर ।	दुटा घर ।
कस्तो : कालो मान्छे ।	कला मानु ।
कस्तो : पुरानो टोपी	पुराना टुपि ।

विशेषणले नामिक पदको अर्थ विस्तार गर्दछ । यसले नाम पदको गुण, धर्म, परिणाम, सङ्ख्या आदिको विस्तार गर्ने भएकोले यसलाई विभिन्न वर्गमा विभाजन गरिन्छ । विभिन्न वर्गको विशेषणको चर्चा तल गरिएको छ ।

विशेषणका प्रकार

क) गुणबोधक विशेषण

नामको विशेषता कुन, कस्तो, कत्रो आदि बुझाउने विशेषणजाउने विशेषक गुणबोधक हुन्छ । नेपाली र भाषाका गुणबोधक विशेषण यसप्रकार रहेको छ :

नेपाली : कस्तो : कालो गाई, पुरानो टोपी, पढेको विद्यार्थी,

राम्रो केटो, बूढो मान्छे, निलो किताब, कुन, कत्रो आदि ।

असमिया- केनोका - कला गाई, पुराना टुपी, पढा छात्र, भाललरा, बृद्ध मानु, निला

किताप, कोनटु, किमान आदि ।

ख) सम्बन्धात्मक विशेषण

स्थान, समय, वस्तु आदिसँग सम्बद्धता वा सम्बन्ध जनाउने विशेषण पदलाई सम्बन्धात्मक विशेषण भनिन्छ । यस्ता विशेषण नेपाली र असमिया दुबै भाषामा सम्बन्धात्मक विशेषणहरू यसप्रकार छन् :

नेपाली	असमिया
भापाली टोपी	भापाली टुपि ।
सिरहालीकेटो	सिरहाली ल'रा ।
कात्तिके धान	कत्तिककोर धान

सम्बद्धात्मक विशेषणको प्रयोग गर्दा नेपालीमा लिङ्ग विभेद देखिएको छैन तर भाषामा मानवीयमा ऐच्छिक रूपमा देखिन्छ र मानवेतरमा भने देखिदैन । जस्तै :

नेपाली	असमिया
पुलिङ्ग : बन्दीपुरे केटो	बन्दीपुर ल'रा ।
स्त्रीलिङ्ग : बन्दीपुरे केटी	बन्दीपुरर सोवाली ।

ग) भेदक विशेषण

नाम वा सर्वनाममा सम्बन्धवाचक विभक्ति लागेको शब्दहरू भेदक विशेषण हुन । यिनले भेद र विशेष्य बनी आउने नामको लिङ्ग र वचन अनुरूप विशेषण रूपाहित हुन्छ । नेपाली मा को, का की ले सम्बन्धवाचक विभक्तिकाच रूपायन कार्य गरिन्छ । असमियामा र, ले सम्बन्धवाचक विभक्तिक काइ गरिन्छ । नेपाली भाषामा लिङ्ग, वचन, अनुरूप भेदक विशेषणमा भिन्न-भिन्न रूपहरू देखापरे पनि असमियामा देखापर्दैन । जस्तै :

लिङ्ग	नेपाली		असमिया	
	एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
पुलिङ्ग	महेशको छोरा ।	महेशका छोराहरू ।	महेशर ल'रा ।	महेशर ल'राहकल ।
स्त्रीलिङ्ग	महेशकी छोरी ।	महेशका छोरीहरू ।	महेशर जियाक ।	महेशर जियाकहकला ।

घ) परिमाणवाचक विशेषण

विशेष्यको परिणाम (नाप, तौल) को विशेषता बताउने पद परिमाणवाचक विशेषण हुन् । नेपाली र असमिया मा परिमाणवाचक विशेषणहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

जस्तै :

नेपाली	: यति, त्यति, उति, जति, अधिकांश, कतिपय आदि ।
असमिया	: इमान, हिमान, इमान, जिमान, बहुते, किसुमान आदि ।

नेपाली	असमिया
यति पानिले के गछ्यो ?	इमान पानी दि कि कोरिवा ?

ङ) तुलनात्मक विशेषण

दुई वा दुईभन्दा बढी नाम वा सर्वनाम पदलाई तुलना गरे जोडिने पदलाई तुलनात्मक विशेषण भनिन्छ । यनी विशेषण नामयोगी समान नाचमम जोडिन्छन । नेपालीमा 'भन्दा, नामयोगी वा तुलनात्मक विशेषण पद जोडेर यस्तो वाक्य वा पद बनाइन्छ भने मा 'कै' नामयोगी जोडेर बनाइन्छ । जस्तै :

नेपाली

हरि भन्दा महेश भोदो छ ।

श्याम सबैभन्दा बुद्धिमान छ ।

नेपाली र दुबै भाषामा उपमा वाचक, शब्दहरू विशेषणमा जोडेर पनि तुलनात्मक पद बनेको पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली

ऊ राम जस्तो मोटो छैन ।

दुङ्गो भैं माटो कडा हुँदैन ।

च) सार्वनामिक विशेषण

विशेष्यको अगाडि वा विशेष्यभन्दा पहिले आएर त्यसको विशेषता बताई विशेषणको काम गर्ने सर्वनामलाई सर्वनामिक विशेषण भनिन्छ । समान तृतीय पुरुष सर्वनामक विशेषणका रूपमा काम गर्दछ । जस्तै :

नेपाली : यो व्यक्ति, यी व्यक्तिहरू, सबै वस्तुहरू,

असमिय : एइजन, एउँलोक , गोटेँ वस्तुबोर,

छ) सङ्ख्यावाचक विशेषण

सङ्ख्यावाचक शब्दहरूले गणनाका एकाइहरूलाई जनाउँछन् । यसले विशेष्यको सङ्ख्यावाचक विशेषता बताउने भएकाले यसलाई सङ्ख्यावाचक विशेषण भनिएको हो । यसका पनि गणनावाचक कर्मवाचक आवृत्तिवाचक अंशवाचक गरी चार भेद गरेका छन् ।

गणनावाचक

नामसँग अन्वित भई एकाइको गणना जनाउने शब्द गणनावाचक हुन् ।

नेपाली :

एक, दुई, तीन, चार, पाँच, छ, सात,

एघार, बाह्र, तेह्र, चौध, पन्ध्र,

क्रमवाचक

सङ्ख्यावाचक विशेषणले क्रमको जानकारी दिएमा ती क्रमवाचक हुन्छन् । नृपालमिा विशेषण सङ्ख्या वाचक शब्द लागेर बन्दछ भने असमिया सङ्ख्यावाचकमाशब्द प्रयोग नभई पदावली मा दिन सकिन्छ । जस्तै :

असमिया

हरित कै महेश हकता आसे ।

श्याम हकलत कै बुद्धियक आसे ।

असमिभया

तेउँ रामदोरे हकत नाई ।

हिलर दरे माटी टान नहय ।

असमिया

एक, दु, तिन, सारि, पास, सय

न, दस, एघार, बार, तेर, सैद्य,

नेपाली

पहिलो दिन

दोस्रो पल्टा,

तेस्रो दिन

असमिया

प्रथम दिन

द्वितीयवार

तृतीयदिन

आवृत्तिवाचक

विशेष्यको आवृत्तिको सङ्ख्या जनाउने सङ्ख्यात्मक विशेषणलाई आवृत्तिवाचक भनिन्छ । नेपाली भाषामा सरो, हरो, बर, गुणा, आदि पद जोडी आवृत्तिवाचक शब्द बनाइन्छ भने भाषामा वार, बहु, बोर, गना आदि पद जोडी आवृत्तिवाचक शब्द बनाइन्छ । जस्तै :

नेपाली

एकसरो: लुगा एकसरो लगाउनु ।

दुइसरो: डोढी दुईसरो वनाउँ

असमिया

एकवार: तुमि एकवार आहिवा ।

दुइवार: रसी दुईवार आना ।

अंशवाचक

सङ्ख्याको अंश जनाउने पदलाई अंशवाचक भनिन्छ । नेपाली र असमिया भाषामा अंशवाचक विशेषण यस प्रकार रहेका छन् । जस्तै :

नेपाली

पाउ, आधा, पौने, सवा, चौथाइ, आदि

असमिया

एकपोवा, आधा, पाउन/पौन, सवा, चौथाइ

३.१.४ क्रियापद

वाक्यमा विधेय भई घटना, कार्य, व्यापार स्थिति वा अवस्था बुझाउने शब्दलाई क्रियापद भनिन्छ ।

यो वाक्यको अनिवार्य घटक हो । यसको संयोजन विना वाक्य पूरा हुन सक्दैन । समापन सामयोपरक आधारामा क्रियालाई दुई वर्ग विभाजन गरिन्छ समापिका र असमापिका ।

समापिका क्रिया

पहिलो वाक्यलाई समापन गर्न सक्ने क्रियालाई समापिका क्रिया भनिन्छ भने दोस्रो वाक्य पूरा गर्न नसक्ने असमापिका क्रिया हो । जस्तै :

नेपाली

राम घर गयो ।

असमिया

राम घर गल ।

बहिनीले कपाल कोरी ।

भन्टिए सुलि सुसिल ।

माथिका वाक्यमा नेपाली भाषाको वाक्यमा 'गयो' र 'कोरी' ले र भाषामा 'गल' 'सुसिल' ले वाक्यलाई समापन गरेका छन् । यसैले यी क्रियाहरू समापिका क्रिया हुन् ।

असमापिका क्रिया

असमापिका क्रिया पूर्वकालिक र उत्तरकालिक गरी दुई प्रकारका हुन्छन् । नेपाली र दुबै भाषामा यसप्रकारको असमापिका क्रियालाई बुझाउन समापिका क्रियाहरू रहेका छन् ।

जस्तै : नेपाली

असमिया

पूर्वकालिक – गरी : गर्ने, गर्न, गर्दै

करी : करिबि, करिम, कोरिबा

उत्तरकालिक – गरी : गरी, गरेर

करी : करिम, कोरिफाले

असमापिका क्रियालाई क्रियापद नभनी कृदन्त भनिन्छ । यस्ता पदहरूले नाम, विशेषण, क्रिया विशेषण वर्गको प्रतिनिधित्व गर्दछन् । जस्तै :

नेपाली

असमिया

रामको हिडाइ छिटो छ ।

रामोर खोस हनकाले आसे ।

सबेरै उठनु राम्रो बानी हो ।

पुवा उठा भाल अब्याक ।

रामको चाल ठीक छैन ।

रामर सरित्र ठीक नाइँ ।

विशेषणमा

नेपाली

असमिया

श्याम सुताहा छ ।

श्याम एलेवा आसे ।

क्रिया : राम मुस्कुराउँदै बोल्छ ।

राम हाहि कथा कोए ।

विशेषण : गोपाल हाँस्दै आयो ।

गोपाल हाहिए आइल ।

असमापिका क्रियाहरू सहायक क्रियाहरू सित अन्वित भई संयुक्त क्रियाको अंग बनी समापिका क्रिया बन्न सक्छन् । यो प्रवृत्ति दुबै भाषामा पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली

असमिया

गरी – रामले काम गरिसक्यो ।

करी – राममे काम करील ।

गर्नु – हामीहरूले काम गर्नुपर्छ ।

करीबा – आमीकाम कोरिबो लागिबो ।

गरेको – श्यामले काम गरेको छ ।

करीलो – श्याम काम करा आसे ।

क्रियापदको प्रकार

क्रियापदलाई वर्गीकरण गर्ने धेरै आधार पाइन्छ, तर यस आधार वाक्य रचनामा क्रियापद लिने आधारभूत पदहरूको सङ्ख्यानहि आधार मानेको छ । यस आधारमा क्रियापदलाई चार वर्गमा विभाजन गरिन्छ : अकर्म, सकर्म, द्विकर्मक, पुरकापेक्षी आदि एका छन् ।

(क) अकर्मक

वाक्य पूरा गर्नका लागि कर्मको अपेक्षा नराख्ने क्रियापद अकर्मक हो । यमसा कर्ता एउटा मात्र नामपद हुन्छ । नेपाली र असमिया भाषामा यसप्रकारको क्रियापदहरू पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली	असमिया
भाइ हाँस्यो ।	भाइटि हाईँल
चरा उड्यो ।	सराई उडिल

नेपाली र असमिया भाषामा केही अकर्मक क्रिया (धातु) यसप्रकार छन् :

नेपाली : उड, खोक, जा, भर, थुक, दौड ।

असमिया : उडि, खाँसि, जवा, नामा, थु, दौरा ।

ख) सकर्मक : वाक्य पूरा गर्न कर्ताको अतिरिक्त कर्म पद पनि आवश्यक पर्ने क्रियापदलाई सकर्मक भनिन्छ । यसलाई एककर्मक पनि भनिन्छ । यसप्रकार क्रियाले कर्ताभन्दा बाहेक एक कर्म पदको पनि अपेक्षा गर्दछन् । नेपाली र असमियामा पनि यस किसिमका क्रिया पाइन्छ । जस्तो :

नेपाली	असमिया
भाइले पुस्तक पढ्यो ।	भाइटि किताप पढिसे ।
बहिनीले फूल टिपी ।	भन्टिए फूल सिगिंल ।

ग) द्विकर्मक

वाक्य पूरा गर्नका लागि दुईवटा कर्मपद लिने क्रियालाई द्विकर्मक भनिन्छ । यसप्रकार क्रियाले कर्ता भन्दा बाहेक अप्रत्यक्ष कर्म र प्रत्यक्ष कर्मको पनि अन्वित गर्दछ । नेपाली र असमिया पनि यसप्रकारको क्रियापदहरू रहेका छन् जस्तै

नेपाली	असमिया
रामले भाइलाई किताब दियो ।	रामे भाइटिक किताप दिसे ।

रिताले सीतसित एउटा किताब मागी ।
छोरीले आमालाई एउटा कुरा भनी ।

रिताए सितार लगत एटा किताप खुजिल ।
सोवालीये माकोक एकषार कथा कले ।

नेपाली र असमियामा द्विकर्मक क्रिया यसप्रकार रहेका छन् :

नेपाली

असमिया

दि, बेच, तिर, ठग, बाड्, भन्,

दे, विक, दिवा, मिसा, वितरण, कोवा,

(घ) पूरकापेक्षी

वाक्य पूरा गर्नको लागि कर्ता र कर्म बाहेक एउटा अर्को पदको अपेक्षा राख्ने क्रियालाई पूरकापेक्षी क्रिया भनिन्छ । यस्ता क्रियाहरू आफैँ मात्र वाक्य पूरा गर्न सक्दैन । यस्ता क्रिया पनि कर्तृपूरक र कर्मपूरक गरी दुइ प्रकारको हुन्छ । अकर्मक क्रिया कर्तापूरक हुन्छ भने सकर्मक क्रिया कर्मपूरक हुन्छन । यस्ता क्रिया नेपाली र दुवै भाषामा पाइन्छ । जस्तौ :

नेपाली

असमिया

कर्तृपूरक : श्याम ठूलो छ ।

श्याम डाडर आसे ।

राम नेता भयो

राम नेता होल ।

३.१.५ क्रिया विशेषण

क्रियाको विशेषण तथा परिवेश जनाउने शब्दलाई क्रियाविशेषण भनिन्छ । किन, कसरी, कहिले, कति आदि प्रश्नको उत्तरमा आएर क्रियाका रीति, परिणाम, आदि विशेषता र काल, स्थान आदि परिवेश जनाउने गर्दछन् । जस्तै :

नेपाली

असमिया

श्याम भोलि आउँदैछ ।

श्याम काईलै आहिव ।

राम बेसरी लड्यो ।

राम भालके वागरिले ।

म आज त्यता जाउँला ।

मई आजि हिफाले आहिव ।

क्रियाविशेषणले केवल क्रियाको विशोता मात्र नबताई विशेषण वा क्रियाविशेषणकै पनि विशेषता स्पष्ट गर्दछ । जस्तै :

नेपाली

असमिया

क्रियाको विशेषता : श्याम सुटुक्क गयो ।

श्याम मनेमने गल ।

विशेषणको विशेषता : सीता विछिट्ट राम्री छे ।

सिता सौन्दर्यशाली आसे ।

क्रियाविशेषणको विशेषता : गोपाल एकदम चाँडो रिसाउँछ । गोपाले होन्काले खड करे ।

क्रियाविशेषण पद खुल्ला वर्गको शब्द हो । यी पदहरू कर्ता, कर्म र पूरक जस्तो वाक्यको अनिवार्य घटक मानिदैन र यसको प्रयोग ऐच्छिक रूपमा गर्न सकिन्छ । कतिपय अवस्थामा क्रिया विशेषणसँग विभक्ति, परसर्गहरू पनि संयोजित हुन पुग्दछन् । यस्त नामयोगीहरू पनि क्रियाविशेषणकै कोटिमा अन्तर्भूत हुन्छन् । जस्तै :

नेपाली

आजलाई यति ।
भोलिदेखि छुट्टी हुन्छ ।
विहाननै आइपुगे ।
साँझमा आइपुगे ।

असमिया

आजिर ईखिनियो।
कालीपरा छुट्टि हब ।
राति पुवाई आहि पाईसे ।
होन्दिया आइपालु ।

क्रिया विशेषणले वाक्यमा रीति, परिणाम, दिशा, स्थान, परिवेश आदि जनाउने भएकोले क्रिया विशेषणहरूलाई निम्न प्रकारमा देखाउन सकिन्छ ।

कालवाचक

काल वा समयको सूचना दिने क्रियाको विशेषणलाई कालवाचक विशेषण भनिन्छ । वाक्यमा कहिले ? भन्ने प्रश्नको उत्तरमा आउने पद नै कालवाचक क्रियाविशेषण हो । जस्तै:

नेपाली

म आज पोखरा जान्छु ।
राम हिजो ससुसराली गयो ।
तिमी भोलि स्कुल जाऊ ।
तपाईं पहिले धेरै सुत्नुहुन्थ्यो ।
म पहिले धेरै सुत्थें ।
तिमी पर्सि आउनु ।

असमिया

मई आजि पोखरा लै जाम ।
राम जवाकाली हउरबारी गल ।
तुमि काली स्कुल जावा ।
आपुनि आगोते बहुत हुसिला ।
मई आगोते बहुत हुसिलो ।
तिमि आहाकालि आहिवा ।

स्थानवाचक

स्थानको सूचना दिन आउने क्रिया विशेषण पद स्थानवाचक हो । वाक्यमा कहाँ भन्ने प्रश्नको उत्तरमा आउने क्रियाविशेषण पदलाई स्थानवाचक भन्ने बुझिन्छ । यस किसिमको क्रियाविशेषणले स्थान, स्थिति वा परिवेशलाई संकेत गर्दछन् । जस्तै :

नेपाली

पात तल भन्थ्यो ।
स्कुल वागमतिको नजिक छ ।

असमिया

पात तलत परिल ।
स्कुल वागमतिर काखत आसे ।

तिमी काहाँ जान्छौं ?

तुमि कत जावा ?

परिमाणवाचक

क्रियाको परिमाण बुझाउने क्रियाविशेषण पद परिमाणवाचक हुन् । वाक्यमा कति भन्ने प्रश्न गर्दा आउने उत्तरमा रहने क्रियाविशेषण पदावली नै परिमाणवाचक हुन् ।

नेपाली

राम धेरै बदमास भयो ।

उसले धेरै पढ्यो ।

अलिक नजिक आउ ।

ऊ एकदम चलाख भयो ।

तिमी अलिकति धेरै बोल्छौ ।

असमिया

राम बहुत धुर्त हैसे ।

तेखेते बेसि परिसे ।

अल्प काखत आईवा ।

तेउँत बहुत बुद्धियक आसे ।

तुमि अल्पमान बेसि कथा कोवा ।

रीतिवाचक

क्रियाको कार्यको सम्पन्नता वा ढङ्ग बताउने क्रियाविशेषण रीतिवाचक हो । कसरी भन्ने प्रश्नको उत्तरमा आउने क्रियाविशेषण रीतिवाचक हो । जस्तै :

नेपाली

तिमी सुस्तरी साँस फेर ।

तिम्रो कार्य छिटोछिटो तयार पार ।

हरि फटाफट हिँड्छ ।

असमिया

तुमि लाएके सासा लोवा ।

तुमार कार्य टो होन्काले हेक करा ।

हरि होन्काले खोस कारे ।

आवृत्तिवाचक

क्रियाले सम्पन्न गरेको बारम्बारतालाई जनाउने क्रियाविशेषण आवृत्तिवाचक हो । यस्ता क्रियाविशेषणले कतिपल्ट भन्ने प्रश्नको उत्तर दिन्छ । जस्तै :

नेपाली

श्याम जहिले पनि खेलिरहन्छ ।

ऊ तीनपल्ट यहाँ आयो ।

हरि सधैं विद्यालय जान्छ ।

तिमी कहिल्यै पनि खेल्दैनौ ।

असमिया

श्याम जेतिया ओ खेलिथाके ।

हि तिनिवार याता आहिसे ।

हरि हदाय विद्यालयत जाय ।

तुमि कितियावा नेखेला ।

३.१.६ नामयोगी

नामिक शब्द वा पद समूहका पछाडि जोडिएर अन्य नाम, क्रिया वा पद आदिसँग सम्बन्ध गराउने शब्दलाई नामयोगी भनिन्छ, अर्थात् नाम, सर्वनाम, विशेषण र

क्रियाविशेषणका पछाडि जोडिने शब्द नामयोगी हो । नामयोगीलाई शब्द भन्ने गरिएको छ तर अन्य शब्दवर्गमा भैँ यसमा स्वतन्त्र अर्थ हुँदैन । यो पदहरूले जुन शब्दहरूसँग सम्बन्ध राख्दछन् । तिनका साथ व्याकरणिक सम्बन्ध मात्र स्थापित गरी ती पदहरूलाई क्रियायोगी बनाउँछन्, त्यसैले यिनलाई व्याकरणिक शब्द भन्ने गरिन्छ ।

नामयोगी नामिक पदसँग योजित नभई स्वतन्त्र रूपमा प्रयोग हुँदा तिनीहरूले सबै वर्गको शब्दको रूपमा कार्य गर्दछन् । जस्तै :

नेपाली

नाम : गाउँको बीच यही हो ।

श्याम मेरो विरुद्ध छ ।

सडक दायाँ पर्खाल छ ।

नामयोगीका प्रकार

नामयोगीलाई समयवाचक, स्थानवाचक, रीतिवाचक, हेतुवाचक, अवधिकवाचक, दिशावाचक, सहार्थवाचक विनिमयवाचक, अभाववाचक गरी वर्गीकरण गरिन्छ ।

क) समयवाचक

नेपाली

म आउने वित्तिकै ऊ हिँड्यो ।

श्याम मेरो पछि आयो ।

असमिया

गाउँर माझ यातेए ।

श्याम मोर विरुद्ध आसे ।

रास्ता हौ फाले खाल आसे ।

असमिया

मइ आहा लगेलगे हि गल ।

श्याम मोर पासोत आहिल ।

ख) स्थानवाचक

नेपाली

उसले टेबलमाथि भोला राख्यो ।

असमिया

तेउँ टेबुल उपरत मुना राखिल ।

ग) रीतिवाचक

नेपाली

अर्जुन जस्तो दुर्योधन सुन्दर छैन ।

कानुन बमोजिम काम गर्नु ।

असमिया

अर्जुन दरे दुरजोधन धुनिया नहय ।

नियम अनुसार काम करिवा ।

घ) हेतुवाचक

नेपाली

उ समानको लागि बजार गयो ।

असमिया

हि सामग्रीर आनिबलै बजार गल ।

ड) अवधिकवाचक

नेपाली

जीवनभरी सङ्घर्ष गर्नुपर्छ ।

असमिया

जीवनभर हड्घर्ष करिब लागे ।

च) दिशावाचक

नेपाली

ऊ गाँउतिर गयो ।

असमिया

हि गाँउलैँ गल ।

छ) लसहार्थवाचक

नेपाली

श्याम रामसँग पढ्छ ।

हरिले दालसित भात खान्छ ।

असमिया

श्याम रामलगत पढे ।

हरिए दाल लगत भात खाए ।

ज) विनिमयवाचक

नेपाली

उसले रामलाई कलमको बदला पैसा दियो ।

असमिया

हि रामक कलम हलनित टका दिलाक ।

झ) अभाववाचक

नेपाली

ऊ तिमीबिन पढ्न जाँदैन ।

तिमीलाई छोडेर जान्न ।

असमिया

हि तुमी अबिहने पढिब नाजाय

तुमाक एरि नाजाम ।

३.१.७ संयोजक

वाक्यमा शब्द र पद समूह अनि उपवाक्यहरू जोड्ने शब्दलाई संयोजक भनिन्छ । यो बद्ध वर्गको शब्द हो । त्यसैले यसको रूपायन हुँदैन संयोजकले दुई वा दुई भन्दा बढी पदपदावली, उपवाक्य वा वाक्यहरूका बीच व्याकरणिक सम्बन्ध स्थातिप गरी तिनलाई एउटै एकाइका रूपमा संयोजन गर्ने कार्य गर्दछ । जस्तै :

नेपाली

पदहरूको संयोजन : गोपाल र मदन ।

पदावलीकाहरूको संयोजन : श्यामको भाइ र भाउजुको बहिनी ।

उपवाक्यहरूको संयोजन : उ बुभ्दछ तर बोल्न जान्दैन ।

असमिया

गोपालआरु मदन ।

श्यामर भाइ आरु

बौर भन्टि ।

हि बुभ्कि पाए कवा नवारे ।

संयोजहरूको प्रकार

संयोजनहरूलाई संयोजनको भिन्नताको आधारमा दुई वर्गमा विभाजन गरिन्छ ।
निरपेक्ष र सापेक्ष ।

क) निरपेक्ष

स्वतन्त्र वा समान स्तरको दुई पद, पदावलीमा वा उपवाक्यहरूलाई जोड्ने संयोजक निरपेक्ष संयोजक हो । यस किसिमको संयोजकले निरपेक्ष रूपमा रहेका दुई व्याकरणिक एकाइहरूलाई संयोजन गर्ने कार्य गर्दछ । जस्तै: नेपालीमा र, जव, जहाँ, जे, जुन, जो, जति, यदि, भने, भनि, भनेर, भन्ने आदि छन् भनि मा पनि जेतिया, आरू, ज'त, जे, जि, जेतेकै, जिमान, जदि, कि, जिछन, वुलि, आदि छन् ।

नेपाली

हरी र सीता पढ्न गए ।
राम वा श्याम जान्छ ।
जव म गय उ निस्क्यो ।

असमिया

हरि आरू सिता पढिवा गल ।
राम वा श्याम जावो ।
जेतिया मइ ग'लो, हि ऊलाल ।

नेपालीमा माथि उल्लेख भएका संयोजकपरक अतिरिक्त कि, तापनि, अथवा, तथा, वा, नकि, तर, परन्त आदि निरपेक्ष संयोजक रहेका छन् भने के, तथापिओ, अथवा, वा, तथा, या, आरू, आदि निरपेक्ष संयोजकहरू देखिन्छ ।

ख) सापेक्ष संयोजक

सापेक्ष संयोजक भन्नाले एउटा मुख्य वा स्वतन्त्र उपवाक्य र आश्रित वा अधिन उपवाक्यहरूलाई जोडेर मिश्र वाक्य बनाउने संयोजक हो । यस्ता संयोजकले असमान स्थितिमा वा सापेक्ष रूपमा रहेको उपवाक्यहरूलाई जोड्ने कार्य गर्दछ । नेपाली र दुबै भाषामा यस प्रकारका संयोजकहरू रहेका छन् । जस्तै :

नेपाली

उसले तिमी जानेछो भनी सुनाएको थियो ।
छोरालाई गाली गरूँ भने बुहारी रिसाउँछे ।

असमिया

तेखेते तुमि जावा बुलि हुनाइसिल ।
लराक गालि करिले बुहारि बयापाव ।

नेपालीमा माथि उल्लेखित सापेक्ष संयोजक बाहेक भनेर, भन्ने, कि, त, के भने, यदि भने आदि छन् र मा पनि कोइफाले, कवा, के तुमी, की, जदि आदि सापेक्ष संयोजक रहेका छन् । साथै सम्बन्ध वाचक निरपेक्षक पनि सापेक्षक नै हुन्छन

३.१.८ निपात

निपात भन्नाले वाक्यमा आश्रितको रूपमा आइ वाक्यात्मक धारणालाई वा वाक्यको अर्थलाई जोडदिने आश्रित पद भन्ने बुझिन्छ । यो स्वतन्त्र रूपमा प्रयोग हुँदैन । निपातहरूले वाक्यको अर्थलाई उज्जेलित बनाइ बोलचाललाई चमत्कारपूर्ण, मिठासपूर्ण बनाउन् नाम, सर्वनाम र विशेषणसँग जोडेर वाक्यलाई सुमधुर बनाउने गर्दछन् । निपातहरू अविकारी बन्दवर्गका शब्दहरू हुन् र यिनीहरू वाक्यमा आश्रित भई वाक्यलाई निश्चय, आग्रह बाल आदि भाव थप गर्दछन् । नेपालीका निपातहरू नै, मात्र, केवल, चाहि, पनि, ल, न, नि पो, क्या, के, कि, रे, क्यारे, हँ, हगि, खै, लौ, हौ आदि रहेका छन् । र असमिया भाषामा रहेका निपातहरू :एई, सोन, तो, हे, देखोन, ऊ, हले, आदि रहेका छन् ।

नेपाली

आशङ्का: ऊ पढ्छ ?

आग्रह: उता हेर्नुस न ।

निर्धारण: त्यो चाहि राम्रो छ ।

आश्वासन: ल म भोलि आउँछु ।

असमिया

तेउँ पढे ?

इखाले सवासुन ।

हेईटु भाल आसे ।

हय मै कालि आहिम ।

३.१.९ विस्मयादिबोधक

मनको आकस्मिक भाव, दशा वा वृत्ति बुझाउने विस्मयसूचक शब्दलाई विस्मयादिबोधक भनिन्छ । यो सिङ्गे वाक्य समान एकाई हो । यो स्वतन्त्र रूपमा प्रयोग हुन्छ । यी शब्दहरू प्राय वाक्यको अगाडि आउँछन् । पदवर्गमा पर्ने यस्ता शब्दहरूले कुनै पनि रूपायन लिँदैनन् र अव्ययवर्गमा पर्दछन् । विस्मयादिबोधक पछि आउने वाक्यले विस्मयादिबोधककै अर्थ विस्तार गर्दछन् । नेपाली हर्ष, प्रसन्नता, भय, आश्चर्य, दुखाई, तिरस्कार, उपक्षा, शोक, उपहास, अफसोच, सम्बोन, आज्ञात्मक, अभिघवादन, आभार, अनुभुनित, स्मृतिस्वीकृति, अनेसमर्थन, प्रश्न, उत्सुकता, निषेध, अज्ञानता, निश्चय, तृप्ति, निर्देश आदि र भाषामा आ-आफ्नै किसिमको विस्मयादिबोधकहरू पाइन्छन् । जस्तै:

नेपाली

हर्षबोधक : आहा!, वाहवाह!, धन्य धन्य ! जय!, स्याबास

वाक्य : याबास! छोरा अरू छिटो दगुर ।

तिरस्कार बोधक : छि: ! थु!, धत्, धिक्कार

वाक्य : धिक्कार! तिम्रो जिन्दगी ।

असमिया

आहा, वाह वाह, धन्यय,

वाक्य : भाल लरा होन्काले दौरा ।

हि, हि, धत्, धिक्कार

वाक्य- धिक्कार! तुमार जिन्दगी ।

शेकबोधक- हा!, हाय!, ज्य!, ऐया!, थक्क, हरे शिव आदि । हे, हे, ज्य, थक्क, हरे

वाक्य : हरे शिवाके, हेन्नुपच्यो नी । वाक्य हे शिव ! कि कोरिला ।

आश्चार्यबोधक वाक्य : :अहो ! त्यो आएछ । वाक्य अह ! तेउं आहिल ।

उसम्बोधनबोधक : ए!, ऐ!, ओ!, हो!, रो! ओइ आदि । ए, ऐ,

वाक्य : ए! यता आऊं । वाक्य ई! इफाले आ ।

ऊ. समर्थनबोधक : ठीक!, आं, अं, हजुर! आदि । ठीक, आ, अ,

वाक्य: अं!ठीक गरिस । वाक्य अं ! ठीक गरिला ।

३.२ निष्कर्ष

(क) नेपाली भाषामा साङ्ख्येय र असाङ्ख्येय विभाजन गरेको छ तर मा गरेको छैन ।

(ख) नेपाली भाषाको व्याकरणमा नामलाई जातिवाचकमा व्याति र मानवीय बहुवचन बुजाउने 'जना' प्रयोग गरिन्छ, भनि मा 'जन' प्रयोग गरिन्छ ।

(ग) नेपाली भाषाको ऊ कारात्न विशेषण शब्दहरू बहुवचनमा आ कारात्न हुन्छ । मा छैन ।

जस्तै : नेपालीमा एकवचन छोरो

बहुवचन छोराहरू

मा एकवचन ल'रा

बहुवचन ल'राहकल

(घ) नेपाली भाषामा प्रयोग हुने प्रथम पुरुषको एकवचन म सर्वनामको ठाउँमा भाषामा 'मई' प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसैगरी बहुवचन 'हामी' को ठाउँमा 'आमि' र 'हाम्रो' को ठाउँमा 'आमार' प्रयोग भाषामा भएको पाइन्छ ।

(ङ) द्वितीय पुरुषको एकवचन जनाउने 'तँ' आदररहितको समान रूप मा 'तई' पाइन्छ । यसैगरी सामान्यतः द्वितीय पुरुष एकवचन र बहुवचनमा नेपाली भाषामा 'तिमी' र 'तिमीहरू' पाइन्छ भने भाषामा 'तुमि' र 'तुमारलोकोर' पाइन्छ । उच्च वा विशिष्ट आदरको लागि नेपाली भाषाको एकवचन र बहुवचनमा तपाईं, यहाँ र तपाईंहरू, यहाँहरू अनि भाषामा आपुनी, यात, आपुनालोक, एउलोक आदि प्रयोग भएको पाइन्छ ।

(च) नेपाली भाषामा तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाममा 'यो, यी, यिनी, त्यो, ऊ, र यिनीहरू र उनीहरू' आदि शब्दहरू छन् भने मा पनि क्रमशः हि, ताई, तेउं, तेखेत हिहँत, तेउंलोक, तेऊविलाक, तेखेतहकल आदि शब्दहरू एकवचन र बहुवचनमा प्रयोग भएको पाइन्छ ।

- (छ) नेपाली भाषामा प्रयोग हुने प्रथम पुरुषको एकवचन म सर्वनामको ठाउँमा भाषामा 'मई' प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसैगरी बहुवचन 'हामी' को ठाउँमा 'आमि' र 'हाम्रो' को ठाउँमा 'आमार' प्रयोग भाषामा भएको पाइन्छ ।
- (ज) द्वितीय पुरुषको एकवचन जनाउने 'तँ' आदररहितको समान रूप मा 'तई' पाइन्छ । यसैगरी सामान्यतः द्वितीय पुरुष एकवचन र बहुवचनमा नेपाली भाषामा 'तिमी' र 'तिमीहरू' पाइन्छ भने भाषामा 'तुमि' र 'तुमारलोकोर' पाइन्छ । उच्च वा विशिष्ट आदरको लागि नेपाली भाषाको एकवचन र बहुवचनमा तपाईं, यहाँ र तपाईंहरू, यहाँहरू अनि भाषामा आपुनी, यात, आपुनालोक, एउलोक आदि प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- (झ) वचन अनुजायी मा विशेषणको रूपको परिवर्तन हुँदा नेपाली भाषामा वचन अनुजायी धेरै क्षेत्रमा विशेषणको रूपको परिवर्तन हुन्छ ।
- (ञ) मा विशेष्य-सर्वनामको विशेषण , विशेषणीय, विशेषण र क्रिया विशेषणरूप तिन भागमा भगाका छन् । नेपाली भाषामा विशेषणलाई तिन भागमा भगाका छैन ।
- (ट) नेपाली भाषामा तृतीय पुरुषवाचक सर्वनाममा 'यो, यी, यिनी, त्यो, ऊ, र यिनीहरू र उनीहरू' आदि शब्दहरू छन् भने मा पनि क्रमशः हि, ताई, तेउं, तेखेत हिहँत, तेउँलोक, तेऊविलाक, तेखेतहकल आदि शब्दहरू एकवचन र बहुवचनमा प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- (ठ) नेपाली र दुवै भाषामा व्यक्ति जातिवाचक, सङ्ख्ये र असङ्ख्ये, सजीव र निर्जीव, मानवीय र मानवेतर नामका प्रकारहरू समान रूपमा छन् । नेपाली भाषामा मानवेतर नामले लिङ्गको सङ्गतिमा फरक राख्दा त्यसैगरी भाषामा लिङ्गको सङ्गति समा क. माथिका नामयोगीहरूलाई अवलोकन गर्दा के पाइन्छ भने नेपाली र को नामयोगीहरू नामसँग जोडेर लेखिन्छ ।
- (ड) नेपाली भाषामा नामयोगीहरूको संयोजन हुँदा विनिमयवाचक सँग मात्र विभक्ति चिन्हको प्रयोग भएको पाइन्छ भने भाषामा धेरै जसो नामयोगीहरूको योगमा विभक्ति चिन्हहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- (ढ) नेपाली र दुवै भाषामा पुरुषवाचक, दर्शकवाचक, सम्बन्धवाचक, प्रश्नवाचक आदि सर्वनामका भेदहरू समान रूपमा पाइन्छन् ।

- (ण) नेपाली र दुबै भाषामा क्रियापदको प्रयोग समान रूपले भएको पाइन्छ । सकर्मक, अकर्मक, द्विकर्मक र पूरकापेक्षी क्रियाहरू दुबै भाषामा छन् । समापिका र असमापिका क्रियाको प्रयोग पनि छ ।
- (त) नेपाली र दुबै भाषामा क्रियाविशेषणहरू पनि समानरूपले प्रयोग भएको पाइन्छ । दुबै भाषामा यादृनिच्छक रूपले अनुकरणात्मक शब्दहरू पनि छन् ।
- (थ) नेपाली र दुबै भाषामा नामयोगीहरू प्रायः समानरूपले प्रयोग भएको छ । भाषाको प्रकृति अनुसार नामयोगी नामसित जोडि/जोडेर लेखिन्छ, भने नेपाली र दुबै भाषामा नामसँग जोडेर लेखिन्छ ।
- (द) दुबै भाषामा संयोजकको सापेक्ष र निरपेक्ष भेदहरू प्रयोग भएका छन् ।
- (ध) विस्मयादिबोधक र निपातको प्रयोग पनि दुबै भाषामा भएको पाइन्छ ।

अध्याय चार

नामिकपदका व्याकरणिक कोटि

४.१ भूमिका

नामिक पद भनेका नामसँग सम्बन्धित शब्द अर्थात् नाम, सर्वनाम र विशेषण हुन् । नामिक पदलाई वाक्यमा प्रयोग गर्दा तिनीहरूको भिन्न भिन्न प्रकृतिको वाक्यात्मक सम्बन्ध प्रकट हुन्छ । त्यही वाक्यात्मक सम्बन्ध नै तिनीहरूको व्याकरणिक कोटि हो । यस्ता कोटि कुनै शब्दमा रुपायनबाट व्यक्त हुन्छन् भने कुनै शब्दमा प्रतिपादकका तहमा नै अन्तर्निहित हुन्छन् । यसैले नामिक पदका व्याकरणिक कोटिहरू दुई प्रकृतिका हुन्छन्, -अन्तर्निहित कोटि र रुपायन कोटि । नामिकपदका सामान्य व्याकरणिक कोटि अन्तर्गत, लिङ्ग, वचन, पुरुष आदर र कारक पर्दछन् । यस परिच्छेदमा नेपाली र असमिया भाषाका भाषिक पदमा पाइने लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र कारक आदि व्यवस्थाका आधारमा तुलना गरिएको छ ।

४.२ लिङ्ग व्यवस्था

भाषामा लिङ्ग भन्नाले व्याकरणिक लिङ्गलाई बुझिन्छ । भाषाका व्याकरणिक कोटिहरू मध्ये लिङ्ग प्रमुख कोटिका रूपमा दोरिन्छ । लिङ्गलाई परिभाषित गर्ने क्रममा विभिन्न विद्वान्हरूले प्रस्तुत गरेका मत यस प्रकार छन् :

“सामान्यतः पद सङ्गति नियन्त्रण गर्ने नामका वाक्यगत उपवर्गको कोटि नै लिङ्ग हो । यसको रूपतात्विक सङ्केत पनि हुन सक्छन्” (गिलसन, १९७६ : २२८) ।

“लिङ्ग शब्दहरूको सहचार्यका आधारमा बनेका संज्ञाका वर्गहरू हुन् । व्याकरणिक लिङ्गको प्रकृतिक लिङ्गसँगै सम्बन्धित हुन सक्छ र नहुन पनि सक्छ । त्यसैले भाषा व्याकरणमा लिङ्ग प्रकृतिको वाचक नभएर वाक्यगत पदहरूको सङ्गति कति किसिमको विचलन हुन्छ भन्ने कुराको पनि वाचक हो” (पोखरेल, २०४२ : ४) ।

“लिङ्ग नामपदको भाले वा पोथी बुझाउने व्याकरणिक अभिलक्षण हो” (यादव र रेग्मी, २०५७ : १९९) ।

नामको लिङ्गलाई शब्द स्तरमा हेर्दा मानव-अमानव, पुरुष-स्त्री, सजीव-निर्जीव, मूर्त-अमूर्त, कठोर-कोमल आदि विभिन्न आधारमा छुट्याउन सकिन्छ तर वाक्यात्मक सङ्गतिका दृष्टिले नेपालीमा मानवीय सन्दर्भको महत्व हुन्छ (अधिकारी, २०६३ : ७६) ।

कुनै वस्तुको बोध त्यसको लिङ्गमूलक विशेषताबाट हुन्छ । असमिया भाषामा व्याकरणिक लिङ्ग पुलिङ्ग र स्त्री लिङ्ग गरी दुई प्रकारका छन् (वरा, २००५ : ६७) ।

यी माथिका परिभाषाहरूका आधारमा लिङ्ग भन्नाले नामको व्याकरणिक कोटि हो र यो नामिक पदको वाक्यगत सङ्गतिका आधारमा स्पष्ट हुन्छ ।

विभिन्न भाषाहरूमा लिङ्गको सङ्ख्यामा एकरूपता पाइँदैन । संस्कृत भाषामा पुलिङ्ग, स्त्री लिङ्ग र नपुङ्सक लिङ्ग गरी तिन लिङ्ग रहेका छन् भने जर्मन, पोलिस, अरबेली, ग्रीक, ल्याटिन र रुसी भाषामा तिन लिङ्ग रहेको पाइन्छ । अफ्रिकाको वान्तु भाषामा लिङ्गका भेद धेरै छन् (बन्धु, २०५३ : ८४) ।

यसरी नेपाली भाषा र असमिया भाषामा लिङ्गगत समानता पाइन्छ ।

नेपाली र असमिया भाषामा नाम र विशेषणमा लिङ्ग भेद पाइन्छ । दुबै भाषामा सर्वनाममा भाषामा लिङ्ग भेद देखा पर्दैन । यसर्थ वहाँ सर्वनामको चर्चा गरिएको छैन ।

४.२.१ नाममा लिङ्ग

नाम भनेको वाक्यात्मक संरचनामा मूर्त वा अमूर्त वस्तु वा धारणा जनाउने शब्द हो । वाक्यमा नामको विशेषण र क्रियासँगको सङ्गतिलाई हेरेर सङ्गति प्रधान भाषामा नामको लिङ्ग छुट्याउन सकिन्छ । नेपाली र असमिया दुबै भाषामा रहेको सङ्गति वा असङ्गतिलाई निम्न अनुसार देखाइएको छ :

	नेपाली	असमिया
पुलिङ्ग	(क) <u>भाइ</u> रुन्छ ।	<u>भाई</u> <u>कान्दे</u>
	(ख) <u>सुन्दर</u> हाँस्यो ।	<u>सुन्दर</u> हाहिल ।
	(ग) <u>दाजुले</u> भात खाए ।	<u>दादा</u> भात खाइसे ।
स्त्रीलिङ्ग	(क) <u>बहिनी</u> रुन्छे ।	<u>भन्टी</u> कान्टी ।
	(घ) <u>सुन्दरी</u> हाँसी ।	<u>सुन्दरी</u> हाहिली ।
	(ग) <u>दिदीले</u> भात खाइन् ।	<u>वाईदेउ</u> भात खइसि ।

(क) नेपाली भाषामा मानवीय सम्बन्ध लिङ्ग भेद पाइन्छ भने असमिया भाषामा भूतमा लिङ्ग भेद पाइन्छ तर अन्यमा लिङ्ग सङ्गति देखिन्छ । (वाक्य क, ख)

(ख) नेपालीमा भूतकालको रूपमा लिङ्ग भेद पाइन्छ भने असमियामा पनि भूतकालको रूपमा लिङ्ग भेद कताकता मात्र पाइन्छ ।

(ग) नेपालीमा मानवेतर सम्बन्ध लिङ्ग भेद देखिँदैन त्यसैगरी असमियामा पनि लिङ्ग भेद पाइँदैन ।

४.२.२ विशेषणमा लिङ्ग

नेपाली भाषामा ओकारान्त विशेषणमा रुपायन प्रक्रियाबाट लिङ्ग भेद गरिन्छ भने असमिया भाषामा यस किसिमको रुपायन ऐच्छिक रूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ । जस्तै:

नेपाली

(क) सानो केटो (पु)

(ख) सानी केटी (स्त्री)

असमिया

हरु ल'रा ।

हरु सोवाली ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा सम्बन्धात्मक विशेषणको रूपमा कुनै मिलेको पाइँदैन । जस्तै :

नेपाली

पुलिङ्ग

असमिया केटो

स्त्रीलिङ्ग

असमिया केटी

असमिया

असमिया ल'रा ।

असमिया सोवाली ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा मानवेतर नामका सायक विशेषणले लिङ्गभेद पाइँदैन । जस्तै :

नेपाली

कालो गाई

कालो गरु

टूलो रुख

सानो रुख

लामो रेल

असमिया

कला गाई ।

कला गरु ।

डाडर गस ।

हरु गस ।

दीगल रेल ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा सङ्ख्येय-असङ्ख्येय तथा मानवीय-मानवेतर नामका अगाडि कोटिकर प्रयोग गरिन्छ । नेपालीमा मानवीय नामका अगाडि 'जना' र मानवेतर नामको अगाडि 'वटा' प्रयोग गरिन्छ भने असमियामा मानवीय नामको अगाडि 'जन' र मानवेतर नामको अगाडि 'खन' नामको अगाडि प्रयोग गरिन्छ । दुवै भाषामा मानवेतर कोटिकरमा लिङ्ग भेद पाइँदैन । मानवेतर नाममा लिङ्ग भेद देखा पर्दछ । जस्तै :

नेपाली

(क) दुई वटा केटा (मान, पु)

असमिया

दुइ जन ल'रा

(ख) दुई वटा केटी -मान. स्त्री)	दुइ जनि सोवाली
(ग) दुईवटा गोरु (मान. पु)	दुई खन गरु
(घ) दुईवटा गाई (मान.स्त्री)	दुई खन गाँई

विशेषणहरुमा नेपालीमा भाषामा लिङ्ग भेदे पाइन्छ, तर असमियामा पाइँदैन । जस्तै :

नेपाली	असमिया
(क) जेठो छोरो (पुँ)	डाडर ल'रा
(ख) जेठी छोरी (स्त्री)	डाडर सोवाली
(ग) कान्छो छोरा (पुँ)	हरु ल'रा
(घ) कान्छी छोरी (स्त्री)	हरु सोवाली
(ङ) चौथोपुरुष (पुँ)	चतूर्थ पुरु
(च) चौथी महिला (स्त्री)	चनूर्थ महिला

स्वामित्वबोधक विशेषणको प्रयोग दुबै भाषामा पाइन्छ । स्वामित्व जनाउन नाम र सर्वनाममा सम्बन्धवाचक विभक्तिको प्रयोग गरिन्छ । नेपालीमा मानवीय स्वामित्व जनाउन लिङ्गभेद देखाइन्छ, तर असमियामा त्यस्तो पाइँदैन । जस्तै :

नेपाली	असमिया
(क) रामको भाइ (पुँ)	रामर भाई ।
(ख) रामकी बहिनी (स्त्री)	रामर भनि
(ग) रामको गोरु (पुँ)	रामको गरु ।
(घ) रामको गाइ (स्त्री)	रामको गाई

सामान्य विशेषणमा नेपाली भाषामा लिङ्ग भेद देखिन्छ । कोटिकरको प्रयोग गर्दा भाषामा लिङ्ग भेद पाइँदैन । स्वामित्वबोधक विशेषणका प्रयोग गर्दा लिङ्ग भेद पाइन्छ । असमिया भाषामा सामान्य विशेषणमा लिङ्ग भेद ऐच्छिक रूपमा पाइन्छ । सम्बन्धात्मक विशेषणमा र कोटिकरको प्रयोग गर्दा भाषामा लिङ्ग भेद पाइँदैन । स्वामित्वबोधक विशेषणका प्रयोग गर्दा लिङ्ग भेद पाइँदैन । सर्वनाम क्रियाको रूपभेद हुँदैन ।

४.३ नेपाली र असमिया भाषामा वचन व्यवस्था

सङ्ख्या बताउने वा बुझाउने व्याकरणको चिह्नलाई वचन भनिन्छ । वचन व्यवस्था मुख्यतया विकारी पदमा चिह्नित हुने व्याकरणिक कोटि हो । पद सङ्गतिको आधारमा हेर्दा

वचन नामपदको केन्द्रीयतामा रहेर पनि सबै विकारी पदहरूमा व्यक्त भएको पाइन्छ । यसलाई चिनाउने क्रममा विद्वान्हरूले विभिन्न मत व्यक्त गरेको पाइन्छ । जसमा,

वाक्यमा नामको एक वा अनेक सङ्ख्या अनुसार सबै विकारी नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया पदमा देखिने प्रत्यय वा संरचनाको भेदलाई वचन भनिन्छ (पोखरेल, २०५४ : ५४) ।

वचनको सम्बन्ध विशेषत सङ्ख्यासँग रहन्छ तापनि यसले सङ्ख्याको अतिरिक्त अरु किसिमको कार्य गर्दा नेपालीमा आदरार्थी प्रयोगमा पनि बहुवचन आउँछ (बन्धु २०५३ : ८४) ।

नेपालीमा गणनीय नामले क्रियापदका साथ एकवचन र बहुवचनको अन्विति मात्र लिन्छन् (आचार्य, २०५८ : ११७) ।

माथिका विद्वान्हरूको परिभाषाका आधारमा वचन भन्नाले नामिक पदको व्याकरणिक कोटि हो । यसले नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया आदिको सङ्ख्यात्मक जानकारी गराउँछ । नेपाली भाषामा एक बुझाउने नामिक पदको व्याकरणिक कोटि एकवचन र एक भन्दा धेरै बुझाउने बहुवचन गरी दुईवटा वचनमा भेद गरिएका छन् भने असमिया भाषामा पनि एकवचन र बहुवचन गरी दुई वटा वचनको भेद पाइन्छ । नेपाली र असमिया दुवै भाषामा वचनको प्रभाव नाम, सर्वनाम र विशेषणमा पाइन्छ ।

४.३.१ नाममा वचन

नेपालीमा ओकारान्त नामलाई आकारान्त बनाइ बहुवचन बनाएको पाइन्छ र नाम पदमा 'हरु' मै प्रत्यय लगाएर पनि बहुवचन बनाइन्छ । त्यसैगरी असमिया भाषामा पनि हकल, बोर, आवली, गण,पाल, माला,आदिको भुचित्रावली, देवगन, गरु पाल, पर्वतमाला प्रत्यय थपेर बहुवचन बनाएको पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली

राम आउँछ । (ए,व)

रामहरु जान्छन् । (ब,व)

दाई आयो । (ए,व)

दाईहरु आए । (ब,व)

गाईलाई घाँस देउ । (ए,व)

गाईहरुलाई घाँस देऊ । (ब, व)

असमिया

राम आहिव ।

रामहकल जाव ।

दादा आहिसे ।

भाईटिहकल आहिल

गाईयक घाह दिवा ।

गाईविलाकक घाह दिवा ।

नेपाली भाषाको नाममा एकवचनलाई बहुवचन बनाउँदा 'हरु' प्रत्यय जोडिन्छ भने असमिया भाषामा 'हकल' प्रत्यय जोडिन्छ ।

४.३.२ सर्वनाममा वचन

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा सर्वनामका एकवचन र बहुवचनका आधारपद प्रायः फरक देखिन्छन् र बहुवचनमा विभिन्न प्रत्ययहरु पनि लिन्छन् । जस्तै :

नेपाली	असमिया
म स्कुल गएँ । (ए,ब)	मई स्कुल जाम ?
तँ स्कुल गइस । (ब,व)	तई स्कुल गैसा ?
हामी/हामीहरु स्कुल गयौँ । (ए,ब)	आमि/आमिहकल स्कुल जाम ।
तँ स्कुल गइस । (ब,व)	तई स्कुल गैसा ?
तिमीहरु स्कुल गयौँ । (ए,ब)	तोमालोक स्कुल गैसा ।
यो स्कुल गयो । (ए,ब)	एँयो स्कुल गल ।
यिनीहरु स्कुल गए । (ब,व)	एवोलोक स्कुल गल ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा प्रश्नवाचक र सम्बन्ध वाचक रूपदले प्रश्नवाट बहुवचन जोडिन्छन । जस्तै :

	नेपाली	असमिया
एकवचन	(क) को आया (ए,ब)	को आहिल
	(ख) जो आउछ आओस (ए,ब)	जोनि आहिले आहक ।
बहुवचन	(क) को को आय (ब,व)	कोनि कोनि आहिल ।
	(ख) जो जो आउछन आओन (ब,व)	जोनि जोनि आहिले आहक ।

(क) नेपाली र असमिया दुवै भाषामा पुरुषवाचक सर्वनाममा एकवचन बहुवचन जनाउने फरक रूप छन् ।

(ख) नेपालीमा बहुवचन सर्वनामका सबै रूपमा 'हरु' प्रत्यय जोडिन्छ भने असमियाको बहुवचनमा लोक, हकल, प्रत्यय जोडिन्छन् ।

(ग) दुवै भाषामा सम्बन्धवाचक र प्रश्नवाचक सर्वनाममा द्वित्व प्रत्ययवाट, बहुवचन स्पष्ट हुन्छ समान देखिन्छ ।

(घ) नेपाली भाषामा सर्वनामले एकवचन र बहुवचनमा क्रियासँग फरक फरक सङ्गति कायम गरेको छ भने असमिया सङ्गति राख्दैन ।

४.३.३ विशेषणमा वचन

नेपालीमा ओकारान्त विधेयकमा एकवचन र बहुवचनका रूपपछि हुन्छन । असमियामा कुनै प्रकारको पनि विधेयको पनि रूपायन होइन । नेपालीको विशेषणहरुमा वचन भेद पाइन्छ भने असमिया विशेषणहरुमा वचन भेद पाइँदैन । जस्तै :

	नेपाली	असमिया
एकवचन	सेतो घर (ए,ब)	वगा घर
	सेतो घरहरु (ब,व)	वगा घरव
	अन्धो मान्छे (ए,ब)	अन्धा मानु
	अन्धा मान्छेहरु/मान्छे (ब,व)	अन्दा मानूहकल
	वल्लोमान्छे (ए,ब)	हकत मानु
	वल्लोमान्छे/मान्छेहरु (ब, व)	हकत मानुहकल

ओकारान्त प्रत्यय नहूने विशेषण गरी नेपाली र असमिया दुबै भाषामा लिङ्ग भेद पाइँदैन ।

नेपाली	असमिया ।
असल केटो	भाल ल'रा ।
असल केटी	भाल सोवाली ।
रामको भाई	रामर भाई ।
रामको बहिनी	रामर भनि ।

(क) नेपाली भाषाका ओकारान्त विशेषणमा वचन भेद पाइन्छ भने असमिया भाषामा पाइँदैन ।

(ख) नेपाली माओकारान्त विधेयक लिङ्गको रूपायन पाइन्छ तर असमिया पाइँदैन ।

(ग) नेपाली भाषामा सङ्गति प्रमुख पाइन्छ भने असमियामा पाइँदैन ।

(घ) नेपालीमा बहुवचनमा हरु प्रत्यय असमियामा हकल प्रत्यय लागेर बहुवचन हुन्छ ।

४.३.४ स्वामित्व बोधक वचन

नेपाली भाषामा को, रो, नो, जस्ता भेदक चिन्हद्वारा स्वामित्व जनाउने गरेको पाइन्छ भने असमियामा भाषामा 'र' चिन्हद्वारा स्वामित्व हुन्छ । नेपालीमा पनि भेद चिन्ह वचनका आधारमा रूपायित पनि हुन्छन । जस्तै :

नेपाली	असमिया
मेरो साथी (ए,क)	मोर वन्दु
मेरा साथीहरु (ब,व)	मोर वन्दुहकल

आफ्नो कलम (ए, व)	मोर कलम
आफ्ना कलमहरु (ब, व)	मोर कलमवोर
तेरो पुस्तक (ए, व)	तोमार किताप
तिम्रा पुस्तकहरु (ब, व)	तोमार किताप

नेपाली भाषाको बहुवचनमा स्वामित्व जनाउने प्रक्रियामा ओकार आकारमा परिवर्तन भएको छ भने 'र' को हुने रुपायन अर्को छैन ।

४.४ पुरुष व्यवस्था

व्यक्तिलाई बुझाउने व्याकरणक चिह्न/कोटिलाई पुरुष भनिन्छ । यसलाई चिनाउने क्रममा विभिन्न विद्वान्हरुले व्यक्त गरेको मतहरु यस प्रकार रहेका छन् :

“कुनै कुरो बोलेको बेलामा बोलचालका सहभागीहरुको परिस्थितिगत प्रकृति व्यक्त गर्ने व्याकरणक कोटिलाई पुरुष भन्ने चलन छ” (पोखरेल, २०५० : ३५) ।

विद्वान्हरुको परिभाषालाई नियाल्दा यो स्पष्ट हुन्छ कि भने पुरुष भन्नाले कथन प्रसङ्गमा उपस्थिति सहभागिता हो र यो तिन प्रकारका हुन्छन् । यसरी एउटा बोल्ने वक्ता प्रथम, दोस्रो सुन्ने, तेस्रो अन्य कुनै सूच्य हुन्छ । यसरी यी तिन प्रकारका पुरुषलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी नामकरण गरिएको पाइन्छ । जो निम्न अनुसार छ :

४.४.१ प्रथम पुरुष

वाक्यमा वक्ताको सन्दर्भमा आउने नामिक पदलाई प्रथम पुरुष भनिन्छ । नेपाली भाषामा 'म' र 'हामी' ले प्रथम पुरुषलाई जनाउँछ । असमियामा 'मई' को प्रयोग प्रथम पुरुषको लागि गरेको पाइन्छ । जस्तै :

	वनेपाली	असमिया
एकवचन	म जान्छु/गएँ । (ए,व)	मई गैसो र जाम ।
बहुवचन	हामी गयौं/जान्छौं । (ब, व)	आमि गैसो र जाम ।

४.४.२ द्वितीय पुरुष

वाक्यमा स्रोता भएर आउने वा सोत्राको सन्दर्भमा आउने नामिक पदलाई द्वितीय पुरुष भनिन्छ । द्वितीय पुरुष वचन र आदरको भिन्नता पाइन्छ । आधारमा विभिन्न रुपहरु रहेका छन् । जस्तै :

नेपाली

तँ खान्छस् ।

तिमी खन्छौ

तिमीहरु खान्छौ ?

तपाईं खानुहुन्छ ?

तपाईंहरु खनुहुन्छ ?

असमिया

तई खावि ? (ए,व) अनादर

तुमि खावा ? (ए,व, आदर)

तोमालोक खोवाने ? (ब,व,)

आपुनि खावने? (ए,व उच्च आदर)

आपोनालोक खावने? (ब.व, उच्च आदर)

४.४.३ तृतीय पुरुष

वाक्यमा वक्ता र स्रोता भन्दा बाहेक कथन सन्दर्भमा जोडिएर आउने व्यक्ति वा वाक्य तृतीय पुरुष हो । यसलाई अन्य पुरुष पनि भनिन्छ । नेपाली र असमिया भाषामा निम्न अनुसारको तृतीय पुरुष पाइन्छन् :

नेपाली

यो/त्यो/ऊ ।

यिनी/उनी ।

यिनीहरु/तिनीहरु/उनीहरु जान्छन्/गए ।

उहाँहरु जानुभयो/जानुहुन्छ ।

असमिया

ईयार ,हेई, तार (ए,व) अनादार

एउँ तेउँ (ए,व,)सामान्य आदार

एउँलोक, हेउँ लोक, तेउलोक (ब,व)

तेउलोक गैसे । जब । (उच्च आदर)

दुबै भाषामा समान व्यवस्था रहेको छ तर म को बहुवचन जनाउने नेपाली भाषाको प्रथम पुरुष 'हामी' आएको छ भने यस पदलाई जनाउने असमिया भाषामा छुट्टै पद 'आमि' आमारं, सँग जोडिन आएको पाइन्छ । त्यसैगरी द्वितीयपुरुषमा तँ र तिमी को बहुवचन 'तिमीहरु' मात्र पाइन्छ भने असमियामा तई, तुमि, र तोमालोक पाइन्छ । आदर रहितको बहुवचन र सामान्य आदर देखिन्छ । एकवचन र बहुवचनमा एकै किसिमको क्रियापदहरुको प्रयोग भएको पाइन्छ । बहुवचन र आदरार्थी रुपहरुमा पुरुष भेद नेपाली र असमिया भाषामा समान देखिन्छन् । नेपालीका तृतीय पुरुषमा तीन रुप छन् भने असमियाका पनि तीनै रुप छन् । दुबै भाषामा तृतीय पूरषमा आदरका तीन तह छन् । नेपाली बहुवचनमा 'हरु' र असमिया 'हकल' जोडिएका छन् ।

४.५ कारक विभक्ति व्यवस्था

कारक भन्नाले नामिपदको क्रियापदसँगको सम्बन्धलाई बुझिन्छ । त्यसैले कारकलाई नामिकपदको क्रियापदसँगको सम्बन्ध भन्न सकिन्छ । यस्तो सम्बन्ध कतै मूल शब्दको

प्रतिपादिकबाट स्पष्ट हुन्छ भने कतै विभक्ति चिन्हद्वारा स्पष्ट हुन्छ । कारकलाई चिनाउने सन्दर्भमा विभिन्न विद्वान्हरूले व्यक्त गरेका मतहरू यस प्रकारको छन् :

“वाक्यमा प्रयोग भएको कुनै पनि नाम कारक विना हुन सक्दैन । वाक्यमा नामको क्रिया अथवा नामानुगमिक पदसँगको सम्बन्धलाई कारक भन्दछन् । (पोखरेल (२०५० : ३५) ।

“क्रियासँग सम्बन्ध राखी वाक्यमा रहेर भिन्न किसिमको काम गर्ने संज्ञा पदका रूपमा कारकलाई चिन्न सकिन्छ” (बन्धु, २०५३ : ८५) ।

“कारकको अर्थ हो वाक्यमा प्रयुक्त नामिकपद (नाम, सर्वनाम, र विशेषण) को क्रियापदसँगको सम्बन्ध” (आचार्य, २०५८ : १२२) ।

शब्दको सम्बन्ध प्रकट गर्नका लागि प्रयोग हुने स्वतन्त्र वा अनुबन्धित शब्दलाई कारक चिन्ह भनिन्छ -भा, १९७४ : १६५) ।

माथिका भनाइबाट स्पष्ट हुन्छ कि नामिक पदको क्रियासँगको सम्बन्ध कारक हो र त्यसलाई सङ्केत गर्ने चिन्ह विभक्ति हो । नेपाली कारक र तिर्यक छन । कारकलाई रूपरचना र वाक्यात्मक सम्बन्धको आधारमा चिनाइन्छ ।

४.५.१ रूप तत्वका आधारमा कारक

कारकलाई रूपतत्वका आधारमा सरल र तिर्यक गरी दुई वर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ । जस्तै :

तालिका नं. ४.२ : (सरल कारक र तिर्यक कारकका रूपहरू)

नाम	सरलकारक		तिर्यक कारक	
		असमिया	नेपाली	असमिया
नाम	नाउँ	नाम	नाउँमा	नाम्
	रुख	गस्	रुखबाट	गसरपरा
	बुबा	देउता	बुबाको	देउतार
	आमा	दादा	आमालाई	दादाक
सर्वनाम	म	मई	मैले	मोर
	तँ	तई	तैले	तुमि
	ऊ	हि	उसले	हिहते
	त्यो	हेइ	त्यसल्	हेइ हकल
	यो	एइ	यसमा	एइर
विशेषण	बूढो	बुढा	बूढाले	बुढाए

उपर्युक्त तालिकामा प्रस्तुत गरिएका उदाहरणले निम्न अनुसारका तथ्य स्पष्ट पारेका छन् ।

(क) नेपाली सरल कारकले कुनै विभक्ति चिह्न लिँदैनन् भने तिर्यक् कारकले विभक्ति चिह्न लिन्छन् ।

(ख) नेपाली भाषामा ओकारान्त नाम तिर्यक् कारकमा आकारान्त बन्दछन् भने यस प्रकारका नाममा रूप परिवर्तन हुँदैनन् ।

४.६.२ वाक्यात्मक सम्बन्धको आधारमा कारक र विभक्ति

वाक्यमा प्रयोग भई नाम पदबाट स्पष्ट हुने क्रियासंगको आर्थी सम्बन्ध नै वाक्यात्मक कारक हो । परम्परागत व्याकरणमा यसलाई कर्ता, कर्म, करण, सम्प्रदान अपदान, अधिकरण गरी ६ वर्गमा विभाजन गरेको पाइन्छ । यिनीहरूले लिने विभक्ति चिह्न प्रायः फरक फरक हुन्छन् :

कारक	नेपाली विभक्ति	असमिया विभक्ति
कर्ता	ले,	ए
कर्म	लाई	क,खन,
करण	ले, बाट, द्वारा	ए,परा, द्वारा
सम्प्रदान	लाई, लागि, निम्ति	क, कारण, वावे,
अपदान	देखि, बाट	परा
अधिकरण	मा	त

विभक्तिको चर्चा गर्दा सम्बन्ध र सम्बोधनको पनि चर्चा गरिन्छ तर यी दुवै क्रियासंग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित नहुने हुँदा यिनीहरूलाई कारक मानिँदैन । यिनीहरूका विभक्ति चिह्न यस प्रकार छन् :

कारक	नेपाली विभक्ति	असमिया विभक्ति
सम्बन्ध	को, का,की,रो,रा,री,नो,ना,नी	को, रो, नो, की री, का, रा,
सम्बोधन	ए,हो,हँ	ए,गै,हे,हउ

क) कर्ता कारक र विभक्ति

वाक्यमा कार्य सम्पादन गर्न आउने नामिक पदलाई कर्ता कारक भनिन्छ । नेपालीमा 'ल' विभक्ति र शून्य विभक्तिले कर्ता बुझिन्छ भने असमियामा शून्य विभक्तिबाट मात्र कर्ता बुझिन्छ । जस्तै:

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
म जान्छु ।		मई जाम ।	
उसले भन्यो ।	ले	तेखेते कैसे ।	ते
रमन भारत गए ।		रमन भारत गल ।	
रामले काम गर्छ ।	ले	राममे काम कर ।	मे

ख) कर्म कारक र विभक्ति

क्रिया को परिणाम, फल वा असर प्राप्त गर्ने पद कर्म कारक हो । यसको लागि नेपाली भाषामा 'लाई' र शून्य विभक्ति प्रयोग हुन्छ । असमियामा भाषामा 'के' र शून्य विभक्ति प्रयोग भएको पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
हरिले भाइलाई बोलायो ।	लाई	हरिए भाईटिक माटिल ।	क
भीम चिठी लेख्छ ।		भीम चिठी लेखे ।	

ग) करण कारक र विभक्ति

करण भन्नाले साधन वा माध्यम बुझिन्छ । वाक्यमा कर्ताले कार्य सम्पादन गर्दा साधनको रूपमा आउने नामिक पद करण कारक हुन्छ । जस्तै :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
म खुकुरीले काट्छु ।	ले	मई खुकुरीए काटिम ।	ऐ
हातबाट केही लिएको छैन ।	बाट	तेखेतर हातरपरा एको लोवा नाई ।	परा
हरिको भाइद्वारा खबर पठाइयो ।	द्वारा	हरिर भाईटिरदारा खबर पठाईसे ।	
दारा,से			

घ) सम्प्रदान कारक र विभक्ति

वाक्यमा उद्देश्य बुझाउन आउने पद तथा क्रिया पदले बुझाउने कार्यव्यपार प्राप्त गर्ने प्रापक पदको रूपमा आउने नामिक पदलाई सम्प्रदान कारक भनिन्छ । नेपालीमा सम्प्रदान कारक बुझाउनलाई 'लाई', 'लागि', र असमियामा वावे, कारणे, क, निम्ति रूपहरू प्रयोग भएको पाइन्छ :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
मैले तिम्रो लागि काम गरें ।	लागि	मई तोमार वावे काम करिसो ।	वावे
यो कलम दाइको निम्ति हो ।	निम्ति	एई कलम दादाकारने हय ।	कारने

(ड) अपादान कारक र विभक्ति

वाक्यमा प्रयोग भएको क्रियापदले बुझाउने कार्य व्यापारको उद्गम बिन्दु जनाउने नामिक पदलाई अपादान कारक भनिन्छ । जस्तै :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
हिजोदेखि पानी परिरहेको छ ।	देखि	जोवाकालिरपरा वरषुन दि आस ।	पराँ
भीरबाट गाइ लड्यो ।	बाट	उख ठाइरपरा गाई जोनी परिल ।	परा

(च) अधिकरण कारक र विभक्ति

वाक्यमा सम्पन्न भएको कार्यव्यापारको आधार स्थान र आधार समय जनाउने नामिक पदलाई अधिकरण कारक भनिन्छ । नेपालीमा यसको संकेत चिन्ह 'मा' र शून्य देखिन्छ भने असमियामा त र शून्य रूपको प्रयोग भएको देखिन्छ । जस्तै :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
फूलबारीमा फूल फुलेको छ ।	मा	वागिसात फुल फुलिसे ।	त
ऊ बजार गयो ।	०	हि बजार गल ।	

(छ) सम्बन्ध र विभक्ति

सम्बन्ध भन्नाले एउटा नामिक पदसँग अर्को नामिक पदको सम्बन्धलाई बुझिन्छ । वाक्य रचनामा भेदक विशेषणको रूपमा कार्य गर्दछन् । नेपाली भाषामा सम्बन्धका निमित्त को, रो, नो, रूपहरु प्रयोग भएको पाइन्छन् भने असमियामा भाषामा र, के, न रूपको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
मेरो बल देउ ।	रो	मोर बल दिया	र
रामको भाई आयो ।	को	रामर भाई आहिसे।	रं
आफ्नो छोरा गयो ।	नो	आमार ल'रा गल ।	र

ज. सम्बोधन र विभक्ति

कुनै व्यक्तिलाई आह्वान गर्दा प्रयोगमा आउने शब्दलाई सम्बोधन भनिन्छ । यस्ता पदमा नेपाली भाषामा ए, हो, हे विभक्ति चिन्हहरु पाइन्छन् भने असमियामा भाषामा रे, हो, है, गै रूपहरु पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली	विभक्ति	असमिया	विभक्ति
ए बाबु' यता आउ ।	ए	ओ बाब' ईफाले आहा	ओ

भाइ हो’ तिमीहरु कहाँ बस्छौ ? हो भाइ हय’ तोमालोक कत थाका ? हय
हे ईश्वर, दर्शन देऊ । हे हे भगवान्, दरसन दिया हे

नेपाली र असममीया दुबै भाषामा सरल र तिर्यक रूपको प्रयोग देखिनछ । दुबै भाषाका विभक्ति चिन्हहरु आ-आफ्नै प्रकार छन् र असमिया भाषाको कारक व्यवस्थामा कर्ता कारकमा शुन्य विभक्ति छ वा कर्ताकारकमा विभक्ति चिन्ह देखिँदैन । कारक विभक्ति मा कतिप्राय धेरैबार प्रयोक्त हुन्छ । असमियामा मात्र एउटा विभक्ति ‘ए’ कर्ता ,करन ,अधिकरन आदिमा प्रयोग भएको छ । नेपालीमा ‘ले’ ‘लाई’ वाट, आदि विभक्ति प्रयोग भएको छ । नेपालीमा करन कारकमा ‘ले’ विभक्ति हुन्छ भनि असमियामा करन कारकमा रे ,विभक्ति प्रयोग भएको छ ।

४.७ निष्कर्ष

व्याकरण कोटिको आधारमा दुबै भाषामा लिङ्ग पाइन्छ । पुलिङ्ग र स्त्री लिङ्ग गरि दुई लिङ्ग व्यवस्था पाइन्छ र लिङ्गको प्रभाव नाम र विशेषणमा पाइन्छ । दुबै भाषामा मानवीय लिङ्ग भेद देखिन्छ । मानवेतर लिङ्ग भेद देखिँदैन । वचन दुई प्रकारका छन् एक वचन र बहुवचन । नेपालीमा बहुवचनमा ‘हरु’ प्रत्यय लाग्छ । असमिया बहुवचनमा ‘हकलो’ प्रत्यय लाग्छ । दुबै भाषामा पुरुष तिन प्रकारका छन् । प्रथम पुरुष, द्वितीयपुरुष, तृतीय पुरुष छन् । पुरुष जनाउने रूप पुरुष अनुसार भिन्न रहेका छन् । पुरुष वचन सर्वनामका एक वचन, बहु वचन रूप भरक छन् । दुबै भाषामा आदार चार प्रकारका छन् । अनादार, सामान्य, उच्च, उच्चतम आदर रहेका छन् । दुबै भाषामा बहुवचन र आदरार्थी रूपहरु समान देखिन्छन् । उच्चतम दुबै भाषामा भरक छन् । नेपालीमा कारकले सम्बन्ध प्रकट गर्नका निम्ति नामिक पदका दुई रूप मात्र छन्,- सरल र तिर्यक । दुबै भाषामा विभक्ति चिन्हहरु आआफ्नै प्रकार छन् । नेपाली भाषामा कारक विभक्ति मा धेरैबार प्रयोग हुने ‘ले’ ‘लाई’ वाट, आदि विभक्ति हुन् । असमियामा भाषामा कारक विभक्ति मा धेरैबार प्रयोक्त हुने ‘ए’ ‘हकलो’ दारा, आदि विभक्ति हुन् ।

अध्याय पाँच

क्रियापदका व्याकरणिक कोटिहरु

५.१ परिचय

वाक्यमा कार्यको अवस्थालाई जनाउने पद क्रिया हो । यसले धारण गर्ने व्याकरणिक कोटिहरु अन्तर्गत काल, पक्ष, भाव, वाच्य, ध्रुवीयता (करण-अकरण) आदिका साथै लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर आदि पर्दछन् । यस अध्यायमा नेपाली र असमिया भाषाका यिनै कोटिहरुको तुलना गरिएको छ ।

५.२ काल व्यवस्था

क्रियाले कार्य सम्पन्न गरेको समय बताउने व्याकरणिक कोटि काल हो । कालको सन्दर्भमा विभिन्न विद्वान्हरुले दिएको मत यस प्रकार पाइन्छ :

“क्रियापदमा पाइने उपसर्ग, प्रत्यय र मध्यसर्ग जस्ता रूपका आधारमा भाषामा टुक्राई देखा पर्ने समयको भेद नै काल हो ” (पोखरेल, २०४९ : ६१) ।

“काल समयसँग र सम्बन्ध व्याकरणिक कोटि हो, (बन्धु, २०५३ : ८६) ।

“काल भनेको समय हो । प्राकृतिक रूपमा कालको कुनै खण्ड वा सीमा हुँदैन परन्तु प्रत्येक भाषामा क्रियापदका अलग अलग रूपले काललाई विभिन्न खण्डमा विभाजित गर्दछन्” (आचार्य, २०५८ : ९६) ।

“कालको तात्पर्य समय हो । वाक्यमा क्रियाको काल हुन्छ । कालले क्रियाको कार्य वा अवस्थालाई जनाउँछ” (शर्मा, २०५३ : १५८) ।

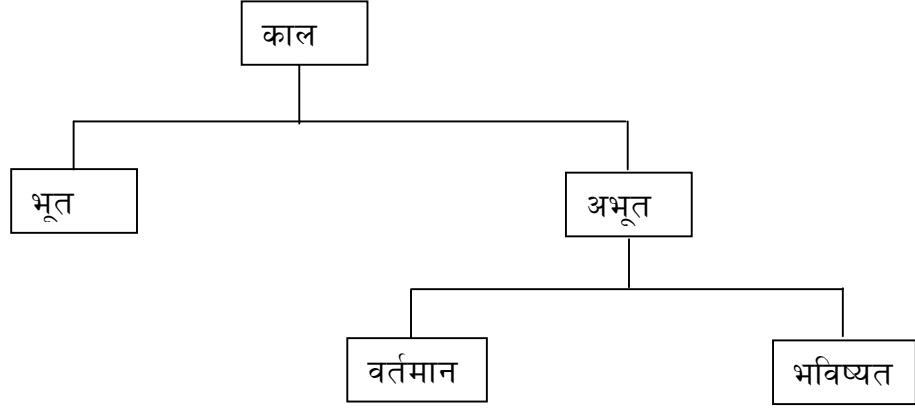
“काल क्रियापदको समय सङ्केतक कोटि हो” (अधिकारी, २०६२ : ११७) ।

क्रियामा मुख्यतः क्रियाको र त्यस क्रियासँग सम्बन्धित कतिपय भावको बोध हुन्छ, । यी माथिका परिभाषाबाट काल भनेको क्रियाले सम्पन्न गर्ने वा गरेको कार्य व्यापारको समय भन्ने स्पष्ट हुन्छ ।

कालका प्रकारका सम्बन्धमा विद्वान्हरुको आआफ्नै मत पाइन्छ । पोखरेलले नेपाली भाषामा दुईवटा काल रहेको मानेका छन्,- भूत र अभूत । बन्धु भूत, वर्तमान र भविष्यत गरी काल तीन प्रकारको रहेको उल्लेख गरेका छन् ।

यसै गरी आचार्यले ‘थियो’ र ‘छ’ धातुको आधारमा दुई वटा काल रहेको उल्लेख गरेका छन् । भाषाको रूपात्मक व्यवस्थाको आधारमा नेपालीमा दुई काल पर्दछन् । यस शोधपत्रमा पनि काललाई दुई भेद नै गरिएको छ,- भूत र अभूत । अभूत काल भित्र वर्तमान

र भविष्यत काल अन्तर्भूत गरिएको छ । असमिया भाषाका व्याकरणमा काललाई तिन भागमा विभाजन गरिएको पाइन्छ :

५.२.१ भूत काल

भूत कालले बितेको समयमा भइ सकेको भन्ने कार्य व्यापारको सङ्केत गर्दछ । यसलाई विभिन्न विद्वान्ले आआफ्नो विचारमा व्यक्त गरेका छन् :

“भूत काल भनेको बिति सकेको समय हो । नेपाली भूतकाल जनाउने धातुमा यो/ई आदि जोडि क्रियापदको रचना गरिन्छ” (आचार्य, (२०५८ : ९७) ।

“बिति सकेको समय बुझाउनेलाई अतिकाल भनिन्छ” (बरा, सन् १९९६ : १३६) ।

भूतकाल जनाउनको लागि नेपाली र असमिया भाषामा आआफ्नै किसिमको रूपहरूको प्रयोग भएको देखिन्छ । नेपालीमा क्रियाको भूतकालिक रूपको रचना ‘यो, यौं, यौं, ई, इन्, इस्, ए, एँ आदि प्रत्ययबाट गरिन्छ । लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, आदिका भेदले यी प्रत्ययहरूको विविध रूपको प्रयोग गरिन्छ । यसै गरी असमियामा पनि क्रियाको भूतकालिक रूपको रचना धातुको आधार पदमा से, सा, लो, सा, से, प्रत्ययबाट गरिन्छ ।

नेपाली र असमिया भाषाका भूतकालको रूपहरूलाई तलको तालिकामा हेर्न सकिन्छ :

तालिका : १

पुरुष	आदर	एक वचन		बहुवचन	
		नेपाली	असमिया	नेपाली	असमिया
प्रथम		एँ	लों	यौं	लों
द्वितीय	रहित	इस्	ला	यौ	ला
द्वितीय	सामान्य	यौ	ला	यो	ला
तृतीय	रहित	यो, ह	ले	ए	ले
तृतीय	सामान्य	ए, ईन	ल	ए	ल
तृतीय	उच्च	नु भयो	ल	नु भयो	ल

माथिका रुपहरुलाई निम्न अनुसार वाक्यमा प्रयोग गरेर देखाउन सकिन्छ :

नेपाली

मैले चिठी लेखे

हामीले चिठी लेख्यौं ।

तैले पुस्तक लेखिस ।

तिमीले, तिमीहरुले पुस्तक लेख्यौं ।

उसले (राम) पुस्तक लेख्यो ।

उनीहरुले पुस्तक लेखे ।

असमिया

मई पत्र लेखिला (प्र.पु. ए.ब.)

आमि पत्र लेखिलो (प्र.पु. ब.ब.)

तई किताप लेखिला (द्वि.पु. ए.ब.)

तोमालोके किताप लेकिल (द्वि.पु. ब.ब.)

तेखेत किताप लेखिल (तृ.पु. ए.ब.)

तेखेत हकले किताप लेखिल (तृ.पु., ब.ब.)

(क) नेपाली भाषामा द्वितीय र तृतीय पुरुषको अनादर र सामान्य आदरमा लिङ्ग भेद भएको पाइन्छ भने असमियामा पनि तृतीय पुरुष र पुरुषमा लिङ्ग भेद देखिन्छ ।

(ख) नेपालीमा प्रथम पुरुष, द्वितीय पुरुषको उच्च आदर बाहेक र तृतीय पुरुषको आदर रहित रुपमा बाहेक सबैमा क्रियाको बहुवचन रुप पाइएको छ भने असमिया भाषामा एकवचन र बहुवचनमा क्रियाको रुप उही पाइन्छ ।

(ग) नेपाली भाषामा सकर्मक र अकर्मक दुबै क्रियामा लिङ्गभेद छ भने असमियामा अकर्मक क्रियामा मात्र लिङ्ग भेद पाइन्छ ।

५.२.२ वर्तमान काल

क्रियाले सम्पन्न गरेको कार्य व्यापारको समय वा अवस्था जनाउने क्रममा चलिरहेको समयमा कार्य व्यापार भएको जनाउने काल वर्तमान काल हो । विभिन्न विद्वान्हरुको मत निम्नानुसार छन् :

“वर्तमान काल भनेको तत्कालको समय हो” (आचार्य, २०५८ : ९७) ।

“क्रियामा वर्णित कार्य अथवा अवस्थाको समय अहिले हुँदा वर्तमान काल हुन्छ” (शर्मा, २०६१ : १८६) ।

वर्तमान कालमा वर्तमान समयमा भइरहेको, हुनेवाला वा भइ सकेको क्रियाको बोध हुन्छ (शर्मा र अशक, २०६४ : ३५) ।

“क्रियामा वर्णित कार्य अथवा अवस्थाको समय अहिले हुँदा वर्तमान काल हुन्छ” (ठाकुर, १९६७ : ४३०) ।

यी मतहरूबाट के बुझिन्छ भने तत्कालीन समयको सेरोफेरोमा नै भएको वा क्रियाले गरेका कार्य व्यापारलाई बुझाउने वर्तमान काल हो । नेपाली भाषामा क्रियाको वर्तमान कालिक रूपको रचना छ, छु, छे, छन्, छिन्, छौं, छस्, छ्यौं छेस्, छिन्, हुनुहुन्छ, जस्ता प्रत्ययबाट गरिन्छ । त्यसै गरी वर्तमान कालिक क्रियापदमा दुई धातु जोडेर बनाइन्छ । एउटा मूल धातु अर्को सहायक ‘धातु’ अछ, छन् । मूल धातु सधैं असमापिकाको रूपमा अर्थात् वर्तमान कृदन्त ‘इत’ को रूपमा रहन्छ साथै त्यसको अगाडि ‘अछ’ धातु आफ्नो पूर्ण रूपावलीको साथ आउँछ तर यस किसिमको व्यवस्था नेपालीमा छैन ।

वर्तमान कालको व्यवस्थालाई निम्न तालिकाबाट स्पष्ट पार्न सकिन्छ :

तालिका : २

पुरुष	आदर	एक वचन		बहुवचन	
		नेपाली	असमिया	नेपाली	असमिया
प्रथम	रहित	छु	उं	छौं	उ
द्वितीय	रहित	छस्	ऊवा	छौं	ऊवा
द्वितीय	सामान्य	छौं / छ्यौं	उवा	छौं / छ्यौं	ऊवा
द्वितीय	उच्च	नु भयो	उवा	नु भयो	उवा
तृतीय	रहित	यो / ई	य	एँ	य
तृतीय	सामान्य	एँ	य	एँ	य
तृतीय	सामान्य	नु भयो		नु भयो	य

नेपाली

म जान्छु ।

तँ जान्छस् / जान्छेस

तिमी जान्छौ / जान्छ्यौ

तिमीहरु जान्छौ ।

ऊ जान्छु / जान्छे ।

उनीहरु जान्छन् / जान्छिन

असमिया

मई जाऊ ।

तई जावा ।

तुमि जावा ।

तुमालोक जावा ।

तेउ जाय ।

तेऊलोक जाय ।

५.२.३ भविष्यत काल

कथन समयको क्रियाले कथन काल भन्दा पछि आउने समयको बारेमा जनाउने काललाई भविष्यत काल भनिन्छ । यस कालमा कार्य व्यापार वा अवस्था आउँदा समयमा हुने बुझिन्छ यसलाई विभिन्न विद्वान्हरुले यस प्रकार उल्लेख गरेका छन् :

“भविष्यत काल भनेको पछि आउने समय हो । नेपालीमा सामान्य धातुमा ‘ने छ’ प्रत्यय जोडिई बन्ने क्रियापदलाई भविष्यत काल भनिन्छ” -आचार्य, २०५८ : ९७) ।

असमिया भाषामा पनि यस किसिमको क्रियाको अवस्था वा कार्य व्यापार पाइन्छ, जसले भविष्यत काललाई सङ्केत गर्दछ । असमियाको धातुमा आधार प्रत्ययसँग ईम, ईवा, ईव रूप जोडेर भविष्यत कालिक क्रिया रूपको रचना गरिन्छ । दुबै भाषाका भविष्यत कालका तालिका यस प्रकार छ :

तालिका : ३

पुरुष	आदर	एक वचन		बहुवचन	
		नेपाली	असमिया	नेपाली	असमिया
प्रथम	रहित	ने छु	म	छौँ	म
द्वितीय	रहित	नेछस	वा	नेछौँ	वा
द्वितीय	सामान्य	नेछौँ / छ्यौँ	वि	नेछौँ	वि
द्वितीय	उच्च	हुनेछ	वि	हुनेछ	वि
तृतीय	रहित	नेछ	व	हुनेछ	व
तृतीय	सामान्य	नेछे	व	नेछिन् / नेछिन	व
तृतीय	उच्च	हुनेछ	व	नेछन्	व

रुपलाई उदाहरणमा यस प्रकार देखाउन सकिन्छ :

नेपाली	असमिया
म पढ्ने छु । (प्र.पु./ए.ब.)	मई पढिम ।
हामीहरु पढ्छौं । (प्र. पु/ब. ब)	आमिहकल पढिम
तँ पढ्ने छस । (द्वि.पु/ए.ब)	तुमी पढिवा ।
तिमी पढ्ने छौ/छ्यौ । (द्वि.पु/ब .ब)	तुमि पढिवि ।
उनी पढ्नेछ/छिन् । (तृ.पु./ब.ब.)	तेऊलोग पढिव
उनीहरु पढ्नेछन् । (तृ.पु./ब.ब.)	तेऊलोग पढिव ।

माथिका उद्धरणबाट निम्न तथ्य स्पष्ट हुन्छ :

- (क) नेपालीमा ने.छु, नेछौं, नेछस, नेछन् जस्ता सहायक क्रियाको प्रयोग गरी भविष्यत काल जनाइन्छ भने असमियामा पनि धातुमा आधार प्रत्यय, ईम, ईवा, ईव रुप जोडेर भविष्यत् कालिक क्रियारूपको रचना गरिन्छ ।
- (ख) नेपाली र असमियाव भाषामा वर्तमानकालसरह भविष्यत् कालमा पनि समानता पाइँदैन ।
- (ग) नेपालीमा लिङ्गको परिवर्तन भएको छ भनि असमियामा लिङ्ग परिवर्तन भएको छैन ।

५.३ पक्ष व्यवस्था

पक्ष भनेको कालको परिवेशभित्र क्रियाले सम्पन्न गरेको कार्य व्यापारको प्रकृति तथा विवरणलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटि हो । यसबाट क्रियाको विभिन्न अवस्था वा चरणहरु व्यक्त हुन्छन् । कृदन्तीय क्रियासँग कालिक क्रियापदको योगबाट पक्ष जनाइन्छ । यस सम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरुका मत यस प्रकार छन् :

“कुनै खास कालभित्र काम पुरा भइ सकेको छ कि छैन पुरा भइ सकेको भए भर्खरै पुरा भएको हो कि धेरै वर्ष अघि पुरा भएको हो, काम पुरा भएको वक्ताले पहिले नै चाल पाएका थिए कि भर्खरै चाल पायो जस्ता कुनै खास परिस्थिति भित्रका मसिना कुराहरुको अतिरिक्त जानकारी पनि क्रियामा प्रयोग भएका रुप तत्वबाट थाहा हुन्छ भन्ने काल विशेषको कुनै खास परिस्थिति भित्रका ती अतिरिक्त सूचनाहरुलाई पक्ष भनिन्छ” (पोखरेल, २०४९ : ६०) ।

“क्रियासँग सम्बद्ध व्याकरणिक कोटि हो र यसले काम कुन समयावधिमा भयो भन्ने बताउँछ” (बन्धु, २०५३ : ८६) ।

“पक्ष भनेको क्रिया व्यापारको स्थिति वा अवस्था हो” (आचार्य, २०५८ : ९८) ।

“क्रियामा व्यक्त समय (काल) सँग क्रियामा व्यक्त घटनाको अवस्थालाई जोड्ने व्याकरणक अभिलक्षण पक्ष हो” (यादव र रेग्मी, २०५९ : २०७) ।

“पक्षले खास कालको परिवेश भित्र क्रियाका कार्य प्रकृति तथा वितरणलाई जनाउँछ” (अधिकारी, २०६२ : १२१) ।

नेपालीका परम्परागत व्याकरणमा पाँच वटा पक्षको चर्चा गरिएको पाइन्छ । ती मध्ये अज्ञान र अभ्यस्त भूतकालका मात्र पक्षहरु रहेका छन् भने सामान्य, अपूर्ण र पूर्ण दुई वटै कालका साभा पक्षहरुको रूपमा देखिन्छन् । यहाँ असमिया भाषाका पक्षलाई नेपाली पक्षसँग तुलना गरी प्रस्तुत गरिएको छ :

५.३.१ सामान्य पक्ष

सामान्य पक्ष भन्नाले कालको सामान्य विधानलाई बुझिन्छ । काल जनाउने कोटि मात्र हो । सामान्य पक्षले कालको सापेक्षतामा क्रियाको कुनै पनि अवस्था व्यक्त गर्दैन । नेपाली र असमिया भाषाका सामान्य पक्षका रूपहरुलाई उदाहरणमा निम्न अनुसार देखाउन सकिन्छ :

नेपाली	असमिया
म पढ्नेछु (प्र.पु./ए.ब.) ।	मई पढिम ।
हामीहरु पढौं छौं -प्र. पु/ब. ब) ।	आमिहकल पढिम ।
तँ पढ्ने छस् (द्वि.पु/ए.ब.) ।	तुमी पढिवा ।
तिमी पढ्ने छौ/छयो (द्वि.पु/ब.ब.) ।	तुमि पढिवा ।
उनी पढ्ने छ/छिन (तृ.पु./ब.ब.) ।	ताई पढिव ।
उनीहरु पढ्नेछन् (तृ.पु./ब.ब.) ।	तेऊलोग पढिव ।

५.३.२ अपूर्ण पक्ष

अपूर्ण पक्षले क्रियाले गर्ने कुनै कार्यको कथन समयमा अपूर्णता वा निरन्तरतालाई जनाउने/बुझाउँदछ । यो पक्ष क्रियाको तिन वटै कालमा रहेको देखिन्छ । नेपालीमा तै/दै, तो/दो) धातुमा प्रत्यय जोडी काल बोधक सहायक क्रियाहरु थपेर क्रियापद रचना गरेको छ । मूल धातुमा ‘इ’ प्रत्यय लागी बन्ने कृदन्तका साथ रह धातुका पुर्ण पुरुप जोडी काल बोधक सहायक क्रियाको संयोग गरिएको छ भने असमियामा भाषाका वाक्यमा वर्तमान कालको अपूर्ण पक्ष अन्तर्गतको क्रियाको मूल धातु ‘लिसि’ र सहायक ‘ल’ धातुमा ऊ, आ,

इ रूपको योग हुने गरेको छ । जसको सहायताले क्रियाको कार्यको अपूर्णता, निरन्तरता व्यक्त भएको छ । जस्तै :

नेपाली

- क) म लेख्दै छु/थिएँ ।
 ख) हामी लेख्दै छौँ/थियौँ ।
 ग) तँ लेख्दै छस्/थिइस् ।
 घ) तिमी लेख्दै छौ/थियो ।
 ग) ऊ लेख्दै छ/थियो ।
 घ) उनीहरु लेख्दै छन्/थिए ।

असमिया

- मई लेखि आसो ।
 आमि लेखि आसिलो ।
 तई लिखि आसा ।
 नुमि लिखि आसा ।
 तेऊ लेखिय आसे ।
 तेऊँलोक लिखि आसे ।

माथिको उदाहरणबाट दुबै भाषामा अपुर्ण पक्षका क्रिया रुपायन नहुने जोडीको छ भने 'तो' क्रिया संयुक्त सहायक क्रियाको रुपायन काल बोधक क्रिया समान भएको छ ।

५.३.३ पूर्ण पक्ष

क्रियाको पूर्णता वा सिद्ध बुझाउने पक्ष पूर्ण पक्ष हो । कथन समयमा कार्यले पूर्णता पाइ सकेको जनाउने रूपहरु पूर्ण पक्षका रूपहरु हुन् । नेपाली भाषामा पूर्ण पक्ष जनाउने मूल धातुमा एको, एका, एकी जस्ता रूपहरु पाइन्छन् । असमियामा भने हेतेन, हय, भाषाको वाक्यमा वर्तमानकालको पूर्ण पक्ष अन्तर्गतको कृतन्दीय क्रिया र आसिल, आसे, आसा भनी आधार प्रत्यय 'छ' मा एलो, सा, ल, आदि रूपको योग हुने र भूतकालको पूर्ण पक्ष अन्तर्गतको कृदन्तीय क्रिया र कोसँग 'रहब' आधार प्रत्यय भई वक्ता र स्रोताको श्रेणी व्यक्त भएको पाइन्छ । जस्तै :

नेपाली

- मैले पढेको छु/थिएँ ।
 हामीले पढेका छौँ/थियौँ ।
 तैले पढेको थिइस्/छस् ।
 तिमीले पढेका छौ/थियो ।
 तिमीहरुले पढेका थियो ।
 उसले पढेको हुने छ/थियो ।
 उनीहरुले पढेका छन्/थिय ।

असमिया

- मई पढिलो ।
 आमि पढिलो ।
 तई पढिलि ।
 तुमि पढिलि ।
 तोमालोक पढिले ।
 तेऊ पढिय पढिले ।
 तेखेतहकले पढिले ।

माथिको उदाहरणबाट निम्न तथ्य स्पष्ट हुन्छ :

क) नेपाली पूर्ण पक्ष कृदन्त पदमा सहायक क्रिया पनि लिङ्ग र वचन अनुसार रुपायन भएको देखिन्छ । ख) नेपालीमा पूर्ण पक्ष पनि भविष्य कालमा क्रियासँग हुन्छ । यस्ता क्रियामा पनि पूर्ण प्रत्ययका क्रिया बोधक कृदन्त पदका साथ 'हे' धातु रूप जोडिन्छ । असमियामा 'सो, सिला, ला' रूपले पूर्ण पक्ष जनाउँछ । नेपालीमा 'एको' रूपका लिङ्ग र वचन अनुसार 'एका' र 'एकी' रूपहरू पाइन्छन् भने असमियामा यस्तो व्यवस्था पाइँदैन ।

५.३.४ अभ्यस्त पक्ष

कुनै कार्यको आवृत्ति वा अभ्यस्त स्वभाव जनाउने पक्षलाई अभ्यस्त भनिन्छ । यो भूतकालसँग सम्बन्धित हुन्छ । यसैले यसलाई अभ्यास बोधक भूत पनि भनिन्छ । साथै यसले बितेको समयमा कुनै कार्य निरन्तर रूपमा गर्ने गरेको तर पछि खण्डित भएको भाव बोध गराउँदछ । त्यसैले यसलाई अपूर्ण भूत र पूर्ण भूत बीचको पक्षका रूपमा लिने गरिन्छ । यसको बोध गराउन नेपालीमा थो, थ्यौ, थिस, थ्यौ, नुहुन्थ्यो, थ्यो, थी, थे, थिन् जस्ता रूपहरू प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसै गरी असमियामा यस किसिमको छुट्टै क्रियारूप पाइँदैन र अपूर्ण भूतमा भैँ पढी सग सिल, सिला, आदि जस्ता रूपहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ । जस्तै:

नेपाली

म सधैँ पढ्थे ।

हामी सधैँ पढ्थ्यौँ ।

तँ सधैँ पढ्छस् ।

तिमीहरू सधैँ पढ्थ्यौ ।

उनीहरू सधैँ पढ्थे ।

असमिया

मई हदाय पढाकरि सिलो ।

आमि हदाय पढाकरि सिलो ।

तुमि हदाय पढि सिला ।

तुमि हदाय पढि सिला ।

तेउलोक हदाय पढे ।

५.३.५ अज्ञात पक्ष

पहिले थाहा नभई पछि मात्र थाहा भएको क्रियाको अवस्था जनाउनेलाई अज्ञात पक्षको मानिन्छ । नेपाली भाषामा अज्ञात भूतको क्रियाको रूप रचनामा कृदन्ती ए 'ए' प्रत्यय लागेको मुख्य क्रिया र वर्तमान कालिक सहायक क्रिया 'छ' को प्रयोग भएको पाइन्छ । नेपाली असमिया भाषामा यस किसिमको छुट्टै क्रिया रूप पाइँदैन । जस्तै :

नेपाली

मैले पढेछु ।

असमिया

मई पढिलो ।

हामीले पढेछौ	आमि पढिलो ।
तैले पढेछस् /पढिछेस् ।	तई पढिवि /पढिल
तिमीहरुले पढेछौ ।	तुमालोके पढिआसा
उसले पढेछ ।	हि पढिल ।
उनीहरुले पढेछन् ।	तेउलोके पढिवए ।

माथिको वाक्यांशहरुबाट निम्न तथ्य स्पष्ट हुन्छ :

नेपाली व्याकरणहरुमा सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अभ्यस्त, अज्ञात, आदि पक्ष चर्चा पाइन्छ । भने असमियामा अनुज्ञा, नित्य वर्तमान, स्वरुप वर्तमान वा सलित वर्तमान, स्वरुप अतीत, अपुर्ण अतीत, र भविष्यत् पक्ष रहेका चर्चा पाइन्छ । नेपाली भाषामा पक्षको व्यवस्थाका रुपहरुमा लिङ्ग, वचन पाइन्छ भने असमियामा यसको अभाव देखिन्छ तर भूतकालिक सामान्य पक्षमा यसको स्थिति कतै कतै पाइन्छ ।

५.४ भाव

यसले वक्ताको आशय वा अभिप्रायलाई बुझाउँदछ । भावका सम्बन्धमा विभिन्न विद्वान्हरुले आआफ्नो मत प्रस्तुत गरेका छन् । जस्तै :

“वक्ताको मनोभाव वा मनसायलाई व्यक्त गर्ने क्रियाको रूप तत्व वा संरचनालाई क्रियाको भाव भनिन्छ” (पोखरेल, २०४९ : ५९) ।

“भाव क्रियासँग सम्बद्ध व्याकरणिक कोटि हो र यसको सम्बन्ध पुरै वाक्यसँग रहन्छ” (बन्धु, २०५३ : ८७) ।

यी परिभाषाहरुलाई नियाल्दा भाव भन्नाले वक्ताको अभिप्राय वा आशय हो भन्ने बुझिन्छ ।

नेपाली भाषामा भाव कति वटा छन् भन्नेमा एकमत देखिँदैन । यस सन्दर्भमा बन्धु (२०५३ : पृ. ७) ले निश्चयार्थक, आज्ञार्थक, सङ्केतार्थक र प्रेरणार्थक गरी चार प्रकार देखाएका छन् । यसै गरी आचार्य (२०५८ : १००) ले निश्चय, आज्ञा, इच्छा, सम्भावना र सङ्केतार्थक गरी पाँच भेद देखाएका छन् । यादव र रेग्मी (२०५९ : २०८) ले भावलाई सामान्यार्थक, प्रश्नार्थक, आज्ञार्थक, इच्छार्थक, सम्भावनार्थक, अनुमेयार्थक, दायित्वार्थ र सङ्केतार्थक गरी आठ प्रकारको देखाएका छन् ।

यसरी यी भावको वर्गीकरणको सन्दर्भमा रहेको विविधतालाई चिदै यस शोधपत्रमा सामान्यार्थ, इच्छार्थ, आज्ञार्थ, सम्भावनार्थ र सङ्केतार्थ गरी पाँच वर्गमा भावलाई चर्चा गरिएको छ । असमियामा भावलाई दुई प्रकारका छन्,- निर्देशक र अनुज्ञा भाव ।

५.४.१ सामान्यार्थ

वक्ता वा लेखकको सामान्य अर्थ, कृति वा अशय वा निश्चय बुझाउने क्रिया रूपलाई सामान्यार्थक भनिन्छ । यसको क्रियाले निश्चितताको भाव व्यक्त गर्ने हुनाले यसलाई निश्चयार्थ पनि भनिन्छ । सामान्यार्थको अभिव्यक्ति करण, अकरण र प्रश्नसूचक क्रिया भएको वाक्यमा पनि हुन्छ । प्रश्न सूचकको रूपमा प्रयुक्त हुँदा निश्चित वा अर्थको बोध गराउने क्रिया रहेको पाइन्छ । यसका उदाहरणहरु काल सम्बन्धी चर्चाको सन्दर्भमा दिइएको छ । जस्तै :

पुरुष	आदर	एकवचन		बहुवचन	
		नेपाली	असमिया	नेपाली	असमिया
प्रथम	-	जाउँला	जाम	जाऔंला	जाम
द्वितीय	रहित	जालास्	जावि	जाऔला	जावि
	सामान्य	जाऔला	जावा	जाऔला	जावा
	उच्च	जानुहोला	जावो हेतेन	जानुहोला	जाम हेतेन
तृतीय	रहित	जाला	जावो-	जालान्	जावो-
		जाली	जावि-	जालान्	जावि-
	सामान्य	जालान्	गले हेतेन	जानु होला	गले हेतेन
	उच्च	जालिन्	गले हेतेन		गले हेते
		जानु होला			

नेपाली

- (क) म जाउँला ।
 (ख) हामी जाउँला ।
 (ग) तँ जालास् ।
 (घ) तिमी जाउला ।
 (ङ) तिनीहरु जाउला ।
 (च) ऊ जाला ।

असमिया

- मइ जाम ।
 आमि जाम ।
 तइ जावि ।
 तुमि जावा ।
 तेउलोक जावो ।
 हि जावो ।

(छ) उनी जालान्	हिहत गले हेतेन ।
(ज) उनीहरु जालान् ।	तेउलोक गले हेतेने ।
(झ) उहाँ जानु होला ।	तेउ गले हेतेन ।

५.४.२ इच्छार्थ

क्रियापदको माध्यमबाट वक्ताको अनुरोध, अनुनय, विन्ति, प्रार्थना, इच्छा आशीर्वाद आदि वृत्ति बुझाउने भावलाई इच्छार्थक भनिन्छ । दुबै भाषामा इच्छा क्रियाको रूपायन प्रक्रिया निम्न अनुसार देखाउन सकिन्छ :

नेपाली	असमिया
म पुस्तक पढूँ ।	मई किताप परिम ।
हामी पुस्तक पढौँ ।	आमि किताप पढो ।
तँ पुस्तक पढेस् ।	तई किताप पढिव ।
तिमी पुस्तक पढेँ ।	तुमि किताप पढा ।
ऊ पुस्तक पढोस् ।	तेउ किताप पढेक
उनी, उनीहरु किताप पढुन् ।	तेऊँलोक पढोक

माथि दिइएका तालिका र उदाहरणबाट निम्न तथ्यहरु स्पष्ट हुन्छ :

- माथिका दुबै भाषामा इच्छार्थकमा लिङ्ग भेद देखिँदैन ।
- नेपाली भाषाको इच्छार्थकमा आदरभेद, वचनभेद र पुरुष भेद पाइन्छ भने असमियाको इच्छार्थकमा पुरुषभेद, आदरभेद पाइएता पनि वचनभेद पाइन्छ ।
- इच्छार्थकको निमित्त नेपालीमा उँ, औँ, एस, ए, ओस., ऊन आदि विभक्ति चिन्हको प्रयोग गरिन्छ भने असमियामा उ, ऊ, आ, ईव, जस्ता विभक्ति रुपहरु छन् ।

५.४.३ आज्ञार्थ

वक्ता वा लेखकको आज्ञा, आदेश, अनुरोध आदि भाव बुझाउने वा व्यक्त हुने क्रियारूपलाई आज्ञार्थक भनिन्छ । यो वक्ता र स्रोताको बीच प्रत्यक्ष सम्पर्क हुने भाव भएकोले यसको प्रयोग दुबै भाषामा क्रिया को छ । जस्त

नेपाली	असमिया
तँ पढो/जा ।	तई पढिवि / गै ।
तिमी पढ/जाउ ।	तुमि गै/पढा ।
तिमीहरु पढो /जाऊँ ।	तुमालोके गैके/पढा ।

ल तपाईं पढ्नुहोस् ।

हय आपुनि पढिव ।

माथिका उदाहरणबाटको निम्न कुरा स्पष्ट हुन्छ :

- क. आज्ञार्थ जनाउन नेपालीमा, अ/नू, नुहोस, ऊ आदि प्रत्यय लागेको पाइन्छ भने असमियामा पनि अ, आ, अक, रूप प्रयोग भएको पाइन्छ ।
- ख. दुबै भाषामा आज्ञार्थ भाव बोध गराउने छुट्टै-छुट्टै क्रियाको रूप र लिङ्ग भेद पाइँदैन ।
- ग. दुबै भाषामा आज्ञार्थक क्रियामा आदरका तीन तह देखिन्छन् र कर्ताको प्रयोग वैकल्पिक देखिन्छ ।
- घ. नेपालीमा वचनअनुसार छुट्टै रूपायक प्रत्ययको प्रयोग भएको पाइन्छ तर असमियामा यसको अभाव देखिन्छ ।

५.४.४ सम्भावनार्थ

क्रियाको कार्यव्यापारले निश्चित नभइ सकेको सम्भावना, अनुकूल, सन्देह आदिको बोध गराउने सम्भावनार्थ हो । नेपालीमा यसको लागि क्रियाको भिन्न भिन्न रूपको प्रयोग भएको पाइन्छ । यसले अभूतकाल अन्तर्गत भविष्यत्मा हुने कार्यलाई जनाउँछ । असमियामा पनि यस्ता क्रियाको भाव वा अथवा बोध गराउने प्रक्रिया पाइन्छ । सम्भावनार्थ क्रिया दुबै भाषामा पुरुष, लिङ्ग, वचन र आदर बाद प्रभावित हुँदा यिनीहरूको रूपायक प्रत्ययहरूलाई तालिकामा उदाहरण छ । जस्तै :

नेपाली

असमिया

म पढ्ँला ।

मई पढिम ।

हामी पढौँला ।

आमि पढिम ।

तँ पढलास्/पढलिस ।

तई पढावि ।

तिमी पढौला/पढौली ।

तुमि पढा ।

ऊ पढलेस ।

हि पढे ।

उनी पढलास/पढलिस

हि पढक ।

उनीहरू पढल छन्

तेउलोक पढिवो ।

नेपाली सम्भावनार्थ क्रिया लिङ्ग, वचन, पुरुष अनुसार फरक फरक रहेको स्पष्ट हुन्छ भने असमियामा पुरुष र आदर क्रियारूपहरू रहेको स्पष्ट हुन्छ ।

५.४.५ सङ्केतार्थ

करण र कार्य एक सात जनाउने क्रियाद्वारा व्यक्त हुने भावलाई सङ्केतार्थ भनिन्छ । क्रियाहरूका बीचमा अनुमानात्मक वा काल्पनिक कारण र कार्यको स्थिति रहेको हुन्छ । यस्तो भाव जनाउने क्रियाहरू असमापिका र समापिका गरी दुई प्रकारका छन् । नेपाली र असमिया दुवै भाषामा सङ्केतार्थक वाक्यहरूको प्रयोग यस प्रकार पाइन्छ :

नेपाली

असमिया

(क) उसले बोलायो भने म जाउँला । हि मातिले मई जाम ।

(ख) वर्षा भयो भने धान उब्जला । जिदि वारिषा हय धान उन्नत हवा

(घ) उसले पास गरी भने राम्रो हुन्छ । हि पास करिले भाल हय ।

५.५ वाच्य

वाक्यमा कर्ता, कर्म र भाव मध्ये कुनै एउटालाई मुख्य मानेर त्यसको आधारमा क्रियापदको रूपायन गर्ने तरिकालाई वाच्य भनिन्छ । यो एउटा क्रियाको व्याकरणात्मक कोटि मात्र नभई वाक्यात्मक व्यवस्था पनि हो । क्रियाको विभिन्न रूप प्रयोग गरेर वाच्य परिवर्तन गर्न सकिन्छ । वाच्यका बारेमा विभिन्न विद्वान्हरूको भनाइ यस प्रकार छन् :

“क्रियाको अन्तिम प्रत्यय वाक्यमा वाचक हुन्छ, त्यससँग मेल राख्ने नाम नै वाच्य हो । यसरी क्रियाको अन्तिम प्रत्ययले कर्ता बुझायो भने कर्तृवाच्य, कर्म बुझायो भने कर्मवाच्य, र दुवै बुझाएन् भने भाववाच्य हुन्छ” । (पोरखेल, २०४९ : ५३) ।

“वाच्य क्रियासँग सम्बन्धित व्याकरणिक कोटि हो । वाच्यले के सङ्केत गर्छ भने वाक्य भित्रको कर्ताको रूपमा रहेको पानी अथवा वस्तुद्वारा कुनै काम सम्पादित भएको छ वा त्यो कामवाट प्रभावित भएको छ ।

“वाच्य शब्दले जनाउने सामान्य अर्थ भनाइ वा विषय हो । नेपालीमा वाच्यले वाक्यमा प्रमुख क्रियाको भनाइ वा विषय कर्ता, कर्म, अथवा भाव मध्ये कुन हो भन्ने बुझाउँछ । (शर्मा, २०६१ : २२२) ।

माथिको परिभाषालाई नियाल्दा वाच्य क्रियाको अर्थसँग सम्बन्धित व्याकरणिक कोटि रहेको स्पष्ट हुन्छ । यसै गरी वाच्यको सङ्ख्या पनि कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य गरी तीन वटा छन् ।

५.५.१ कर्तृवाच्य :

वाक्यमा कर्ताप्रधान वा मुख्य भई क्रिया पदको प्रयोग गरिने कथन कर्तृवाच्य हो । कर्तृवाच्यको प्रयोग अकर्मक र सकर्मक दुबै क्रियाहरूमा हुन्छ । यसमा कर्तापदसँग क्रियाको अन्विति मिलाइन्छ । यो सामान्य वाक्य जस्तो हुन्छ असमियामा पनि यस वाच्यको प्रयोग पाइन्छ । जस्तै :

	नेपाली	असमिया
सकर्मक	सीताले गीत गाइन् । मैले मिठाई किने ।	सीतई गीत गाईसे । मई मिठाई किनीसो ।
अकर्मक	राम कुर्सिमा बस्यो । रीता आउँदै छ ।	रामे सकीत वहिसे । रीता आहि आसे ।

नेपाली भाषामा कर्ताको लिङ्ग, वचन, पुरुष अनुसार क्रियाको मेल भएको देखिन्छ भने असमिया भाषामा पनि कर्ताको पुरुष, आदर र भुतकालिक क्रियामा ऐच्छिक रूपमा लिङ्ग अनुसार पनि मेल भएको देखिन्छ ।

५.५.२ कर्मवाच्य :

कर्मलाई प्रमुखतामा राखी क्रियाको अन्विति मिलाइएको वाक्यलाई कर्मवाच्य भनिन्छ । यस वाच्यको उद्देश्य कर्म हुने हुँदा सकर्मक धातु बाट मात्र कर्म वाक्य बन्छ । यस वाच्यमा कर्मको लिङ्ग, वचन, पुरुष अनुसार क्रियाको सङ्गति कायम हुन्छ । यस्ता वाक्यहरूमा क्रियाको फल र कार्य व्यापार दुबै कर्मले नै लिन्छ । वाक्यमा कर्ता समावेश गर्नु परेको खण्डमा वा कर्तृवाच्यको वाक्यलाई कर्मवाच्य बनाउँदा कर्तामा तृतीया विभक्ति लगाइन्छ वा करण कारकमा राखिन्छ । नेपाली असमिया भाषाको कर्मवाच्यका उदाहरण यस प्रकारका छन् :

नेपाली	असमिया
(हरिद्वारा) पत्रिका पढिन्छ/पढियो ।	(हरिदारा) आलोसनी पढिलो ।
(हरिद्वारा) पत्रिका च्यातिन्छ/च्यातियो ।	(हरिदारा) आलोसनी हल/फालिव/फालिल ।

(क) नेपालीमा कर्मवाच्यको क्रियाको धातुमा कर्मवाच्य चिन्हक 'इ' प्रत्यय लागि कर्मअनुरूप लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सङ्गति भएको छ भने असमियामा 'फा' सहायक

धातुका भिन्न भिन्न रूप लगाएको पाइन्छ र कतिपय स्थानमा हो अथवा 'रह' धातुको सहायता लिएको पाइन्छ ।

(ख) दुबै भाषामा कर्तृवाच्यको कर्ता लोप हुनपनि सक्ने स्थिति पाइन्छ ।

(ग) नेपाली र असमिया भाषामा कर्तृवाच्यको वाक्यलाई कर्मवाच्य बनाउँदा कर्तामा तृतीय वा करण विभक्ति(द्वारा) लगाइन्छ ।

५.५.४ भाववाच्य

भाव भनेको धातुको अर्थ वा व्यापार हो र यस वाच्यमा कर्ता वा कर्मको नभई भावको (क्रियाको अर्थ वा व्यापारको) प्रधानता हुन्छ । त्यसैले यो क्रियाको व्यापार र फल दुबैको असर प्रभावमा निहित रहन्छ । भाव वाच्यमा अकर्मक क्रियाबाट बन्छ र त्यो प्रत्येक स्थितिमा लिङ्ग, वचन र पुरुषबाट हुन्छ । जस्तै:

नेपाली

क. आज त मज्ज ले सुतियो ।

ख. बिहान सबेरै हिडिन्छ ।

ग. यहाँ कति दिन बसिएला ।

माथिको उदाहरणबाट निम्न तथ्य स्पष्ट हुन्छन् :

असमिया

आजि तई भालदरे शूइसा ।

रातिपुवाए खोज कढो ।

ईयात किमान थाकिम ।

क नेपाली र असमिया मा तिन खालका वाच्य छन ।

ख. असमिया र नेपालीमा भाषामा कर्तावाच्यको क्रिया सकर्म वा अकर्म दर्शा हुन सक्छन्

५.६ ध्रुवीयता (करण/अकरण)

वाक्यमा क्रियाले दिने अर्थ सकारात्मक वा नकारात्मक के स्थितिमा छ भन्ने आधारमा ध्रुवीयता निर्धारण गरिन्छ । क्रियाले सकारात्मक अर्थ दिएमा करण हुन्छ र नकारात्मक अर्थ दिएमा अकरण हुन्छ । ध्रुवीयतालाई चिनाउने विद्वान्हरुका विभिन्न मत यस प्रकार छन् :

“न सँग जोडिएर निषेध बुझाउने रुपावलीलाई अकरण (निगेटिभ) भनिन्छ । जुन शब्द वा पदमा निशेषध 'न' सँग जोडिएको छैन त्यस्ता रुपावलीलाई करण (एफरमेटिभ) भन्ने चलन छ” (पोखरेल, २०४९ : ६९) ।

“अकरण भनेको वाक्यबाट प्रकट हुने निषेधात्मक कार्य व्यापार हो । करण वाक्यलाई अकरण बनाउनु पर्दा त्यसको क्रियालाई बदल्नु पर्दछ” (आचार्य, २०५८ १४०) ।

“क्रियापदबाट निषेधात्मक कार्य जनाउने युक्तिलाई अकरण भनिन्छ । निषेध नबुझाउनेलाई करण भनिन्छ” (अधिकारी, २०६१ : २२९) ।

माथिका परिभाषाबाट सकारात्मक अर्थ बुझाउने क्रिया क्रियापदहरू प्रयोग भएका वाक्यहरू करण र नकारात्मक वा निषेध अर्थ बुझाउने क्रिया प्रयोग भएका वाक्यहरू अकरण हुन् भने कुरा स्पष्ट हुन्छ ।

नेपाली र असमिया दुबै भाषामा फरक फरक ढङ्गबाट अकरण बन्दछ । नेपालीमा अकरण जनाउने ‘न’ रूप पदादि, पदमध्ये र पदान्तमा प्रयोग हुन्छ भने असमियामा क्रियापद भन्दा अगाडि पट्टि मात्र आउँछ । जस्तै :

नेपाली	असमिया
उसले तरकारी <u>खायो/खाएन</u> ।	तेउँ आन्जा <u>खाईसे/नाखाय</u>
साँझमा पानी <u>पर्ला/पर्दैन</u> ।	गधुलीत पानी <u>पढिव/नपढे</u>
तिमी एकलै <u>हिँड/नहिँड</u>	तुमि अकले <u>जावा/नाजावा</u>
मेरो पैसा <u>देऊ/नदेऊ</u>	मोर पैसा <u>दिवा/निदिवा</u> ।

माथिको उदाहरणबाट निम्न तथ्य स्पष्टिन्छन् ।

- (क) नेपालीमा ‘न’ सर्ग जोडेर करणलाई अकरण वाक्यमा परिवर्तन गरेको देखिन्छ भने असमियामा ‘न ,ना ,नि ’ सर्ग जोडिन्छ ।
- (ख) नेपालीमा अकरण बुझाउने ‘न’ सर्ग क्रियाको आदि मध्ये अनत्य तीनै स्थानमा प्रयोग हुन्छ भने असमियामा क्रियाको वा मुख्य क्रियाको आदिमा मात्र प्रयोग हुन्छ ।
- (घ) नेपालीमा क्रिया अकरणमा रूपान्तरण हुँदा रूप पनि परिवर्तन भएको छ भने असमियामा केवल ‘न’ना, नि प्रत्यय मात्र थपिन्छ रूप परिवर्तन हुँदैन ।

५.७ निष्कर्ष

नेपाली भाषाका काल तिन भागमा भूत, वर्तमान र भविष्यत छन् । यसमा वर्तमान कालको द्वितीय पुरुष उच्च आदरमा भाषामा लिङ्ग भेद छैन । पाँच वटा पक्ष व्यवस्थाहरू छन् । भावहरू सामान्य, इच्छार्थ, आज्ञार्थ, सम्भावनार्थ, सङ्केतार्थ छन् । आज्ञार्थक वाक्यहरूमा लिङ्ग भेद छैन । आज्ञार्थक बनाउँदा मूल धातुहरू नै क्रियाको रूपमा आएका छन् । आज्ञार्थक वाक्यहरूमा लिङ्ग भेद छैन । वाच्य तिन प्रकारका छन्,- कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य हुन । कर्मवाच्य र भाववाच्य बनाउँदा क्रियासँग ‘इ’ प्रत्यय

जोडिन्छ । करण र अकरण गरी ध्रुवीयता दुई प्रकारका छन् । नेपालीमा अकरण बोधी 'न' प्रत्यय क्रियाको आदि, मध्य र अन्त्यका कुनै पनि स्थानमा आउन सक्छ ।

असमिया भाषाका काल तिन भागमा भूत, वर्तमान र भविष्यत छन् । वर्तमान कालको द्वितीय पुरुष उच्च आदरमा लिङ्ग भेद छैन । वर्तमान काल सरह भविष्यत कालमा पनि समानता रहेको पाइँदैन वा आआफ्नै किसिमको व्यवस्था छ । पक्ष व्यवस्थालाई नियाल्दा छ वटा पक्षहरू छन् । भाव दुई प्रकारका छन् । भाषामा इच्छार्थक वाक्यहरू हेर्दा भाषामा लिङ्ग भेद छैन । समापिका क्रियाले कार्यको निश्चितता नबताई त्यसको सम्भावना अथवा अर्को कार्यमाथि त्यसको निर्भरता बुझाएको छन् । तीन वटा वाच्य व्यवस्थाहरू रहेका छन्, । कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य । कर्मवाच्य र भाववाच्य बनाउँदा 'आ' वा सहायक धातुको भिन्न भिन्न रूप प्रयोग भएका छन् । ध्रुवीयता दुई प्रकारका छन्,- करण र अकरण । भाषामा करण र अकरण वाक्य व्यवस्थाहरू समान रूपले प्रयोग भएका छन् । 'ना, र नि' प्रत्यय क्रियाभन्दा अगाडि मात्रै प्रयोग हुन्छ ।

अध्याय छ

उपसंहार तथा निष्कर्ष

६.१ उपसंहार

नेपाली र असमिया भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्ने उद्देश्यले तयार गरिएको यस शोधपत्रको पहिलो अध्याय वा अध्यायमा शोध परिचय एवम् अध्ययन विधि प्रस्तुत गरिएको छ । दोस्रो अध्यायमा नेपाली र असमिया भाषाको सामान्य परिचय दिइएको छ । यस क्रममा नेपाली र असमिया दुबै भाषाको पारिवारिक सम्बन्ध, भौगोलिक विस्तार र भाषिकाहरू, सामाजिक भूमिका, साहित्यिक रूपरेखा एवम् पारस्परिक सम्बन्ध प्रस्तुत गरिएको छ । तेस्रो अध्यायमा नेपाली भाषा र असमिया भाषाका व्याकरणिक शब्दवर्गको परिचय दिई तुलनात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । तुलनाको क्रममा दुबै भाषाका नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक, निपात र विस्मयादि बोधकका उदाहरणहरू प्रस्तुत गरी तिनीहरूको तुलना गरिएको छ । चौथो अध्यायमा नेपाली र असमिया दुबै भाषाका नामिक पदका व्याकरणिक कोटिहरूको परिचय दिई उदाहरणसहित तुलना गरिएको छ । तुलनाका क्रममा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र कारकका दुबै भाषाका उदाहरणहरू प्रस्तुत गरी तिनीहरूको तुलना गरिएको छ । त्यसै गरी पाचौँ अध्यायमा नेपाली र असमिया दुबै भाषाका क्रियापदको व्याकरणिक कोटिहरूको परिचय दिई तुलना गरिएको छ । तुलनाका क्रममा क्रियापदका व्याकरणिक कोटिहरू काल, पक्ष, भाव, वाच्य र ध्रुवीयताका दुबै भाषाका उदाहरणहरू प्रस्तुत गरी तिनीहरूको तुलनात्मक विवेचना गरिएको छ ।

६.२ निष्कर्ष

नेपाली र असमिया भाषा एउटै परिवारका दुई भिन्न शाखाबाट विकसित भएको पाइन्छ । दुबै भाषा शब्द भण्डारका दृष्टिले समान देखिन्छन् । दुबै भाषाका नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, क्रिया विशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपात आदिको समान व्यवस्था पाइन्छ तर ध्वन्यात्मक परिवर्तन भने निकै देखिन्छ । नेपाली र असमिया दुबै भाषामा पुलिङ्ग र स्त्री लिङ्ग गरी दुई वटा लिङ्ग छन् तर लिङ्ग सङ्गति फरक रहेको पाइन्छ । नेपाली र असमिया मानवीय र मानवेतर रूपमा पनि लिङ्ग व्यवस्था समान रहेको छ तर असमियामा अन्य पुरुषमा बाहेक अरु पुरुषमा लिङ्ग भेद नछुटिने देखिन्छ । नेपाली भाषाका स्वामित्व जनाउने पदमा लिङ्ग भेद गर्ने गरेको भए पनि असमिया भाषामा यस्तो पाइँदैन ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा एकवचन र बहुवचन गरी दुईवटा वचन रहेका छन् । नेपाली भाषामा नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियामा वचन भेद गरिने प्रक्रिया छ भने असमिया भाषामा वचन भेद यस किसिमको देखिएको छैन र वचन भेद देखाउनको लागि एकवचनमा 'र' 'ला' तथा बोर/हकल जोडिएको पाइन्छ । नेपाली र असमिया भाषामा वचन भिन्नताको कारण शब्दको रूपमा परिवर्तन आएको पाइन्छ । नेपाली भाषामा नाम एकवचन भए पनि क्रिया बहुवचनको प्रयोग गरेर बहुवचन बनाउन सकिन्छ तर असमियामा नामको एकवचनमा हकल/बोर जोडेर मात्र अनि क्रियामा कुनै परिवर्तन नगरी बहुवचन बनाउन सकिन्छ ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा पुरुष व्यवस्थाको निरूपण गर्दा तिन किसिमको पुरुष भएको पाइन्छ । पुरुष मूलतः सर्वनामको व्याकरणिक अभिलक्षण भए तापनि यसले दुवै भाषामा क्रियापदको रूपलाई समेत प्रभावित पारेको छ ।

नेपालीमा चार तहमा देखिएको आदर असमियामा भाषामा पनि देखिन्छ । नेपालीमा दरबारी आदरार्थी र उच्च आदरार्थीको क्रियामा लिङ्ग सङ्गति पाइँदैन तर मध्य र सामान्य वा निम्न आदरार्थीको क्रियामा लिङ्ग सङ्गति देखिन्छ भने असमिया भाषामा उच्चतम, उच्च, मध्यम आदरार्थीको क्रियाको रूपहरूमा लिङ्ग सङ्गति पाइँदैन र त्यसै गरी वक्ताको स्तरले पनि आदरलाई प्रभावित पारेको छ ।

नेपाली भाषाको वाक्यात्मक प्रयोगमा कर्ता र क्रिया बीचको सम्बन्ध स्थापित गर्न आउने व्याकरणात्मक कोटिको रूपमा रहेको कारकको प्रयोग असमिया भाषामा पनि देखिन्छ । दुवै भाषामा कारकको सरल र तिर्यक रूपको प्रयोग प्रचलनमा देखिन्छ । तिर्यक कारकमा दुवै भाषामा अलग अलग कारकलाई बुझाउन अलग अलग विभक्तिको प्रयोग भएको पाइन्छ तर कर्ता कारकमा विभक्तिको प्रयोग देखिँदैन वा शून्य अवस्था छ ।

नेपाली र असमिया दुवै भाषामा काल व्यवस्था भूत, वर्तमान र भविष्यत गरी तीन वटा रहेका छन् । नेपाली काल व्यवस्थामा भूतकालको लागि 'यो' रूप र वर्तमान र भविष्यत कालको लागि 'छ' रूप प्रयोग गरिन्छ भने असमिया भाषामा कर्ताको श्रेणी अनुसार धातुमा जोडिने प्रत्यय र रूप फरक फरक जस्तो भूतकालमा 'ल' आधार प्रत्ययसँग आहि सँग 'ल' प्रत्यय जोडिन्छ । वर्तमान कालमा 'आहि' सँग आधार प्रत्यय 'से' आदि र भविष्यत कालमा आधार प्रत्यय 'ब' सँग औँ, इ, आदि रूपको प्रयोग भएको छ । दुवै भाषामा तीन वटै कालमा प्रथम पुरुषमा लिङ्ग भेद पाइँदैन भने नेपाली भाषाका द्वितीय र तृतीय

पुरुषको सकर्मक र अकर्मक दुवै क्रियाको लिङ्ग भेद भएको पाइन्छ भने असमिया भाषाको अन्य पुरुष वा तृतीय पुरुषको अकर्मक क्रियाको भूतकालमा मात्र लिङ्ग भेद छ ।

नेपाली र असमिया भाषाको पक्ष व्यवस्थालाई नियाल्दा नेपालीमा पाँच वटा पक्षहरूको स्पष्ट भेदहरू देखिन्छ भने असमियामा भाषामा रहेको पक्ष व्यवस्थालाई नेपाली भाषाको पक्ष व्यवस्थासँग सापेक्षिक रूपमा हेर्दा छवटा पक्षहरूको स्पष्ट व्यवस्था पाइन्छ । नेपाली असमिया भाषाको पक्ष व्यवस्थालाई नियाल्दा रूपहरूमा समान रूपले लिङ्ग व्यवस्था रहेको पाइँदैन । नेपालीमा पक्ष व्यवस्थाको रूपहरूमा लिङ्ग व्यवस्था रहेको पाइन्छ भने असमियामा यसको अभाव देखिन्छ । अज्ञात र अभ्यस्त पक्षहरूमा नेपालमा छुट्टाछुट्टै रूपहरूको प्रयोग देखिन्छ भने असमियामा पूर्ण पक्षको र अपूर्ण पक्षको क्रियापदले नै यसको अर्थ व्यक्त गरेको छ ।

नेपाली र पाँचपाँच वटा भावहरूको प्रयोग देखिन्छ । असमिया दुईवटा भाव देखिन्छ । इच्छार्थक वाक्यहरू हेर्दा दुवै भाषामा लिङ्ग भेद पाइँदैन । नेपाली भाषामा आदर भेद, वचन भेद र पुरुष भेद पाइन्छ भने असमियामा आदर भेद, वचन भेद र पुरुष भेद पाइन्छ तर क्रिया रूपमा भने लिङ्ग भेद पाइँदैन । प्रायः तृतीय पुरुषको प्रयोग भएको भेटिन्छ । त्यसै गरी आज्ञार्थक वाक्यहरूलाई हेर्दा कर्ताको उपस्थिति पनि वैकल्पिक पाइन्छ । त्यसै गरी वाक्यमा सम्भावनार्थक क्रियाको प्रयोग गरेर सम्भावनार्थक वाक्य निर्माण गरेको देखिन्छ तर यस क्रममा नेपाली भाषामा लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर अनुसार क्रियामा भेद देखिन्छ भने असमियामा पुरुष र आदर अनुसार मात्र क्रिया रूपहरू फरक फरक देखिन्छ । दुवै भाषामा सङ्केतार्थक वाक्य निर्माण गर्दा समापिका र असमापिका दुवै क्रियाको प्रयोग हुने गरेको पाइन्छ । समापिका क्रियाको प्रयोगमा नेपाली भाषामा लिङ्ग भेद देखिन्छ तर असमिया भाषामा देखिँदैन र नेपाली भाषामा असमापिका क्रियामा यो भेद देखिँदैन भने असमिया भाषामा पनि यो भेद भूतकालको तृतीय पुरुषमा देखिन्छ । संकेतार्थक वाक्यहरूमा वचनभेद देखिँदैन तर पुरुष र आदरार्थी भेद छ ।

दुवै भाषामा कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य गरी तीन वाच्यका व्यवस्था छन् । नेपाली भाषामा जस्तै असमिया भाषामा पनि कर्तृवाच्य सकर्मक भए कर्मवाच्यमा परिवर्तन गर्न सकिन्छ भने कर्तृवाच्य अकर्मक भए भाववाच्यमा परिवर्तन गर्न सकिन्छ । दुवै भाषामा कर्मवाच्यमा वाक्यहरूमा कर्म अनुरूपको क्रियारूपहरूको प्रयोग स्पष्ट देखिन्छ । भाव वाच्यको प्रयोगमा क्रिया तृतीय पुरुष एकवचनमा दुवै भाषामा रहेको छ ।

नेपाली भाषामा अकरण बनाउँदा क्रियापदमा 'न' सर्गको रूपमा जोडिएको देखिन्छ । यसक्रममा 'न' को प्रयोग क्रियापदको आदि, मध्य र अन्त्यमा भएको पाइन्छ भने असमिया भाषामा 'ना, नि' रूप प्रयोग गरी अकरण बनाइएको पाइन्छ । अकरण बोधक 'ना, नि' रूप क्रियापदको भन्दा अगाडि पट्टि मात्रै आउँछ ।

समग्र रूपमा नियाल्दा असमिया भाषा पनि भारोपेली परिवारको आधुनिक आर्य भाषाको रूपमा विकसित भएको छ । मागधी प्रकृतबाट विकसित असमिया भाषा नेपाली, अवधि, हिन्दी, भोजपुरी आदि भाषाको बीचमा आफ्नो अलग अस्तित्वका साथ रहेको छ । असमिया भाषाले व्याकरणिक प्रभावहरू आफ्नो निकटतम भाषाबाट ग्रहण गर्न थालेको विश्लेषणको क्रममा देखिए तापनि व्याकरणिक लिङ्ग भेद समाप्त हुँदै गएको पाइन्छ । नेपाली र असमिया भाषाको व्याकरणात्मक कोटिहरू तात्त्विक रूपमा कतै समान र कतै भिन्न रहेको पाइन्छ । वर्णका तहदेखि वाक्यका तहसम्म नियाल्दा नेपाली भाषा र असमिया भाषामा व्यतिरेकी अभिलक्षण नै निहित रहेको पाइन्छ । लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य जस्ता व्याकरणिक कोटिमा संरचनात्मक व्यवस्थामा समानता हुँदा हुँदै पनि आसामीमा लिङ्ग, वचन, भाव, कारकीय चिन्हहरूमा क्षयीकरण हुँदै गएको पाइन्छ ।

सन्दर्भ सामग्री सूची

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६३), **समसामयिक नेपाली व्याकरण**, दो.सं., विद्यार्थी पुस्तक कभण्डार ।

- - - (२०५२), **नेपाली कारक व्याकरण**, काठमाडौं: नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

आचार्य, कृष्णप्रसाद (२०६४), **भाषाविज्ञान**, कीर्तिपुर: क्षितिज प्रकाशन ।

आचार्य, व्रतराज (२०४०), **हाम्रो भाषा**, ललितपुर, सुन्धार प्रिन्टिड प्रेस ।

- - (२०५८), **आधारभूत नेपाली व्याकरण तथा रचना**, काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।

कटकी, प्रभुल्ल (सन १९९२), **कमविकाश असमिया कथा शैली**, गुवाहाटी, वीना लाईवेर

गौतम, देवीप्रसाद (२०४९), **नेपाली भाषा परिचय**, काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।

न्यौपाने, टड्कप्रसाद (२०५१), **भाषाविज्ञानको रूपरेखा**, धराज: नेपाल बुक डिपो ।

पण्डित हेमराज (२०५१), **चन्द्रिका**, दो.सं. काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।

पाठक, रमेश (सन १९८८) **व्याकरण आरु प्राकृत विज्ञान**, गुवाहाटी, पानबजार ।

पोखरेल, माधवप्रसाद, “नेपाली भाषामा लिङ्ग व्यवस्था”, **पाठ्यक्रम विकास**, (द: १८, २०४२) पृ. ४१-५० ।

- - - “नेपाली बाच्य”, **मधुपर्क**, (२५: १, २०४९), पृ. ५३-५४ ।

- - - “नेपाली क्रियाको भाव”, **मधुपर्क**, (२५: २, २०४९), पृ. ५९ ।

- - - “नेपाली क्रियाको काल”, **मधुपर्क**, (२५: ३, २०४९), पृ. ६१ ।

- - - “नेपाली क्रियाको काल वा पक्ष”, **मधुपर्क**, (२५: ५, २०४९), ६०-६२ ।

- - - “नेपाली भाषामा वचन व्यवस्था”, **मधुपर्क**, (२६: १, २०५०), पृ. ५४-५५ ।

- - - “नेपाली भाषामा पुरुष व्यवस्था”, **मधुपर्क**, (२६: २, २०५०), पृ. ३९-४० ।

- - - “नेपाली भाषाका कारक”, **मधुपर्क**, (२६:३: २०५०), पृ. ३५-३६ ।

- - - “नेपालीको लिङ्ग”, **मधुपर्क**, (२६: ४, २०५०), पृ. ४९-५० ।

- - - “२०५४), **नेपाली वाक्य व्याकरण**, काठमाडौं: एकता बुक्स ।

पोखरेल, बालकृष्ण (२०५५), **राष्ट्रभाषा**, दो.सं., काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।

- - - र अन्य (२०४०), **नेपाली बृहत शब्दकोश**, काठमाडौं: नेपाल, राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

- - - (२०५५), **नेपाली भाषाको उत्पत्ति**, काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।

बन्धु, चुडामणि (२०५२), नेपाली भाषाको उत्पत्ति, काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।
- - - (२०५३), भाषाविज्ञान, सा.सं., काठमाडौं, साभा प्रकाशन ।
वरा, हत्यनाथ (सन २००५) वहल व्याकरण, गुवाहाटी, पानबजतर ।
यादव, योगेन्द्र प्रसाद र देवनारायण, “मैथिली भाषा विशेषाङ्क”, गरिमा, २०५५: पृ. १०१ ।
सिग्दाल, सोमनाथ (२०५५), मध्यचन्द्रिका, काठमाडौं: साभा प्रकाशन ।
शर्मा, मोहनराज (२०५३), शब्दरचना र वर्णविन्यास वाक्य तत्त्व र अभिव्यक्ति, काठमाडौं ।
श्रेष्ठ, दयाराम र शर्मा, मोहनराज (२०६४), नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास, न.सं.,
काठमाडौं ।
श्रेष्ठ, दयाराम (२०६१), साहित्यको इतिहास: सिद्धान्त र सन्दर्भ, काठमाडौं: त्रिकोण